

2514

NINA Rapport

Besøksforvaltning av mye brukte stier

Maja Arnekleiv
Sofie Austrheim Palmstrøm
Vegard Gundersen
Odd Inge Vistad

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på engelsk, som NINA Report.

NINA Temahefte

Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. Heftene har vanligvis en populærvitenskapelig form med vekt på illustrasjoner. NINA Temahefte kan også utgis på engelsk, som NINA Special Report.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler og i populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Besøksforvaltning av mye brukte stier

Maja Arnekleiv
Sofie Austrheim Palmstrøm
Vegard Gundersen
Odd Inge Vistad

Arnekleiv, M., Palmstrøm, S.A., Gundersen, V. & Vistad, O.I.
2024. Besøksforvaltning av mye brukte stier. NINA Rapport
2514. Norsk institutt for naturforskning.

Lillehammer, desember 2024

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-5330-7

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Yosra Zouhar

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskingssjef Kristin E. Mathiesen (sign.)

OPPDRAUGSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)

Miljødirektoratet

OPPDRAUGSGIVERS REFERANSE

M-2899-2024

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Snorre Stener

FORSIDEBILDE

Trolltunga © Trolltunga Active

NØKKEWORD

- Norge
- Nasjonale turiststier
- Besøksforvaltning
- Naturverdier
- Sikkerhet
- Allemannsrett
- Lokal verdiskapning

KEY WORDS

- Norway
- National Scenic Hikes
- Visitor management
- Natural resources
- Safety
- The right to roam
- Local value creation

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor
Postboks 5685 Torgarden
7485 Trondheim
Tlf: 73 80 14 00

NINA Oslo
Sognsveien 68
0855 Oslo
Tlf: 73 80 14 00

NINA Tromsø
Postboks 6606 Langnes
9296 Tromsø
Tlf: 77 75 04 00

NINA Lillehammer
Vormstuguvegen 40
2624 Lillehammer
Tlf: 73 80 14 00

NINA Bergen
Thormøhlens gate 55
5006 Bergen
Tlf: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Arnekleiv, M., Palmstrøm, S.A., Gundersen, V. & Vistad, O.I. 2024. Besøksforvaltning av mye brukte stier. NINA Rapport 2514. Norsk institutt for naturforskning.

Formålet med oppdraget er å skaffe kunnskap om i hvilken grad ordningen med Nasjonale turiststier bidrar til å oppnå målet om at besøksforvaltning skal løse utfordringer knyttet til fem temaer: Forståelse og bruk av besøksforvaltning knyttet til naturverdier, sikkerhet, allemannsretten og lokal verdiskapning. Det er gjennomført 24 semistrukturerte intervjuer fordelt på 14 stier som utgjør materialet: Fem stier er autorisert som nasjonale turiststier, seks stier som er i prosess, og tre stier som er avslått. Vi utarbeidet en intervjuguide som ble tilpasset for den enkelte informant og det ble tatt opptak av alle intervjuene. Rapporten er bygd opp ved å gi en presentasjon av karaktertrekk og resultater fra stiene fordelt på de fem temaene, mens i diskusjonen blir temaene diskutert på tvers. Hovedresultatene i rapporten oppsummeres her tematisk.

Besøksforvaltning: Det kommer tydelig frem at besøksforvaltning er et godt innarbeidet begrep og informantene har en solid forståelse av begrepet. Informantene mener det er et godt verktøy for å gi de besøkende gode opplevelser og minimere negativ påvirkning på naturgrunnlaget. Det må være bedre avklaring på hva som er akseptabel påvirkning på naturverdiene. Det er spesielt viktig fremover å jobbe med å få med lokale interesser, og få bedre kunnskap om naturverdiene. Manglende finansiering pekes på som en utfordring, spesielt i mindre kommuner med store besøkstall av utenlandske besøkende.

Naturverdier: Informantene har ofte begrenset med kunnskap om naturverdiene og hvordan disse er utredet og ivaretatt. Slitasje på vegetasjon og terreng pekes oftest på som en utfordring, mens forstyrrelser på dyreliv og økosystem har mindre oppmerksomhet. Det er størst fokus på naturverdier på de stiene som er autorisert som nasjonale turiststier. Kanalisering til tydelig og robust sti fremstilles som det beste tiltaket for å ivareta naturverdiene. Intervjuene viser at naturverdier er et tema som bør ha mer oppmerksomhet fremover.

Sikkerhet: Det er stor variasjon mellom stiene på hvor stor vekt man har lagt på sikkerhet. Bratte, lange og utfordrende stier med et stort besøksvolum og en høy andel utenlandske turister har stor oppmerksomhet på sikkerhetstiltak. Spesielt en del utenlandske besøkende kan ha manglende forståelse på utfordringene med vær, terreng og turlengde i norsk natur. Likevel, er det i dag sjeldent med alvorlige ulykker. Tiltak som forbedret informasjon, forbedret sti, parkeringsvakter og stipatrukker pekes på som spesielt viktige tiltak. Flere informanter etterspør juridiske virkemidler for å regulere tilgangen til stien.

Allemannsretten: Informantene peker på at store besøksvolum utfordrer allemannsretten, og dette sammen med manglende kunnskap om rettigheter og plikter blant de besøkende gir en rekke utfordringer i dag. Informantene uttrykker et ønske om sterkere juridiske virkemidler (regulere ferdsel, sanksjoner) for å kunne dempe konfliktene som dagens bruk av allemannsretten medfører, både for å ivareta sikkerhet, lokale interesser og naturverdier.

Lokal verdiskapning: De fleste informantene forteller at turismen til stiene bidrar til lokal verdiskapning, men omfanget av dette varierer stort. Det er spesielt de stiene med stort besøksvolum av utenlandske besøkende som har størst lokal verdiskapning gjennom overnatting, lokal service og etablering av ny opplevelsesturisme. Selv om autorisasjon av nasjonal turiststi i seg selv kanskje ikke medfører økt lokal verdiskapning, kan stien fungere som trekkplaster og forenkle finansiering av tilrettelegging og infrastruktur. Økt besøk medfører også økte kostnader for kommune og andre aktører.

Annet: Informantene var opptatt av at finansiering for stier med høyt besøksvolum bør være et offentlig ansvar. De aller fleste informantene ønsket en form for turistskatt, og det var viktig at denne følte rettferdig og at midlene gikk direkte tilbake til besøksforvaltning på stien. Det ble påpekt at sosiale medier utfordret egen markedsføring og evne til å styre ferdselen. Til slutt pekte

flere informanter på at det var utfordrende å skaffe midler til utbedring av attraksjonen, og at søknadsprosessene ofte var omfattende og krevende, spesielt for de som jobbet med stier der det var liten erfaring på dette.

Maja Arnekleiv maja.arnekleiv@nina.no, Sofie Austrheim Palmstrøm sofie.palmstrom@nina.no, Vegard Gundersen vegard.gundersen@nina.no, Odd Inge Vistad odd.inge.vistad@nina.no.

[Norsk institutt for naturforskning, NINA Lillehammer, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer.](#)

Abstract

Arnekleiv, M., Palmstrøm, S.A., Gundersen, V. & Vistad, O.I. 2024. Visitor management of intensively used hikes. NINA Rapport 2514. Norwegian Institute for Nature Research.

The purpose of the report is to gain knowledge about the extent to which the Norwegian Scenic Hikes scheme contributes to achieving the goal of visitor management solving challenges related to five themes: Understanding and use of visitor management regarding natural values, safety, the right of common access and local value creation. In all, 24 semi-structured interviews have been conducted on 14 trails, which constitute the material: Five hikes authorized as Norwegian Scenic Hikes, six hikes in the process of authorization, and three hikes that have been rejected. We prepared an interview guide that was adapted for the individual informant and all interviews were recorded. The report is organized by presenting the characteristics and results of the hikes within five thematic areas, followed by a discussion that examines these themes across all hikes. The main findings are thematically summarized in this section.

Visitor management: It is clear that visitor management is a well-established concept, and the informants have a solid understanding of the concept. The informants believe that visitor management is a necessary tool for giving visitors good experiences, while minimizing negative impacts on the natural environment. There needs to be better clarification of what is an acceptable impact on natural values. It is particularly important in the future to work on involving local interests and gaining better knowledge on natural values. Lack of funding is pointed out as a challenge, especially in smaller municipalities with large numbers of foreign visitors.

Natural values: The informants often have limited knowledge themselves about natural values and how these are studied and managed. Wear and tear on vegetation and terrain is most often pointed out as a challenge, while disturbance to wildlife and ecosystems receives less attention. The focus on natural values is highest on the hikes that are authorized as Norwegian Scenic Hikes. Channeling into a clear and robust trail is presented as the best measure to manage natural values. The interviews show that natural values are a topic that should receive more attention in the future.

Safety: The emphasis on safety varies greatly between the hikes. Steep, long and challenging hikes with high visitor volumes and a significant proportion of foreign tourists receive considerable attention to safety measures. Some foreign visitors in particular may lack an understanding of the challenges posed by weather, terrain and the length of hikes in rugged terrain. Nevertheless, serious accidents are rare today, with measures such as improved information, improved trails, parking guards and hike patrols being pointed out as particularly important measures for reducing the number of accidents. Several informants request legal instruments to regulate access to the hike.

The right to roam: The informants point out that large visitor volumes challenge the right of common access, and this, together with a lack of knowledge of the rights and obligations of the right of common access among visitors, creates a number of challenges today. The informants express a desire for stronger legal instruments (regulating traffic, restrictions) to mitigate the conflicts that the current use of the right of common access entails, both regarding safety, local interests and natural values.

Local value creation: Most informants say that tourism to the hikes contributes to local value creation, but the extent of this varies greatly. It is especially the hikes with a large volume of foreign visitors that have the greatest local value creation through accommodation, local service and the establishment of new adventure tourism. Although authorization of a Norwegian Scenic Hikes does not necessarily lead to increased local value creation, the trail can function as a draw and simplify the financing of adaptation and infrastructure. Increased visits also lead to increased costs for the municipality and other stakeholders.

Other: The informants emphasized that financing for hikes with a high volume of visitors should be a public responsibility. The vast majority of informants support some form of tourist tax, stressing that it should feel fair and that the funds should be directly allocated to visitor management on the hike in question. It was pointed out that social media challenged one's own marketing and ability to manage traffic. Finally, several informants highlighted the difficulty of obtaining funds to improve the hike attraction, pointing out that application processes are often extensive and demanding, especially for those managing trails with limited experience in this area.

Maja Arnekleiv maja.arnekleiv@nina.no, Sofie Austrheim Palmstrøm sofie.palmstrom@nina.no, Vegard Gundersen vegard.gundersen@nina.no, Odd Inge Vistad odd.inge.vistad@nina.no

[Norwegian Institute for Nature Research, NINA Lillehammer, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer.](#)

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	5
Innhold	7
Forord	9
1 Innledning	10
1.1 Bakgrunn for oppdraget	10
1.2 Oppdragsbeskrivelse og formål	11
1.3 Temaer for oppdraget	11
2 Metode	13
2.1 Kvalitative intervjuer	13
2.2 Beskrivelse av lokalitetene	14
2.2.1 Autoriserte stier	14
Fosseråsa	14
Kjerag 15	
Preikestolen	16
Trolltunga	17
Besseggen	19
2.2.2 Ikke autoriserte stier i prosess	20
Segla 20	
Reinebringen	20
Røddøløva	20
Torghatten	21
Knivskjelodden	22
Steinsfoss tømmerrenne	23
2.2.3 Avslåtte søknader	23
Gaustatoppen	23
Midsundtrappene	24
Kvalvika – Ryten	24
2.3 Materialet	25
3 Resultater	26
3.1 Trolltunga	26
3.2 Besseggen	28
3.3 Fosseråsa	32
3.4 Kjerag	35
3.5 Preikestolen	39
3.6 Segla	42
3.7 Reinebringen	44
3.8 Røddøløva	45
3.9 Torghatten	46
3.10 Knivskjelodden	49
3.11 Steinsfoss tømmerrenne	50
3.12 Gaustatoppen	53
3.13 Midsundtrappene	54
3.14 Kvalvika - Ryten	56
4 Oppsummering – sammenstilling på tvers av lokaliteter	58
4.1 Besøksforvaltning	58
4.2 Naturverdier	58

4.3	Sikkerhet	59
4.4	De tilreisende og allemannsrettene	60
4.5	Lokal verdiskaping	61
4.6	Annet.....	61
5	Hovedfunn og konklusjoner	63
5.1	Naturverdier	63
5.2	Sikkerhet	63
5.3	Allemannsretten	64
5.4	Lokal verdiskaping	65
5.5	Konklusjoner og anbefalinger	65
6	Referanser	67
7	Vedlegg.....	70
7.1	Vedlegg 1. Intervjuguide	70

Forord

Denne rapporten er svar på utlysningen Miljødirektoratet hadde på oppdraget «Besøksforvaltning som verktøy i forvaltningen av mye brukte friluftslivsområder» (Saksnummer: 2024/7743). Vi takker Miljødirektoratet for oppdraget, og for god informasjon fra Snorre Stener, Ingunn Margrethe Limstrand og Bente Rønning underveis i arbeidet. Vi ønsker å takke informantene for å ha stilt sin tid til rådighet og for helt avgjørende bidrag til rapporten. Informantene fikk utkast til rapporten for gjennomsyn før den ble publisert. Maja Arnekleiv og Sofie Austrheim Palmstrøm har bidratt like mye inn i prosjektet, og har gjennomført alle intervjuene, gjennomført analysene og skrevet utkast til rapporten. Takk til Yosra Zouhar for grundig kvalitetssikring av rapporten. Tusen takk for alle bidrag!

Lillehammer, 10. desember 2024

Vegard Gundersen (prosjektleder)

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppdraget

I Norge er det lite erfaring med besøksforvaltning utenfor verneområdene (Gundersen mfl. 2011; Gundersen mfl. 2012; Lundberg mfl. 2021), og det er ofte manglende forståelse for hva besøksforvaltning går ut på (Andreassen 2014). Så langt er besøksforvaltning i hovedsak knyttet til verneområdene, som i liten grad favner randsonene og berørte lokalsamfunn (Stokke & Clemetsen 2021, Zouhar mfl. 2024). Et unntak er en grundig studie som er gjennomført i Vinje kommune og som inkluderer Hardangervidda regionen (Gundersen & Singasaas 2020; Singasaas & Gundersen 2021; Gundersen mfl. 2023; Singasaas mfl. 2024), og en omfattende studie som tester metoder og har utviklet en veiledning for besøksforvaltning i fem kommuner (Flå, Krødsherad, Nesbyen, Nore og Uvdal, Sigdal) (Landa-Mata mfl. 2024a, b; Stange mfl. 2024). Studiet i Vinje har fokus på hvordan besøksforvaltning kan forstås ut fra perspektiv av lokalsamfunn, kommune og hytteiere, og det er også vurdert løsninger for å håndtere de besøkende med hensyn til naturverdier og lokalsamfunn (Gundersen mfl. 2023; Singasaas mfl. 2024). Studiet fra Norefjell-Reinsjøfjell studerer besøksforvaltning i bred forstand, og tester metoder for verdiskaping, ferdsel og påvirkning på naturmiljøet, og hvordan verdiene er innlemmet i kommunal planlegging.

Arbeidsoppgaver og ansvar innen besøksforvaltning er fordelt på tvers av mange aktører, og flere av dem er basert på frivillighet – noe som gjør systemet sårbart (Viken mfl. 2018). Det etterlyses mer helhetlig koordinering av reiseliv og stedsutvikling utover det som handler om fysisk tilrettelegging i verneområder og informasjons- og kunnskapsutveksling (Stokke mfl. 2016). Etter hvert er besøksforvaltning også tatt i bruk av destinasjonsselskaper og blitt diskutert i den internasjonale litteraturen om destinasjonsledelse og -utvikling.

I arbeidet med destinasjonsledelse er fokuset fremdeles på den besøkende, men i praktisk arbeid med besøksforvaltning er erfaringene at det er viktig at også lokalsamfunnet og stedsutviklingen blir omfattet av besøksforvaltning. Nordland fylkeskommune har hatt besøksforvaltingsprosjekter i Lofoten, Vega og Meløy/ Svartisen der nettopp koblingen mot lokalsamfunnet har vært et viktig resultat av prosjektet (Nordland fylkeskommune 2021). Også de som bor på de aktuelle stedene, er en viktig part i besøksforvaltningen. Besøksforvaltning er nå innarbeidet i bl.a. Vågan kommunes kommuneplan (Vågan kommune 2020, s. 45-46). Også i Vestvågøy kommune (2020) pågår diskusjonen/arbeidet med en besøksstrategi, der det kanskje er et spesielt bredt interessespekter knyttet til utfordringene og arbeidet (lokalt friluftsliv, statlig sikra friluftslivsområde, UKL (utvalgt kulturlandskap i landbruket), beitenæring, stor og økende turisme og begrenset infrastruktur).

Flere andre fylkeskommuner og kommuner jobber nå med besøksforvaltning. I Midt-Troms har de anvendt en form for besøksforvaltning for å kartlegge infrastrukturbehov og utarbeide regionale planer for felles skilting, stimerking og løypeplaner, avfallshåndtering, parkeringsplasser og informasjonstavler for å ta imot flere besøkende (Søreng & Myrvoll 2019). Viken (og senere Buskerud) fylkeskommune, som inngår i dette forskningsprosjektet, har jobbet, og jobber, også med besøksforvaltning inkludert veiledning av kommuner. Vestland fylkeskommune har nå et hovedprosjekt på besøksforvaltning, som har som mål å utvikle og ta i bruk verktøy for langsiktig satsing med fokus på reisemålsorganisasjoner, kommuner og fylket.

Merkevaren Nasjonale turiststier (Besseggen, Kjerag, Trolltunga, Preikestolen, Fosseråsa) har merket presset fra bruksintensitet stort og har kommet langt med å utvikle metoder for besøksforvaltning. Med hjelp av tilskuddsordninger fra Miljødirektoratet har de autoriserte stiene hatt mulighet til å jobbe systematisk med dette over tid, både før og etter godkjenning. Nasjonale turiststier er ofte lokalisert på spektakulære steder, og ofte med sårbar fjellnatur (Selvaag mfl. 2021; Gundersen mfl. 2024).

1.2 Oppdragsbeskrivelse og formål

Besøksforvaltning er en relativ ny tilnærming i Norge som først ble introdusert i 2015, da Miljødirektoratet ga ut en veileder for å beskrive hvordan forvaltningsmyndigheter kan bruke besøksforvaltning i verneområder (Miljødirektoratet 2015). Etter at ordningen om tilskudd til mye besøkte friluftsområder ble opprettet i 2017 er det gitt økonomisk støtte til ulike tiltak med økende grad av fokus på besøksforvaltning. I oppdragsteksten står det at Miljødirektoratet ønsker: «... å få undersøkt om og hvordan ordningen Nasjonale turiststier bidrar til at besøksforvaltning benyttes som metode for å jobbe helhetlig og planmessig med de utfordringene som er knyttet til mye besøkte friluftslivsområder.» Miljødirektoratet ønsker videre en vurdering av følgende spørsmål: «om ordningen bidrar til at naturverdiene blir ivaretatt, er det færre ulykker og utrykninger fra hjelpepersonell i forbindelse med ferdsel på stiene, er gjennomførte tiltak i tråd med allemannsretten og bidrar ordningen til lokal verdiskapning?»

Nasjonale turiststier med sertifisering og midler til utvikling av blant annet besøksforvaltning gjelder fem stier/områder: Kjerag (Selvaag 2017), Besseggen (Selvaag mfl. 2021), Trolltunga (Selvaag et al. 2020; Gundersen mfl. 2021a, b; Gundersen mfl. 2024), Preikestolen og Fosseråsa. I tillegg opplyser Miljødirektoratet at det er 15 andre stier som har søkt sertifisering. Herunder 9 som har fått avslag av ulike grunner, noen med for lave besøkstall eller få internasjonale besøkende, mens 5 fortsatt er med i søkeprosessen. I studien her har det vært ønskelig å skaffe kunnskap om besøksforvaltning i de 20 mye brukte stiene som har vært med i søknadsprosessen. Ved å intervju et bredt spekter av aktører får vi belyst fra ulike perspektiver hva de ulike aktørene mener om disse temaene. Denne kunnskapen vil dermed gi en bred oversikt over kunnskap- og meningsutveksling på de spesifiserte temaene. Intervjuer vil gi en god oversikt over hvilke temaer som ser ut til å ha blitt løst på en god måte, og hvor hovedutfordringene ligger for områder som har jobbet med besøksforvaltning over tid.

Formålet med oppdraget er derfor å skaffe kunnskap om i hvilken grad ordningen med Nasjonale turiststier bidrar til å oppnå målet om at besøksforvaltning skal løse utfordringer knyttet til ulike temaer. Det er fem temaer som er belyst i oppdraget: Naturverdier, lokal verdiskapning, sikkerhet, allemannsrett og besøksforvaltning. Rammen for prosjektet tillater overordna vurderinger av de spesifiserte temaer, og vi har beskrevet et metodeopplegg som belyser temaene.

1.3 Temaer for oppdraget

Når det gjelder naturverdier er det utviklet en sårbarhetsmodell for verneområder som er testet ut og rapportert fra mer enn 20 verneområder (Hagen mfl. 2019). Erfaringer viser at den er godt egnet for å gjøre en vurdering av sårbarhet i all natur i Norge. Modellen er delvis brukt som inspirasjon, eller for å gjennomføre en overordnet vurdering, av naturverdier på stiene. Nasjonale turiststier gjennomførte en form for vurdering av naturverdiene som en del av godkjenningsprosessen, og gjennom intervjuene med informantene er de omtalt.

Lokal verdiskapning handler her i første rekke om økonomisk verdiskapning, og ringvirkninger av nasjonale turiststier på reiseliv og servicenæring. Samtidig kan trafikk på infrastruktur og stiene virke negativt på annen næringsaktivitet slik som landbruk og andre lokale næringsaktiviteter. Litteraturen viser en lang rekke metoder for å beregne lokal verdiskapning, og i et eksempel fra hyttebygging i kommunene rundt Norefjell-Reinsjøfjell viser forskerne metoder for å beregne dette (Landa-Mata mfl. 2024). Ulike typer forbruksdata er brukt inn, og sammen med data om næringsutvikling er det beregnet antall nye arbeidsplasser i kommunene. Økonomisk verdiskapning kan for eksempel inkludere disse anbefalingen når det gjelder et tiltak som for eksempel Nasjonal turiststi (Landa-Mata mfl. 2024):

- Turistenes forbruk/konsum bør benyttes som utgangspunkt for beregninger.
- Også andre mål for turismens økonomiske bidrag til regionen (som sysselsetting) bør beregnes.

- For å innhente forbruksdata bør en benytte intervjuundersøkelser blant turistene.
- Analysen bør baseres bare på data fra turister som faktisk besøker turiststien.
- Både brede og smale forbruksestimater bør beregnes.

Sikkerhet er et tema som blir stadig viktigere. Det finnes mange medieoppslag som omhandler Nasjonale turiststier og sikkerhet. Dette temaet belyses gjennom intervjuene av aktørene, og det er utviklet relevante spørsmål basert på erfaring om temaet.

Allemannsretten inkluderer både rettigheter og plikter. Temaet er blant annet studert i Vinje kommune, i områder med stor hytteutvikling og press mot utmarka (Gundersen mfl. 2023). Det pekes spesielt på tre forhold som er avgjørende for at allemannsretten skal vedlikeholdes i pressområder (Gundersen mfl. 2023):

- Man må unngå at den frie ferdsels- og oppholdsretten setter skjemmende og varige spor i terrenget, reduserer biologisk mangfold eller på annen måte skader natur- og kulturmiljø.
- Allmennhetens bruk av turmulighetene må ikke legge hindringer i veien for grunneiers næringsutøvelse, slik som jakt, beite og hogst.
- Man må unngå misbruk av allemannsretten knyttet til kommersialisering og overutnyttelse som skader grunneiere, andre bygdefolk, naturverninteresser og andre turgåere.

Når det gjelder besøksforvaltning og overføringsverdi fra Nasjonale turiststier til andre mye brukte friluftslivsområder så kan det avdekkes interesser/utfordringer/konflikter som i liten grad er aktualisert gjennom arbeidet med besøksforvaltning av Nasjonale turiststier.

2 Metode

2.1 Kvalitative intervjuer

Denne rapporten er basert på intervjuer av informanter som har lokal kjennskap og kunnskap til de undersøkte 20 stiene høsten 2024. Vi intervjuet representanter fra næringslivet, offentlig forvaltning, kommuner, interesseorganisasjoner, rettighetsinnehavere, oppsyn, og andre brukere av utmarka. Samlet har vi gjennomført 24 intervjuer med totalt 28 informanter, 13 kvinner og 15 menn. En intervjuguide dannet utgangspunkt for semistrukturerte intervjuer (Vedlegg 1). Spørsmålene i intervjuguiden omhandlet blant annet temaene besøksforvaltning, naturverdier, allemannsrett, sikkerhet og lokal verdiskapning. I tillegg var det åpning for at også andre temaer og betraktninger kunne bli omtalt i løpet av samtalen av den som ble intervjuet. Hvert enkelt intervju hadde en varighet på om lag 1 time. Det ble gjort lydopptak av intervjuene via Teams som ble lagret på et sikkert og anonymt sted. Opptak av intervjuene er tatt for dokumentasjon, men i utgangspunktet vil en kvalitativ analyse av dataene ikke være avhengig av en transkribering av dataene. I stedet er det notert under intervjuet, og som sammen med en gjennomlytting av samtalen gir en sammenstilling av hvert intervju. Alle informantene er behandlet anonymt.

For å innhente informasjon fra aktører med erfaring fra studieområdene, legger vi opp til en kvalitativ intervjuundersøkelse. Aktørene her vil inkludere sentrale personer fra forvaltning (Miljødirektoratet, fylkeskommune, kommune), oppsyn (fjellstyrer, SNO), villreinforvaltning (der det er aktuelt, Villreinutvalg, Villreinnemd), turistnæringen (f. eks. Trolltunga AS), hjelpeorganisasjoner (f. eks. Røde Kors), annen relevant næring (landbruk/utmark), og representanter fra lokalbefolkning (f.eks. Velforeninger, turlag). Vi anser det som relevant for å få en dypere forståelse av de temaene som ønskes belyst. Spørsmålene som er skissert over skal besvares i oppdraget og vi mener dette best kan belyses gjennom samtaler som følger intervjuguiden. Med 20 stier som er aktuelle for studiet, mener vi at disse må se samlet for å svare på oppgaven om besøksforvaltning på mye brukte stier. Vi valgte å gjøre et dypdykk på den nasjonale turiststien til Trolltunga, siden dette området belyser mye av problematikken og det vi ønsket å undersøke innenfor de spesifiserte temaene. Dette vil si at studien ikke vil kunne brukes til å gjøre et dypdykk inn i den enkelte sti, men belyse utfordringene for mye brukte stier i sin helhet, illustrert med eksempler.

Målet var at det skal intervjues om lag 25-30 relevante/sentrale aktører på de utvalgte 20 mye brukte stiene, for å belyse de aktuelle temaene. Mer detaljert setter intervjuene søkelys på i hvilken grad besøksforvaltning er brukt på stien, hvordan besøksforvaltning er gjennomført innenfor ulike temaer, aktørenes erfaringer med hvordan temaene er ivaretatt i arbeidet og eventuelle barrierer for hvorfor aktørene ikke tar i bruk besøksforvaltning.

Det vil ikke bli spesifisert nøyaktige evalueringskriterier for alle de studerte temaene. I stedet vil overordna forskningsspørsmål/problemstillinger veilede oppdraget:

- Hvordan er naturverdiene ivaretatt, og hvilke tiltak er gjennomført for ivaretagelse?
- Hvordan er sikkerheten ivaretatt, og hvordan er trenden i ulykker og redningsoppdrag?
- Har opprettelsen av Nasjonale turiststier medført økt verdiskapning i lokalsamfunnet, på hvilken måte og hva er omfanget?
- Hvilke konflikter og utfordringer har opprettelsen av Nasjonal turiststi medført for den tradisjonelle bruken av landskapet (landbruk/friluftsliv), mellom de besøkende og for lokalsamfunnet?
- I hvilken grad er allemannsretten ivaretatt, både plikter og rettigheter?

Intervjuguiden for de semi-strukturerte intervjuene er vedlagt (Vedlegg 1).

2.2 Beskrivelse av lokalitetene

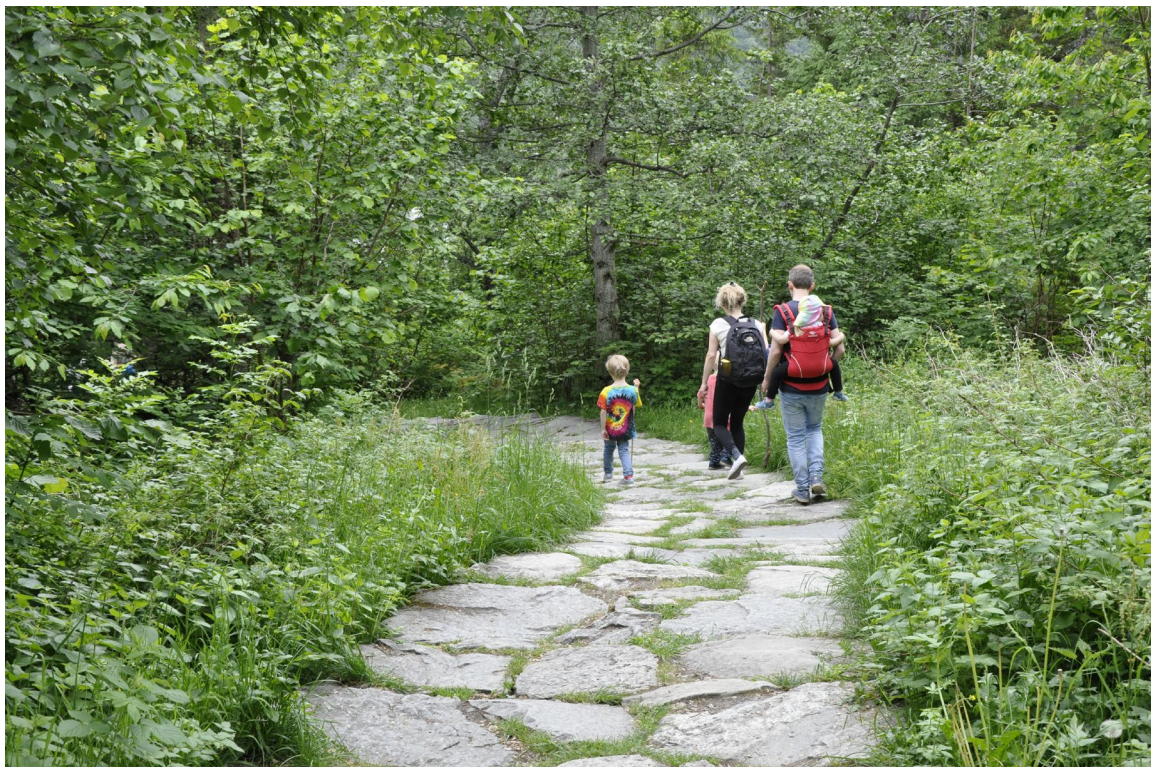
2.2.1 Autoriserte stier

Fosseråsa

Fosseråsa er den første stien som ble autorisert som nasjonal turiststi, det skjedde i 2019. Stien strekker seg fra Geiranger sentrum til Storseterfossen i Stranda kommune, Møre og Romsdal fylke, og byr på en spektakulær fjordlandskapsopplevelse i Geiranger, kjent for sine dramatiske fjorder, fosser og vakre kulturlandskap. Stien går gjennom verdensarvområdet Vestnorsk fjordlandskap, som er det eneste området i Norge på UNESCO sin liste, der naturkvalitet er hovedgrunnen. Turen gir besøkende en unik mulighet til å komme tett på naturen og oppleve attraksjonen Storseterfossen, hvor man kan gå bak fossefallet og få et helt spesielt perspektiv på den brusende fossen.

Stien opp til Storseterfossen er omtrent 4 kilometer én vei og har en stigning på 560 høydemeter. Den er naturlig delt i tre etapper og turen tar normalt 2-3 timer tur-retur, men stien er bratt og tidsbruk avhenger mye av fysisk form. Stien er godt vedlikeholdt og tilrettelagt med rekkverk, steinlegging og sherpatrapper på de bratteste partiene, noe som gjør turen tryggere og reduserer slitasje på vegetasjon og terreng. Den er også tydelig merket, slik at besøkende enkelt kan følge stien selv uten mye erfaring.

Populariteten til Fosseråsa har økt betydelig de siste årene, med et stadig økende antall besøkende, de fleste internasjonale turister. Ferdselstellere viser mer enn 300.000 passeringer nedst på stien og 80 000 passeringer på det øverste punktet i løpet av sesongen som normalt varer fra mai til oktober (informasjon fra informant). En person blir telt både på veg og på veg ned på stien, så antall passeringer må deles på 2 for å få antall personer. Økt trafikk har også ført til utfordringer knyttet til vedlikehold og beskyttelse av den sårbare naturen i området. For å håndtere besøksvolumet har kommunen og lokale aktører gjennomført flere tiltak, som å forbedre stiens infrastruktur, øke informasjon til turgåere og implementere tiltak for å redusere erosjon og sikre bærekraftig bruk av stien. Tiltakene og den gode besøksforvaltningen førte til at Fosseråsa i 2019 ble autorisert som nasjonal turiststi.

Bilde 1: Midtre del av stien Fosseråsa (Foto: Merete Rønneberg).

Kjerag

Kjerag er et spektakulært fjellplatå i Lysefjorden i Sandnes kommune i Rogaland fylke, og er spesielt kjent for Kjeragbolten – en stor stein som kiler seg fast mellom to fjellvegger, 984 meter over fjorden. Dette dramatiske landemerket har blitt et ikonisk turmål og tiltrekker seg eventyrlystne besøkende som vil stå på steinen for et luftig foto med Lysefjorden i bakgrunnen. Området byr på storslått utsikt over fjorden og de bratte fjellveggene, og har blitt et populært sted både for turgåere og for basehoppere. Kjeragplatået brukes som utsprangsted for basehopping, og Kjeragveggen benyttes også til fjellklatring.

Stien opp til Kjerag starter ved Øygardstøl og er en krevende tur på rundt 11 kilometer tur-retur, med en stigning på total 750 meter. Tidsbruk avhenger av fysisk form, erfaring og værforhold, men tar vanligvis 5-6 timer å fullføre. Ruten består av bratte partier med kjettinger som hjelpemiddel for å forsere fjellets utfordrende terreng. Turen omtales som svært krevende og stiller høye krav til både fysisk form og godt utstyr. Raskt skiftende værforhold og utfordrende partier med glatte steiner gjør ruten spesielt utfordrende.

Kjerag har opplevd en stor økning av besøkende, og besøkstall har ligget stabilt på rundt 60 000 årlig de siste årene, med en høy andel utenlandske turister (Selvaag 2017). For Kjerag har den største utfordringen med den økte besøkstrafikken vært å ivareta sikkerheten. Det skjer årlig hendelser hvor redningspersonell må hjelpe turister ned fra fjellet, ofte på grunn av utmattelse eller for dårlige klær og utstyr. Kjettinger og trapper på bratte partier, nødbuer, samt parkeringsvakter som gir informasjon om værforhold og vanskelighetsgrad er tiltak som er innført for å ivareta sikkerheten. Det systematiske arbeidet med besøksforvaltning på Kjerag førte til at stien i 2020 ble autorisert som nasjonal turiststi som nummer to i rekken.

Bilde 2: Stien opp til Kjerag (Foto: Helge Kjellevold).

Preikestolen

Preikestolen, kjent for sin massive, flate klippe som stikker ut 604 meter over Lysefjorden i Strand kommune i Rogaland fylke, regnes som en av Norges fremste naturattraksjoner. Preikestolen tilbyr en spektakulær utsikt over fjorden og fjellandskapet. Den dramatiske klippeavgrunnen gjør Preikestolen til et av de mest fotograferte stedene i Norge, og den har også vært omtalt i internasjonale filmer og medier.

Stien til Preikestolen starter ved Preikestolen fjellstue og er 4 kilometer én vei. Turen frem og tilbake tar vanligvis rundt 4-5 timer å fullføre og beskrives som en moderat vanskelig tur. Turen går tidvis gjennom ulendt terreng med myr og steinrøyser, men mesteparten av stien er godt tilrettelagt. Ruten har en høydeforskjell på omtrent 350 meter og byr på flere bratte partier hvor det er bygd sherpatrappes for å gjøre turen tryggere og for å forhindre slitasje og erosjon. Stien er godt merket og tilrettelagt, noe som gjør den tilgjengelig for turgåere med ulik erfaring, selv om det anbefales å ha god fysisk form.

Preikestolen har vært et turistmål siden tidlig 1900-tallet, men har de senere årene opplevd en massiv økning i antall besøkende med opptil 300 000 turgåere hvert år, hvor et stort flertall er internasjonale turister (informasjon fra informant). Økt trafikk har medført utfordringer knyttet til sikkerhet, beredskap og behovet for å beskytte sårbare natur i området. Som respons er det implementert flere tiltak, som bedre merking, utbedring av stiens infrastruktur, og utplassering av informasjonsskilt og vertskap som snakker med de besøkende i høysesongen for å bistå turgåere og sikre trygg ferdsel.

Som et resultat av Lysefjorden utvikling og Stiftelsen Preikestolens arbeid med tilrettelegging og besøksforvaltning, ble Preikestolen autorisert som nasjonal turiststi samtidig med Kjerag i 2020 og er nummer tre i rekken.

Bilde 3: Preikestolen (Foto: Helge Kjellevold).

Trolltunga

Trolltunga er et fjellutspring på 1100 moh lokalisert i Ullensvang kommune i Vestland fylke. Stien opp til Trolltunga blir beskrevet som en spektakulær tur i dramatisk høyfjellandskap og er et av de mest kjente og populære turmålene i Norge (Evers 2016). Turen opp til Trolltunga er lang og krevende. Hovedløypa går fra Skjeggedal og er en 27 km lang rundtur med en høydeforskjell på nesten 800 meter. Estimert gangtid er omtrent 8 -12 timer. En alternativ enklere rute går fra Mågelitopp og er en rundtur på 20 km med høydeforskjell på 320 meter. Denne ruta er estimert å ta 7-10 timer å fullføre. Det anbefales at turgåere som skal gå Trolltunga er i god fysisk form og har skikkelig utstyr. Til tross for at turen er lang og krevende, har antall besøkende vokst voldsomt de siste årene, fra rundt 1000 besøkende i 2010 til 87 000 besøkende i 2018, og 2018 er det året det er målt flest besøkende i perioden 2013-2024 med automatiske tellere (Gundersen mfl. 2024).

Trolltunga har i de senere år blitt godt markedsført, særlig mot utenlandske turister, både fra turistnæringen selv og via sosiale medier (Khasanova 2018). Utenlandske turister utgjør i underkant av 90% av totalt antall besøkende i dag (Gundersen mfl. 2024). Den store økningen i utenlandske turister med annerledes turkultur enn den norske, har ført til utfordringer rundt slitasje, sikkerhet, infrastruktur og ivaretagelse av naturverdier (informasjon fra informant). Kommunen så et økende behov for mer målrettet besøksforvaltning i takt med økende besøksvolum, ikke minst på grunn av en stor økning i redningsaksjoner, spesielt i 2016 og 2017 (Oma 2017). Utenlandske turister som ikke var godt nok forberedt på turen og som hadde for dårlig bekledning var et betydelig problem for sikkerheten og la stor belastning på redningspersonell (Mykletun mfl. 2021). Tiltak som tilrettelegging av bredere sti med stein- og gruslegging, merking av stien, skilting, informasjon og innføring av fjellvaktjeneste har blitt innført for å håndtere besøksvolumet.

I 2021 ble Trolltunga autorisert som nasjonal turiststi, og føyer seg inn som den fjerde stien som hittil har blitt autorisert.

Bilde 4: Trolltunga (Foto: Trolltunga Active).

Besseggen

Besseggen er en av Norges mest kjente og ikoniske fjellturer, lokalisert i Jotunheimen nasjonalpark i Lom og Vågå kommuner i Innlandet fylke. Stien opp Besseggen byr på spektakulær utsikt over Gjende og Bessvatnet, med det dramatiske høyfjellslandskapet som har gjort turen til et populært mål for både norske og internasjonale turgåere. Ruten er kjent for sin skarpe egg og storslåtte utsikt, som spesielt gjør inntrykk når man ser de to innsjøene Gjende og Bessvatnet ligge side om side. De fleste går turen ved å ta båten fra Gjendesheim til Memurubu hvor stien starter, og går tilbake over eggen. Stien er 14 kilometer lang og tar normalt 6-8 timer å fullføre. De fleste (ca. 70%) starter fra Memurubu og går mot Gjendesheim (informasjon fra informant). Turen omtales som en svært krevende fottur med totalt 1 174 høydemeter. Det anbefales at turgåere er i god fysisk form og har tilstrekkelig utstyr, da ruten til tider er bratt og luftig, noe som kan være utfordrende i dårlig vær.

Besseggen har vært et populært turmål og nasjonalt ikon i lang tid. Populariteten til Besseggen har vokst jevnt over flere år, og i løpet av sesongen er det anslått at rundt 50 000 besøkende går stien hvert år, noe som er en dobling fra 2011 (informasjon fra informant). En stor andel av disse besøkende er utenlandske turister, og den økte interessen har ført til behov for forbedret besøksforvaltning (Selvaag mfl. 2021). Økende besøkstall har ført til slitasje på stien og utfordringer med sikkerhet og beredskap. En betydelig del av redningsaksjonene langs Besseggen skyldes turister som undervurderer turens vanskelighetsgrad eller mangler tilstrekkelig utstyr og bekledning (informasjon fra informant). For å håndtere det store besøksvolumet og samtidig ivareta naturverdiene, er det innført flere tiltak langs Besseggen. Disse inkluderer bedre merking av stien, steinlegging og grusforsterkning av stien for å motvirke erosjon, samt etablering av informasjonspunkter. Nasjonale Turistveger har etablert sanitæranlegg ved Gjendesheim, og ved brygga i Memurubu er det enkle utedoer. I tillegg har man økt fokus på informasjonsarbeid for å forberede de besøkende på hva turen innebærer. I 2005 ble det i regi av blant annet Statens naturoppsyn (SNO) gjennomført en omfattende restaurering av slitte stipartier, noe som inkluderte steinlegging og revegetering. Tiltakene er supplert og reparert i årene etter, og fjelloppsynet utfører årlig tilsyn og enkelt vedlikehold på stien. Informanten nevnte at innsatsen innen besøksforvaltning og oppfyllelse av autorisasjonskravene gjorde sitt til at Besseggen ble autorisert i 2023 som nasjonal turiststi, som den femte i rekken.

Bilde 5: Besseggen (Foto: Marius Dalseg).

2.2.2 Ikke autoriserte stier i prosess

Segla

Segla er et av de mest kjente fjellene i Senja kommune i Troms fylke, og er et populært turmål på grunn av sin spektakulære utsikt. Fjellet har en bratt fjellvegg som stuper nesten 640 meter ned i fjorden, og toppen gir panoramautsikt over fjorder, fjell og havet rundt. Det har blitt et yndet sted for fotografering og en av de mest besøkte attraksjonene på Senja. Turen til Segla starter fra bygda Fjordgård og er omtrent 4 kilometer tur-retur med en høydeforskjell på rundt 571 meter. Turen tar vanligvis 2–3 timer, og den kan være bratt og krevende mot toppen. Det anbefales at turgåere er i god form og bruker godt utstyr. De siste årene har antall besøkende økt kraftig. Det finnes ikke noe offisiell statistikk på de besøkende, men det estimeres at omtrent 50 000 går til Segla hvert år, og at en stor andel av disse er utenlandske turister (Anderzén 2017; Fredriksen 2017; Sørensen 2017). Slitasje og manglende fasiliteter har blitt et økende problem med det økte besøksvolumet og kommunen arbeider med mulige tiltak og besøksstrategi. Kommunen ønsker at Segla skal bli nasjonal turiststi og har mottatt midler for å arbeide med å oppfylle kravene til autorisasjon.

Reinebringen

Reinebringen er det mest besøkte fjellet i Lofoten og Nord-Norge for øvrig. Fjellet er lokalisert i Moskenes kommune i Nordland fylke, og selv om det ikke er det høyeste fjellet i Lofoten, er utsikten fra toppen kjent for å være en av de mest fabelaktige i området. Turen opp til Reinebringen er bratt og omtales som middels vanskelig. Selve stien er omtrent 2 km lang tur-retur med en stigning på 484 moh., og tar omtrent 1-2 timer å fullføre. Ferdselstellere viser at besøkstallene har mer enn doblet seg de siste par årene fra 90 000 til over 200 000 besøkende, de fleste av disse utenlandske turister. Reinebringen har hatt utfordringer med sikkerheten og det har vært flere store utrykninger og fire dødsulykker siden år 2000 (informasjon fra informant). Reinebringen er foreløpig ikke autorisert som nasjonal turiststi, men er i prosess for godkjenning og har tidligere mottatt tilskudd fra ordningen. Med tilskudd fra nasjonale turiststier ble det i 2019 etablert en sherpatrapp nesten hele veien opp Reinebringen med flere rasteplasser underveis. Det ble senere også gitt midler til etablering av en stipatrulje for å ivareta sikkerheten til de besøkende.

Rødøyløva

Rødøyløva er et fjell på Rødøya i Rødøy kommune i Nordland fylke, og er et kjent turmål på Helgeland. Navnet Rødøyløva kommer av formen på fjellet som på avstand kan minne om en liggende løve. Rødøyløva ligger like ved hovedleia for båttrafikken langs kysten og har vært et seilingsmerke for båter i tusener av år. Den er også motiv for kommunevåpenet i Rødøy. Turen til toppen på Rødøyløva (443 moh.) er ca. 7,5 km fra hurtigbåtkaia i Losvika og tar ca. 4 timer tur-retur. Turen graderes som middels krevende. Selve stien opp til fjellet starter rundt 2,5 kilometer fra kaia. Stien er bratt, men godt merket. I de bratteste partiene av stien er det tilrettelagt med gode steintrapper. Det er etablert flere hvilebenker langs stien. Ferdselen foregår i all hovedsak langs eksisterende infrastruktur, først langs bilvei og etter 2,5 km en godt tilrettelagt og merka sti opp til toppen av fjellet med retur samme vei.

På toppen av Rødøyløva får man en fenomenal utsikt helt fra Lofotveggen i nord til Vega i sør. De kritthvite strender med krystallklart hav og hundrevis av små holmer og skjær er et flott syn. Muligheten til å komme tett på havørn og se midnattssola er en spesiell opplevelse for mange besøkende. Man er avhengig av båttransport for å komme til Rødøya, men tilbudet av hurtigbåt og ferje er relativt godt, med utvidete rutetider om sommeren. Ferdselstellere viser et besøksvolum på mellom 15 000-25 000 besøkende årlig de siste årene. Det siste året har andelen internasjonale turister økt, og det estimeres nå å ligge på nærmere 30 % (informasjon fra informant). Dette etter at det ble etablert større parkering ved turstart, slik at turister med bobil kan parkere og at fergeturen til Rødøya ble gratis. Den økte turiststrømmen har ført til utfordringer med å håndtere så mange besøkende. Det er gjort flere tilretteleggingstiltak på Rødøyløva, blant annet

etablering av sherpatrapp, men kommunen ser det fremdeles nødvendig å sikre en mer helhetlig og langsiktig bærekraftig besøksforvaltning og har derfor nylig søkt om autorisasjon til å bli nasjonal turiststi. Søknaden er foreløpig i prosess.

Bilde 6: Rødøyløva (Foto: Lars Kristensen).

Torghatten

Torghatten er et ikonisk fjell på øya Torget i Brønnøy kommune i Nordland fylke, kjent for det karakteristiske hullet som går tvers gjennom fjellet. Hullet, som er omtrent 160 meter langt, 35 meter høyt og 20 meter bredt, gir Torghatten sitt unike utseende og har gjort fjellet til en populær turistattraksjon. Informanten nevner at det ikke finnes noen offisiell statistikk på besøkstall, men i gjennomsnitt er det estimert omtrent 70 000 besøkende på Torghatten hvert år, hvorav 20-25% er utenlandske turister. Stien opp til Torghatten og gjennom hullet er en enkel tur på omtrent 25 minutter som passer for de fleste. Stien er godt tilrettelagt med sherpatrappes både inne i og på hver side av fjellet. I samarbeid med Nasjonale Turistveger er det etablert både oppgradert parkeringsplass, toalett og informasjonsskilt. Turistvegprosjektet Torghatten ble vinner av Landskapsarkitekturprisen 2024. Brønnøy kommune har tidligere søkt om autorisasjon som nasjonal turiststi, men fikk tilbakemelding om at en besøksstrategi måtte utarbeides før godkjenning kan innvilges. Kommunen har mottatt midler fra Miljødirektoratet til å utarbeide denne strategien, som nå snart ferdigstilles.

Bilde 7: Torgshatten (Foto: Magnar Solbakk).

Knivskjelodden

Knivskjelodden, lokalisert i Nordkapp kommune i Finnmark, er Europas nordligste punkt og et populært turmål for turister. Omtrent 25.000 mennesker besøker stien årlig, hvorav 85 % er fra utlandet (informasjon fra informant). Stien til Knivskjelodden er omtrent 9 km lang og tar 5-8 timer tur-retur. Selve stien beskrives som flat, litt steinete og svært fuktig, men overkommelig å gå for de fleste i normalt god fysisk form. Det har ikke blitt gjennomført nøyaktige målinger av antall turgåere på ruten, men besøkstallet har økt betydelig de siste årene. Den økende trafikken har ført til flere utfordringer relatert til beredskap og å ta vare på naturgrunnlaget. Det har vært flere rednings- og leteaksjoner, ofte utløst av plutselige værforandringer eller at besøkende undervurderer forholdene. I tillegg blir området stadig oftere brukt til overnatting, noe som bringer med seg egne utfordringer med blant annet slitasje, forstyrrelser og søppelhåndtering. Stien har vært et viktig tema i reiselivsdebatten i flere år, og det har vært etterspurt tiltak for bedre besøksforvaltning, spesielt med fokus på sikkerhet, sanitærfasiliteter, renovasjon, informasjonsarbeid og beskyttelse av den sårbare arktiske naturen. Noen grunnleggende tiltak har blitt innført ved Knivskjelodden, inkludert en utfartsparkering med informasjonstavle fra Statens vegvesen. Parkeeringsplassen mangler imidlertid sanitæranlegg, og informasjonen er begrenset.

Stien går for det meste gjennom inngrepsfri natur i områder som er regulert til LNFR av kommunen. Området har et stort artsmangfold av både flora og fauna. Det er et særlig rikt og variert planteliv, med flere arktiske plantearter som har behov for beskyttelse. Det er rundt 600 observasjoner i artsdatabanken i området rundt stien, hvor 40 av disse er arter klassifisert som truet eller nær truet (informasjon fra informant). Sjansen for å møte på tamrein langs stien på sommerhalvåret er høy.

Det ble gjort vedtak i kommunestyret i 2022 om å etablere Knivskjelodden som nasjonal turiststi på sikt, og at en bedre besøksforvaltning etableres i området rundt stien. Det langsiktige målet for besøksforvaltningen er en helhetlig plan med tiltak for å ivareta sikkerheten på en bedre måte, beskytte flora, fauna og miljø, og fremme naturbaserte verdier for fastboende og besøkende brukere av området. Kommunen har fått bevilget midler fra ordningen nasjonale turiststier til

kunnskapsinnhenting om de besøkende og gjennomføring av risiko- og sårbarhetsanalyse for å kunne lage en kunnskapsbasert besøksforvaltningsstrategi. I tillegg har de fått midler til å etablere renovasjonspunkt og informasjonspunkt ved parkeringsplassen.

Steinsfoss tømmerrenne

Steinsfoss tømmerrenne er en unik tur i Vennesla kommune i Agder. Selve turen går i en nedlagt tømmerrenne av tre som tidligere ble brukt til å frakte tømmer langs elva Otra på 1950-tallet. Tømmerrenna er 4,4 km lang, lett å gå og passer for alle. Renna er den lengste av sitt slag i Nord-Europa og tilbyr en unik opplevelse med blant annet flere bruer og tunneler. I tillegg går den gjennom Knudsheia naturreservat og gir fine naturopplevelser i trygge rammer for de besøkende. Fordi de besøkende utelukkende går i tømmerrenna, er slitasjen minimal og trafikken er skånsom for naturen rundt. Siden 2010 har tømmerrenna blitt mer og mer populær og tar i dag imot omtrent 65 000 besøkende årlig. Av disse er 48 % utenlandske turister, og av disse var ca. 20 % tyskere (informasjon fra informant). Tømmerrenna har tidligere blitt vedlikeholdt av Stiftelsen Steinsfoss Tømmerrenne, men mye av arbeidet er nå tatt over av kommunen. Vennesla kommune ønsker å få Steinsfoss tømmerrenne autorisert som nasjonal turiststi og har fått bevilget midler fra Miljødirektoratet til å gjennomføre besøksforvaltningstiltak og utredninger i forbindelse med denne prosessen.

Bilde 8: Steinsfoss tømmerrenne (Foto: Ingvald Røinås Ingebretsen).

2.2.3 Avslåtte søknader

Gaustatoppen

Gaustatoppen, som ligger i Tinn kommune i Telemark fylke, er et av Norges mest populære fjell. Med sine 1883 meter over havet er toppen kjent for sin vide utsikt, hvor man på klare dager kan se omtrent en sjettedel av Norge. Fjellet er også hjem til Gaustabanen, en unik innvendig kabelbane som tar besøkende nesten helt til toppen, og som opprinnelig ble bygget som et militært anlegg på 1950-tallet.

Det er flere ruter opp til Gaustatoppen, men hovedstien starter ved Stavsro og er en moderat krevende tur på rundt 9 km tur-retur, med 775 høydemeter totalt. De fleste går turen på rundt 4-5 timer. Stien består for det meste av stein og er relativt enkel å gå for de fleste. Den er godt

merket og tilrettelagt med steinlegging på enkelte partier. For de som ønsker en lettere tur, er det mulig å benytte Gaustabanen til nesten toppen, og deretter gå de siste 20 minuttene til fots. Gaustatoppen tiltrekker seg svært mange besøkende hvert år, med en blanding av norske og internasjonale turister. Rundt 30 000 besøkende går stien opp til toppen, og rundt 100 000 besøker toppen via Gaustabanen (informasjon fra informant). Den økende trafikken har ført til utfordringer knyttet til slitasje på stien, behov for bedre tilrettelegging, og sikring av naturverdiene. Gaustatoppen har tidligere fått avslag på søknad som autorisasjon. Aktørene rundt Gaustatoppen ønsker likevel fremdeles autorisasjon som nasjonal turiststi og har fått bevilget midler til å gjennomføre forberedende tiltak som fysisk tilrettelegging, kunnskapsinnhenting med bla. risiko- og sårbarhetsanalyser, samt utarbeidelse av besøksstrategi for å møte kravene.

Midsundtrappene

Midsundtrappene, som ligger i Midsund i Molde kommune i Møre og Romsdal fylke, og er en av Norges lengste steintrapper og et populært turmål. De fire trappene, bygget av sherpaer fra Nepal, består til sammen av over 10 000 trinn. Den mest populære trappen, med sine 3 292 trinn, holdt tidligere rekorden som verdens lengste sammenhengende steintrapp, og leder turgåere opp til Rørsethornet, som rager 659 meter over havet. Trappene gjør det lett for de besøkende å velge riktig vei, og sparer terrenget for tråkk og slitasje. De tre andre trappene fører til henholdsvis Digergubben og Midsundhornet, Bløkallen og Akslahornet. Turen opp Midsundtrappene til Rørsethornet er rundt 5 kilometer tur-retur og passer for turgåere i normalt god fysisk form. Trappene er godt tilrettelagt og gir en trygg og tilgjengelig opplevelse, selv om stigningen kan være krevende.

På grunn av tilretteleggingen med steintrapper har besøkstallene økt kraftig fra rundt 25 000 i 2018 til over 100 000 i 2020. Omtrent 8 % av de besøkende estimeres å være utenlandske turister (informasjon fra informant). Det økte besøksvolumet har gjort det utfordrende for ildsjelene bak prosjektet å følge opp tilretteleggingen og det er et behov for økt infrastruktur rundt trappene. Søknad om status som nasjonal turiststi er foreløpig avslått, men Midsundtrappene har mottatt midler fra ordningen.

Kvalvika – Ryten

Kvalvika og Ryten er to populære turmål i Lofotodden nasjonalpark, lokalisert på Moskenesøya i Flakstad kommune i Nordland fylke. Turen kombinerer en vakker fjellvandring opp Ryten med muligheten til å besøke Kvalvika-stranden, kjent for sin gyldne sand og flotte fjell som omgir den. Fra toppen av Ryten, 543 meter over havet, får man en fantastisk utsikt over stranden og det spektakulære kystlandskapet, noe som gjør dette til et populært sted for både turgåere og fotografer. Det finnes tre hovedruter opp til Ryten, avhengig av ønsket turlengde. Stien ned til Kvalvika er omtrent 3 km og opp til Ryten omtrent 3,5 km. Turen tar omtrent 4-5 timer og beskrives som lett å gå for de fleste i normal fysisk form. Kvalvika – Ryten er et av de mest besøkte turmålene i Lofoten og har opplevd en voldsom vekst av besøkende, særlig fra internasjonale turister (informasjon fra informant). Den økte turismen har ført til utfordringer knyttet mot noe kaotisk parkering langs fylkesvegen, manglende toalett- og avfallsfasiliteter og høy slitasje på stien. Flakstad kommune har tidligere søkt på autorisasjon som nasjonal turiststi, men fått avslag. De har mottatt midler fra ordninger til utbedring av tiltak.

2.3 Materialet

Tabell 1. Oversikt over informantene på stiene.

Status nasjo- nale turiststier	Sti	Informantens rolle	Antall personer intervjuet	Antall in- tervjuer
Autorisert	Trolltunga	Fjellvakttjenesten	1	7
		Røde Kors	1	
		Trolltunga AS	1	
		Fjellstyret	1	
		Norsk Villreinsenter	1	
		DNT	1	
		SNO	1	
	Fosseråsa	Geirangerfjorden ver- densarv	1	2
		Kommune	1	
	Besseggen	Nasjonalparkforvalter (Statsforvalteren)	1	2
		Kommune	2	
	Kjerag	Verneområdeforvalter (Statsforvalteren)	1	3
		Stavanger turistfore- ning (DNT)	1	
		Lysefjorden utvikling	*	
	Preikestolen	Lysefjorden utvikling/ Stiftelsen Preikesto- len	1	2
		Kommune	1	
I prosess	Segla	Kommune	3	1
	Reinebringen	Kommune	1	1
	Rødøyløva	Kommune	1	1
	Torghatten	Kommune	1	1
	Knivskjelodden	Kommune	1	1
	Steinsfoss	Kommune	1	1
Avslått	Gaustatoppen	Visit Rjukan	2	1
	Kvalvika-Ryten	LoVe utvikling	1	1
	Midsundtrappene	Masterplan reiseliv Aukra, Hustadvika og Molde 2030	1	1

* Informant intervjuet om både Preikestolen og Kjerag i samme intervju.

3 Resultater

Resultatene fra informantene er gitt i en felles sammenstilling av temaene for hver lokalitet. Kil-den til alt som står i dette kapitlet er dermed det som har kommet frem gjennom intervjuene med informantene. Av hensyn til anonymitet må vi presentere resultatene generelt.

3.1 Trolltunga

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning forstås som en viktig balanse mellom beskyttelse av natur, lokale og miljø. Det understrekes av alle informantene at besøksforvaltning har vært avgjørende for oppretthol-delsen og tilretteleggingen av stien og for å ivareta turistene på best mulig måte. Besøkstallene økte kraftig på få år på grunn av sosiale medier, og det var et stort problem i starten med mang-lende infrastruktur som parkering og overnatting, samt manglende tilrettelegging på stien. Antal-let besøkende har økt drastisk fra 800 personer i 2010 til 87 000 personer i 2018. Informanten fra Trolltunga AS forteller at det har vært en stor og rask utvikling både på utbygging av infra-struktur og tilrettelegging på stien på få år, og at besøksforvaltning har svært viktig for dette arbeidet. Arbeidet med besøksforvaltning begynte før autorisasjon, men ordningen nasjonale turiststier har gitt gode midler til å klare å opprettholde en bærekraftig tilrettelegging.

Naturverdier

Informanten fra Trolltunga AS forteller at det ble gjennomført en sårbarhetsanalyse i forbindelse med søknadsprosessen til nasjonale turiststier, og at besøksstrategien for Trolltunga er laget basert på denne. I sårbarhetsanalysen ble stien delt opp i ulike seksjoner etter hvilke naturverdier som må hensyntas, og tiltak på stien følger denne inndelingen. Informanten forteller at det er gjort et arbeid med å utbedre det som ble påpekt i sårbarhetsanalysen. Inntrykket er likevel at det er lite sårbare naturverdier på selve stien. Stien er godt definert, og de besøkende kanalisere-s i stor grad på hovedstien uten å forringe mye areal til villstier. Det jobbes aktivt med å fremme anbefalte teltplasser samt informere om hvor det er forbudt å telte av hensyn til sårbar natur, og informanten mener at de besøkende stort sett følger anbefalingene. Det er fokus på å følge med på teltplasser og å holde området fritt for søppel med fjellvakter og guider som regelmessig plukker søppel på stien.

Informanten fra SNO påpeker at det finnes hekkende rovfugler og flokker av villrein i området, og stiller seg kritisk til besøksforvaltningen på stien. Informanten påpeker at Kygo-konserten på Trolltunga i 2024, med pyro-show og fyrverkeri, er et eksempel på organisert næringsvirksomhet som ikke tar hensyn til natur og dyrelivet i nær tilknytning. De andre informantene mener at naturverdiene er ivaretatt på en god måte, og forteller at også Statkraft har befaringer for å un-dersøke naturverdier, noe de uttrykker tilfredshet med.

Trolltunga ligger tett opp mot villreinområder på Hardangervidda. Informanter fra Norsk Villrein-senter og SNO forteller at Trolltunga-området aldri har vært et kjerneområde for de store flok-kene på Hardangervidda. Likevel har man alltid kunnet observere enkelte bukker i området, og i år med tidlig beitesesong og store flokker hender det også at fostringsflokker (simler og kalver) etablerer seg her. Selve ferdselen på stien til Trolltunga påvirker villreinen i liten grad, men ut-fordringen ligger i at noen besøkende beveger seg videre inn i villreinens leveområder. Dette kan få alvorlige konsekvenser hvis antallet øker i fremtiden. Informanten fra Norsk Villreinsenter understreker at dersom Trolltunga, gjennom markedsføringen som nasjonal turiststi, blir en inng-angsport til disse områdene, kan det store besøksvolumet føre til store negative effekter for vill-reinen. Likevel tror informanten at de fleste besøkende har Trolltunga som sitt hovedmål og ikke ønsker å gå videre, da turen i seg selv er lang og krevende nok for de fleste. Informanten synes tilretteleggingen for det store antallet besøkende rundt Trolltunga er god, men påpeker at villrei-nen har fått lite fokus i dette arbeidet og at de besøkende er lite bevisst på at det finnes villrein i området. Informanten forteller at turismen til Trolltunga per i dag ikke påvirker villreinen i særlig

grad, men er bekymret for økt lekkasje til villreinområder i fremtiden dersom tilretteleggingen fører til en ytterligere økning i besøksvolum. Erfaringer fra andre steder viser tydelig at villreinen er sensitiv for forstyrrelser og unngår å bruke områder med mye ferdsel.

Trolltunga AS forteller at villrein har vært et tema i arbeidet med besøksforvaltning og tilrettelegging. De har aktivt valgt å fjerne alle stier som går inn i villreinområder, både ved å fjerne merking/skilting og fjerne stiene fra kart på internett. Informanten forteller at de bevisst har hatt lite fokus på villrein i markedsføring og informasjon om Trolltunga, for å hindre at folk skal ville gå videre inn i villreinområdet.

Sikkerhet

På Trolltunga er det fjellvaktjenesten som i hovedsak tar hånd om sikkerhetshendelser på stien og fører statistikk på det. Informantene forteller at det er få alvorlige hendelser, men flere småhendelser i hovedsesongen. Dette går hovedsakelig ut på besøkende som er for dårlig forberedt på turen, har for dårlige klær/utstyr eller blir utmattet. Skader inkluderer overtråkk, vrikking av knær, fallskader, gnagsår og psykiske hendelser som angst. Mer alvorlige hendelser som dødelig hjerteinfarkt har skjedd, men dette er sjeldent. Mengden redningsaksjoner fra Røde Kors eller luftambulansen har blitt kraftig redusert siden innføringen av fjellvaktjenesten i 2017. I 2016 var det 42 redningsaksjoner totalt, mens de senere årene har tallet ligget på 15-20. Etter pandemien har det vært noe høyere. Alle informantene er enige i at denne reduksjonen kan tilskrives fjellvaktjenesten, og at dette er et tiltak som i stor grad avlaster redningstjenestene og sparer samfunnet for store summer knyttet til utrykning med luftambulanse.

Andre fysiske tiltak for å ivareta sikkerheten inkluderer skilting og merkestenger med refleks for å markere stien godt, tau langs et særlig bratt parti, flere nødbuer langs stien med hjertestarter og førstehjelpsutstyr, og løpende utbedring av partier med løse steiner. Informantene fremhever at det jobbes aktivt med å forebygge hendelser og redningsaksjoner, og særlig parkeringsverter har vært et godt tiltak. Parkeringsvertene snakker med besøkende før de starter på turen dersom det ser ut som de er for dårlig forberedt på turen, og gir råd og veiledning om bekledning og vanskelighetsgrad. Det er også godt informert på skilt/oppslagstavler og på nettet om sikkerhets-hensyn. Alle hendelser rapporteres inn av fjellvaktjenesten. Dersom det viser seg at enkelte nasjonaliteter er overrepresentert i antall hendelser er det praksis å kontakte Visit Norway for å forsøke å tilpasse kommunikasjon mot disse gruppene (på nettsidene og via reisebyråer) før de besøker stien. Informanten fra fjellvaktjenesten fremhever at de ikke har hjemmel til å stoppe noen som ønsker å gå turen, selv om de vurderer det som farlig for personen(e). Dette er noe både fjellvaktjenesten og Røde Kors ønsker var juridisk mulig da det kunne hindret kostbare redningsaksjoner.

Alle informantene fremhever fjellvaktjenesten som det tiltaket som har hatt mest å si for utbedring av sikkerheten på Trolltunga og avlastning av redningstjenester. Finansiering har tidligere vært den største utfordringen. Fjellvaktjenesten ble etablert før autorisasjon som nasjonal turiststi, men midlene fra ordningen har langt på vei hjulpet med den videre finansieringen.

De tilreisende og allemannsretten

Informanten fra Trolltunga AS og SNO forteller at det tidligere var en utfordring med at stien gikk gjennom et hyttefelt, der besøkende ofte slo opp telt og gjorde fra seg rett utenfor hyttene. For å løse dette ble stien lagt om slik at den nå går rundt hyttefeltet. På nettsiden er hyttefeltet tydelig markert med rød farge, og i det samme informasjonsdokumentet gis det opplysninger om friluft-sloven § 9, som regulerer overnatting i utmark. Dette skal styre besøkende som ønsker å telte vekk fra hytteområdene, selv om det i henhold til allemannsretten ikke er mulig å forby telting utenom verneområder hvis det er større avstand enn 150 meter til bygninger. Informasjonen ser ut til å fungere godt, da den styrer de besøkende bort fra hytteområdet og i retning av anbefalte teltplasser. Det er også spesifisert hvilke områder som har teltforbud. Ifølge Trolltunga AS følges anbefalingene om teltplassering i stor grad av de besøkende. Det er også etablert en egen vei til hyttefeltet finansiert av avgifter fra parkering og busstransport til Trolltunga. Disse tiltakene

anses som suksessfulle og i dag er konfliktnivået mellom hytteeiere og besøkende lavt. Andre tiltak for å ivareta allemannsplikter inkluderer informasjon om å ta med eget avfall, samt søppelhåndtering ved starten av stien og søppelplukking langs stien av fjellvaktjenesten.

En informant fra fjellstyret forteller at utenlandske turistgrupper som kommer for å gå Trolltunga kan være en utfordring da de ikke er kjent med norske friluftstradisjoner. Hen opplyser blant annet om episoder med dårlig oppførsel på turisthytter i nærheten, der store grupper har kommet uten å reservere nok senger, og hvor det har vært manglende utvask.

Lokal verdiskapning

Turismen fra Trolltunga har gitt grunnlag for å starte mange flere lokale arbeidsplasser, og det har blant annet blitt etablert flere nye restauranter og butikker som får høy omsetning i høyseongen. Særlig sportsbutikker har vokst i antall i områdene rundt. To lokale guideselskaper har også etablert seg med Trolltunga som merkevare. Et av disse selskapene driver i tillegg Trolltunga hotell og tilbyr også andre aktiviteter i nærområdet. Det jobbes aktivt med å utvikle tilbud for de besøkende i nærområdet for å få dem til å bli værende lenger. Informantene påpeker at på grunn av det store og stabile kundegrunnlaget som Trolltunga tiltrekker er det potensial for ytterligere verdiskapning, og lokale aktører utvikler nye tilbud jevnlig.

Annet

Informanten fra Norsk Villreinsenter forteller at informasjon alene ikke er tilstrekkelig for å sikre naturen, da man ikke kan forvente at besøkende automatisk tar vare på naturen kun fordi de har fått positiv informasjon og rettleiding. Det er ofte lite vilje i forvaltningen til å gjennomføre fysiske tiltak i landskapet, og man lener seg for mye på informasjon som løsning. Informanten mener at for å beskytte naturen mot høyt besøkspress trengs et strengere regelverk og håndhevbare styringsverktøy, særlig i møte med utfordringer knyttet til allemannsretten. Allemannsretten, opprinnelig utformet som en nyttesrett for fri ferdsel og høsting, er ikke tilpasset dagens situasjon, mener informanten. Den ble utviklet i en tid med lavere befolkningstall, annerledes bosettingsmønstre, og en helt annen bruk av naturen. Det påpekes at i dag brukes naturen på nye måter, blant annet som et markedsført reiselivsprodukt, noe allemannsretten ikke er rigget for å håndtere. For å redusere presset på naturen må man være villig til å begrense ferdselen enkelte steder uten nødvendigvis å kompensere med økt ferdsel andre steder. Dette er ofte vanskelig å få gjennomslag for i forvaltningen og blant friluftslivsorganisasjonene, da man så langt ikke har hatt noen tradisjon for å begrense friluftslivet i Norge som et virkemiddel for å ta vare på natur. Det er ivaretagelse gjennom positiv informasjon og tilrettelegging som har vært ønsket forvaltningsverktøy. Men uten juridiske virkemidler og sanksjonsmuligheter mener informanten at det er utfordrende å beskytte naturen effektivt når ferdselen blir stor og utilsiktede effekter av friluftslivet påvirker naturverdiene.

Informanten fra Trolltunga AS forteller at hen er godt fornøyd med ordningen nasjonale turiststier og mener at mange tiltak de senere årene har kunne vært gjennomført på en effektiv måte på grunn av denne finansieringen. Også det faglige nettverket har vært en stor hjelp og støtte. Hen er positiv til turistskatt andre steder, men fremhever at de selv klarer å dekke utgifter ved å kreve bompenger og parkeringsutgifter.

3.2 Besseggen

Besøksforvaltning

Informantene fra kommunen og Statsforvalteren mener besøksforvaltning handler om å legge til rette for at turister kan oppleve naturen på en god måte, samtidig som man beskytter naturen mot unødvendig slitasje og forstyrrelser. Informantene fra kommunen fremhever at besøksforvaltning kan forstås på ulike måter avhengig av om man ser det fra et forvaltnings- eller reiselivsperspektiv. For reiseliv og næring handler det også om å tilrettelegge for at gjestene skal kunne oppholde seg i området i flere dager og legge igjen penger i lokalsamfunnet. Forvaltningens perspektiv fokuserer mer på å minimere slitasje og kanalisere de besøkende på en god

måte. De peker på at besøksforvaltning er viktig for å balansere ulike interesser, som for eksempel de lokales bruk av området, turistenes forventninger, natur og landbruk, og at en besøksstrategi er helt nødvendig på et sted som Besseggen. En slik strategi er viktig for å unngå at reiselivet går for hardt på og fortrenger andre interesser, samtidig som forvaltningen ikke må begrense for mye. Besøksstrategien for Besseggen er særlig viktig også fordi det berører flere kommuner. Informantene opplever at reiselivet har forståelse for utfordringer knyttet til slitasje og ønsker å tilrettelegge for bevaring av natur, både fordi de selv har et hjerte for naturen og fordi de ser hvor viktig Besseggen er for deres egen virksomhet. Besøksforvaltning har vært et tema i kommunens planarbeid. Kommunen har gitt høringsuttalelser til besøksstrategien og kommunens egen planstrategi legger opp til implementering av kriteriene for besøksforvaltning og nasjonalparkkommuner.

Informanten fra Statsforvalteren påpeker at besøksforvaltning er helt nødvendig for å kunne håndtere mange besøkende. Statsforvalteren utfører undersøkelser omtrent hvert tiende år for å lære mer om de besøkende, og i 2019 ble det gjort en større undersøkelse spesifikt for Besseggen. Informanten forteller at det er god dialog med kommunen gjennom rådgivende utvalg og faste kontaktpersoner, og at de er høringsinstans på flere av kommunens plansaker som berører nasjonalparken og Besseggen.

Naturverdier

Informantene fra kommunen har ikke selv så mye kunnskap om naturverdiene og henviser til at det er nasjonalparkforvalterne (Statsforvalteren) som har ansvaret for dette temaet. Informanten fra Statsforvalteren forklarer at det ikke er gjennomført en formell sårbarhetsanalyse på Besseggen som helhet, men at naturverdiene er godt dokumentert. Lang erfaring fra godt utdanna folk som går i fjellene gjør at det er god oversikt over hvilke naturverdier som finnes og hvilken tilstand de er i. I år er det også gjennomført naturtypekartlegging på en særlig sårbar strekning med mye biologisk mangfold og sjeldne fjellplanter. Stien på Besseggen er alt i alt veldig robust og har vegetasjonssamfunn som ikke blir særlig påvirket utenom tråkksonen på noen meters bredde. De fleste kanaliseres til selve stien, så det blir en konsentrert slitasje som vurderes som akseptabelt. Kommunen informerer om at det er ønskelig å kanalisere besøkende inn på Besseggenstien i stedet for andre nærliggende stier, ettersom stien over Besseggen er bedre tilrettelagt for høyt besøkstrykk.

Informanten fra Statsforvalteren opplyser om at det finnes flere rødlistede plantearter i store forekomster på Besseggen, men disse ligger utenfor stien og vurderes ikke som særlig påvirket av trafikken. I søknadsprosessen til å bli nasjonal turiststi var naturverdier et viktig tema, da det var et synlig behov for å følge opp både dyre- og planteliv med økende press fra besøkende. Siden faggrunnet fra før var godt kjent, så de ikke noe behov for en ny utredning i forbindelse med denne prosessen. Det er ikke gjennomført noen spesifikke tiltak for å ivareta naturverdier utenom kanalisering på hovedstien med merking og skilting, og informantene påpeker at det er lite motivasjon for å gå vekk fra stien. Når det gjelder forsøpling har det vært noen utfordringer med småsøppel, særlig med snusposer. Selv om stipatruljen plukker søppel og det finnes søppelhåndtering ved parkeringsplassen og båten, anses dette som noe som kan utbedres. I tillegg til å plukke søppel, overvåker stipatruljen kontinuerlig slitasje og skader på naturen, og anses som en god investering også for overvåking av naturverdier.

Bilde 9: Bratt terreng på begge sider av stien gir en naturlig kanalisering av turgåere på Besseggen (Foto: Kari Sveen).

Sikkerhet

Det skjer regelmessig hendelser på Besseggen, men få alvorlige ulykker. De fleste hendelsene skyldes besøkende som overvurderer egen kapasitet, spesielt i dårlig vær eller på grunn av utmattelse. Både informanten fra Statsforvalteren og informantene fra kommunen trekker frem at stipatruljen er et svært godt tiltak som avverger hendelser og reduserer behovet for utrykninger av nødetatene. Patruljen har god kommunikasjon med AMK-tjenesten, noe som gjør at de kan ta en vurdering på stedet om nødetater trenger å rykke ut. Patruljen gjør også en viktig jobb med å snakke med turgåere om bekledning og turens vanskelighetsgrad, og følger opp turgåere med problemer. Det har vært en tydelig reduksjon i antall hendelser og utrykninger etter stipatruljen ble innført, og alle informantene er enige om at dette er et tiltak som har stor verdi for sikkerheten, samtidig som det sparer samfunnet for utgifter knyttet til utrykninger. Det fremheves at patruljen er helt avgjørende for å hindre stor belastning på redningstjenester.

Andre tiltak for å ivareta sikkerheten inkluderer tydelig merking av stien og tydelig informasjon både på nett og på skilter ved parkeringsplassen og på båten om bekledning, lengde på turen, værforhold og vanskelighetsgrad. Også skipperen på båten snakker med og advarer besøkende som ser ut som de ikke er riktig kledd. Informantene fra kommunen forteller om en utfordring knyttet til det store antallet kommunikasjonskilder som kommunen ikke har mulighet til å kontrollere. Det har blant annet blitt reklamert for Besseggen på vinterstid på diverse nettsider uten at det er godt nok informert om farer ved dårlig vær eller mørke. Informantene fra kommunen forteller at det i utgangspunktet ikke er ønskelig med mange besøkende på Besseggen på vinterstid uten guide da det kan være krevende om man er uerfaren. Informantene påpeker at de har god kontroll over enkelte kommunikasjonskilder, men at de har mindre innflytelse over hva som formidles gjennom mindre, uavhengige kilder.

Bilde 10: Merking av stien over Besseggen (Foto: Kari Sveen).

De tilreisende og allemannsretten

Det er generelt lite konflikter mellom besøkende til Besseggen og lokale interesser. De lokale går stort sett ikke på Besseggen selv, likevel forteller alle informantene at de lokale kan føle seg litt fortrent fra områder i tilknytning til Besseggen som har vært brukt i lang tid, særlig fiskeområder ved Gjendeosen. Lokale brukere av Gjendeosen har opplevd at parkeringskapasiteten ikke lenger er tilstrekkelig og med parkeringsavgifter blir det dyrt for lokale å ta i bruk området. En av informantene forteller at det var en stor misnøye da nasjonale turistveger skulle etableres på Gjendeosen og det ble gjort endringer med parkering. Mange lokale sier at Gjendeosen ikke er det det en gang var og de føler på en fremmedgjøring. Informantene fra kommunen nevner likevel at Besseggen har vært en stor turistattraksjon i lang tid og utviklingen har skjedd gradvis over flere år, derfor anses konfliktnivået generelt som lavt. Kommunen er oppmerksom på at besøksforvaltning handler om å være bevisst på de lokale også, og ikke bare de besøkende.

Informantene mener at Besseggen og infrastrukturen rundt tilrettelegger godt for turisme og utøvelse av allemannsrettene og -pliktene. Det er god adkomst med tanke på parkering, og det er tilrettelagt med toaletter, søppelhåndtering og utkikkspunkter. Flere av disse tiltakene var etablert før Besseggen ble nasjonal turiststi, men ordningen har gjort det enklere å sikre finansiering for vedlikehold og utvidelser. Informasjon om allemannsretten gis gjennom nettsider til diverse reiselivsaktører og informasjonstavler, i tillegg til DNTs kampanjer om rettigheter og plikter. Informanten fra Statsforvalteren påpeker at informasjonen om allemannsretter og -plikter er god, men at det ikke er sikkert at alle de besøkende oppfatter den. Tiltak for å dempe negative effekter av bruksmengde handler mest om kanalisering på hovedstien. Fordi de fleste tar båt for å komme til startpunktet, blir det en naturlig oppdeling i puljer på ca. hundre besøkende om gangen, noe som bidrar til å minimere trengsel og fordele trafikken utover dagen.

Informantene opplyser om at de fleste besøkende er godt forberedt til turen, men det er enkelte som overvurderer sine egne evner. I kommunikasjonsstrategien jobbes det mye med å treffe de besøkende før de drar hjemmefra for å informere om riktig bekledning og vanskelighetsgrad.

Lokal verdiskapning

Besseggen er en betydelig motor for det lokale reiselivet og gir store ringvirkninger for restauranter og overnattingssteder. I tillegg har Besseggen direkte skapt arbeidsplasser i forbindelse med båten og stipatruken. Besseggen fungerer som en magnet som trekker besøkende til

området, og det er ikke bare Vågå kommune som nyter godt av turistene, men også bedrifter på Beitostølen og andre nabokommuner hvor turistene tilbringer tid i forkant eller etterkant av turen.

Informantene tror ikke autorisasjonen som nasjonal turiststi i seg selv direkte har bidratt til økt verdiskapning i form av omsetning og arbeidsplasser, da det meste av tilrettelegging var på plass før autorisasjon. Det fremheves likevel at autorisasjonen gjør finansiering og administrering av tilrettelegging for flere turister, for eksempel stipaturljen, enklere. Grunnbevilgningen gir større økonomisk handlingsrom for tilrettelegging, noe som legger grunnlaget for mer langsiktige tiltak. Dette bidrar til bærekraftig utvikling som gagnar både naturen og reiselivet. Informantene fra kommunen tror det er potensial for enda mer verdiskapning i fremtiden, og påpeker at stien er såpass robust at det er plass til flere i skuldersesongen. Informantene fra kommunen forteller likevel at det per nå ikke er åpnet for noe ny næringsutvikling i kommuneplanens arealdel for randsonen av Besseggen og det er ingenting som tilsier at det vil komme næringsområder eller hytter. Området rundt Besseggen er et sårbart område og hovedfokuset til kommunen nå er å ivareta det, fremfor å bygge ut. Det er ikke et mål for kommunen hverken å aktivt øke eller begrense turismen i fremtiden.

Annet

Informanten fra Statsforvalteren vektlegger at det burde være et offentlig ansvar å finansiere infrastruktur på et så anerkjent og velbesøkt turistmål. Det kan ikke være vertskommunen som tilfeldigvis har mesteparten av stien innenfor sine kommunegrenser som sitter igjen med ulempe, mens nabokommuner kan høste gevinsten fra turistene. Informanten mener at offentlig bistand er nødvendig og at staten som har styring på allemannsretten må være med å bidra. Det er viktig å se investering og offentlige utgifter i en sammenheng. Å investere i tiltak som stipaturlje kan raskt tjenes inn med færre utrykninger fra luftambulanse for eksempel.

Alle informantene er positive til turistskatt/besøksbidrag. De fremhever at turistene bør være med på å betale for drift av tilrettelegginger som de benytter seg av, for eksempel toaletter. Det er likevel viktig at toalettene er gratis å bruke på stedet for å unngå at folk velger å gjøre fra seg andre steder for å spare penger. Informantene ønsker også at villcampere i området skal bidra økonomisk, da det oppstår utfordringer i forbindelse med toalettbesøk og avfallshåndtering.

3.3 Fosseråsa

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning har lenge vært et tema i Geiranger, og Stranda kommune er opptatt av å håndtere den økende turiststrømmen på en bærekraftig måte. Informantene har ulike perspektiver på hva besøksforvaltning innebærer og hvordan det påvirker både lokalsamfunnet og naturen. Kommunen ser på besøksforvaltning som en planleggingsprosess for å administrere turismen med hensyn til naturens tåleevne og forstå de sosiale og økonomiske konsekvensene. Dette er særlig viktig i et verdensarvområde som Geiranger, hvor turismen kan ha både positive og negative effekter. Kommunen har vært involvert i Stiftinga Geirangerfjorden, som vurderer innføring av en besøksavgift for å finansiere nødvendige infrastrukturtiltak som toaletter og andre fasiliteter for å håndtere turistbelastningen. Informanten fra Geirangerfjorden verdensarv mener også at besøksforvaltning er et verktøy for å balansere turistvolumet med områdets tåleevne. Hen påpeker at fokus ikke bør være utelukkende på økonomiske gevinster, men at det også må tas hensyn til bevaring av natur- og kulturverdier. I et verdensarvområde som Geirangerfjorden er det spesielt viktig å sikre at turismen ikke skader de unike naturressursene. Informanten understreker at dialog og kontinuerlig formidling er essensielt for å skape forståelse for behovet for å balansere antallet besøkende med områdets tåleevne.

Informanten fra Geirangerfjorden verdsarv påpeker også at det er en betydelig utfordring å engasjere den lokale befolkningen i besøksforvaltningen, spesielt i små bygder som Geiranger. Her er det få personer som kan bidra til arbeidet, og de blir ofte involvert i alle prosjektene, noe som kan føre til press på ressurser og slitne innbyggere. Dette kan igjen føre til redusert engasjement over tid hvis for mange krav stilles til de samme individene

Naturverdier

Geirangerfjorden verdsarv har best kunnskap knyttet til naturverdier, og forteller at sårbarhetsanalyser har blitt gjennomført. Denne konkluderte med at stien ikke truer noen viktige naturverdier, men naturen kan påvirkes negativt dersom besøkende forlater stien. Det finnes noen fuglearter i området rundt stien, men det er ikke registrert noen hekkende sårbare arter. Naturverdier som kan påvirkes dersom besøkende forlater stien er moseområder ved sprøytesonene til fossen. En mindre utfordring er slitasje knyttet til ferdsel eller snarveier over kulturlandskap og dyrket mark ved Westerås gård. God tilrettelegging med stein- og gruslagte partier på stien hindrer videre slitasje og utbreiing av stien. Dette er med på å kanalisere ferdselen til Fosseråsa for å beskytte sårbare områder. Skilt og informasjonstavler er også benyttet for å informere brukerne om å holde seg på stien og utenom innmark. Informasjonstavlene har stort fokus på natur- og kulturverdier, og erfaringer tilsier at de besøkende er mer villig til å lese informasjonen dersom den er kortfattet og inkluderer bilder. Den største utfordringen knyttet til naturverdier er kunnskap. Informanten fra Geirangerfjorden verdsarv påpeker at samhandling med relevante fagmiljø om utredninger er svært viktig. Det er også viktig å opprettholde god dialog med grunneiere for å ha kontroll på omfanget av ferdsel på innmark. Hen er bekymret for fremtidig ivaretagelse av naturverdier, og mener at kunnskapsgrunnlaget for konklusjoner om naturens tåleevne bør bli bedre.

Bilde 11: Stien er godt tilrettelagt med skilting og stein- og gruslagte partier (Foto: Merete Rønneberg).

Sikkerhet

Geirangerfjorden verdsarv påpeker at det sjeldent er alvorlige ulykker og få uttrykninger knyttet til stien. Bortsett fra en dødsulykke i 2020, består skadeomfanget i stor grad av mindre skader som overtråkk og skrubbsår. Stien er ikke langt ifra befolkning og informanten mener at de fleste greier å hjelpe seg selv ned igjen ved mindre alvorlige hendelser. Etter dødsulykken ble det gjort

utbedringer på stien hvor dødsulykken skjedde. Ekstra gjerde og skilting ble etablert langs stien og over en bru. I starten av stien er det satt rekkverk på begge sider av stien. Skiltene advarer mot fare langs elven og fossen og påpeker at man ikke må klatre på gjerdene. I tillegg til rekkverk og skilt er det iverksatt tiltak som fjellrensk og stipatrulje. Fjellrenskingen sørger for å minimere risikoen for fallende steiner i området. Stipatruljen er aktiv i høysesongen og er utrustet for å hjelpe besøkende med småskader. Videre påpekes det at sikkerhetstiltakene har fungert bra, og det er ingen tegn til at antall ulykker øker til tross for flere besøkende.

Bilde 12: Stien går bak Storsæterfossen. Her er det satt opp kjettinggjerd langs stien (Foto: Merete Rønneberg).

De tilreisende og allemannsretten

Begge informantene forteller at det er ulike konflikter knyttet til besøkende og lokale. Kommunen påpeker at det er et stort skille mellom interessene til lokalsamfunnet og næringsdrivende i kommunen. Flere lokale er bekymret for overturisme og de langsiktige effektene av turismen. Næringsdrivende derimot ser på turismen som en positiv utvikling, spesielt de som tjener på cruiseturismen. Grunnet forurensning har kommunen innført strenge restriksjoner på cruisetrafikken i Geiranger. Geirangerfjorden verdsarv legger vekt på konflikter knyttet til ferdsel på innmark. Flere av de besøkende, spesielt utenlandske, kjenner ikke til grensene mellom innmark og utmark og beveger seg derfor inn på private eiendommer. En manglende forståelse av allemannsrettene er også et tema som skaper misforståelser og potensielle konflikter. Informasjon om allemannsrettene formidles gjennom nettsider, brosjyrer, kart og ferdselsregler ved Fjordsenteret i kommunen. Guider i området har også kunnskap når det gjelder allemannsrettene. For å håndtere søppel er det satt ut søppelkasser ved Fjordsenteret og Westerås gård. I tillegg plukker stipatruljen søppel regelmessig. Det er ikke satt ut søppelkasser langs stien, men besøkende oppfordres til å ta med eget søppel. Tilrettelegging av sti og informasjon pekes på som de viktigste tiltakene for å ivareta de besøkendes rettigheter og plikter.

Lokal verdiskapning

Begge informantene mener stien bidrar til lokal verdiskapning, men at den i seg selv ikke er grunnen til det høye antallet turister som besøker fjorden. Fosseråsa er en av mange attraksjoner

som besøkende drar nytte av i kommunen, og den kan bidra til at besøkende blir lengre i bygda. Besøkende trekkes mot stien gjennom tilrettelegging og lyssetting langs Fosseråsa. Stien har en større verdiskapning for Westerås gård, Fjordsenteret og verdensarvsenteret, samt lokale butikker og næringskjeder. Informanten fra Geirangerfjorden verdsarv påpeker at turismen også bidrar til flere guidefirmaer og dermed flere arbeidsplasser. Flere næringsaktører bruker Fosseråsa for å markedsføre friluftsverdiene i kommunen og for å dra til seg kunder. Videre sier informanten at verdiskapning er et viktig tema i besøksstrategien, og at samarbeid med lokalt næringsliv er viktig.

Bilde 13: Nedste del av Fosseråsa, ved Storfossen (Foto: Merete Rønneberg).

Annet

Begge informantene fremhever viktigheten av å skape en bærekraftig turistnæring i kommunen, som skal sørge for at bygda er både god å leve i og å besøke. Det må gjøres flere analyser for å finne løsninger for den økende mengden turister, ettersom infrastrukturen i bygda er underdimensjonert for å takle turistmengden. Det er også et problem med finansiering knyttet til analyser og tiltak. Begge påpeker at det er et offentlig ansvar å finansiere tiltak rettet mot turismen, ettersom Geiranger brukes som nasjonal merkevare. Turistkatt eller besøksavgift er ønsket.

3.4 Kjerag

Besøksforvaltning

Ifølge informantene innebærer besøksforvaltning både å tilrettelegge for en god opplevelse for besøkende, og å ta hensyn til klima- og miljømessige faktorer. Informanten fra Lysefjorden utvikling understreker at besøksforvaltning handler om å balansere besøkendes opplevelse med hensyn til naturvern. På Kjerag er det et ønske om bedre trafikkstyring, da sikkerhet og ivaretagelse av natur er sentrale temaer. Økonomi, personellmangel og regulatoriske rammer utgjør utfordringer, men informanten mener at man har vært proaktiv i forvaltningen av den nasjonale turiststien til Kjerag.

Statsforvalteren deler et helhetlig syn på besøksforvaltning, med fokus på trygg ferdsel og naturvern. På Kjerag er det utfordringer knyttet til slitasje langs stiene, spesielt på de delene som ikke er bart fjell. Informanten påpeker at besøksforvaltningen har stor betydning for håndteringen av det høye antallet besøkende. Besøksforvaltningen knyttet til Kjerag er tatt med i fylkeskommunens regionale plan for Lysefjordområdet og forvaltningsplan for verneområdet.

Stavanger Turistforening beskriver besøksforvaltning som en strategi for å styre trafikk og tilrettelegge for besøkende i naturen. En viktig del av dette er infrastrukturen som toaletter, parkering og tydelig merking av stier. På Kjerag er Stavanger turistforening ansvarlige for vedlikehold av stien. Informanten peker på den høye turisttrafikken, spesielt blant utenlandske og uerfarne turgåere på stien til Kjerag, og understreker behovet for bedre informasjon om vanskelighetsgrad og nødvendige forberedelser før turene.

Naturverdier

Lysefjorden Utvikling og Statsforvalteren påpeker at det er gjennomført kartlegging av fauna og dyreliv i forbindelse med verneprosessen rundt år 2000, men at det ikke er utviklet noen sårbarhetsanalyse i senere tid. Videre forteller begge informantene at forhindring av slitasje og erosjon rundt stien har vært et viktig tema. Tilrettelegging av stien med steintrapper og bedre vannføring er tiltak som skal kanalisere besøkende vekk fra sårbare områder. Statsforvalteren forteller at terrenget langs stien er preget av fattig fjellvegetasjon, og det er få til ingen sårbare arter i området. Begge informantene mener at naturverdiene er godt ivaretatt til tross for det høye besøkstallet.

Stavanger turistforening forteller også at stien har blitt utbedret med trapper laget av kraftige steiner, og dette har vært en suksess med tanke på kanalisering av ferdsel. Tidligere var stien til Kjerag anlagt med jernbanesøyler som inneholdt kreftfremkallende stoffer som rant ut i elver og videre ned i Lysefjorden. I dag er ca. 95 % av disse fjernet og erstattet av naturlig stein. Informanten forteller også at stien tidligere kunne være 30 meter brei, men er i dag betydelig innskrenket grunnet utbedring av stien. Informanten mener at landskap og dyreliv trolig har gått tapt grunnet det høye besøkstrykket. Ifølge informanten skal villrein ha vært til stede før utbygging av vei i tilknytning til kraftutbygging, og forsvinningen av arten kan ha ført til at flere arter og rovdyr har forsvunnet.

Bilde 14: Utbedret stisegment opp til Kjerag med steintrapp og restaurering av kantvegetasjon (Foto: Per Henriksen).

Sikkerhet

Alle informantene forteller at det har vært få alvorlige ulykker i tilknytning til stien de siste årene. De viktigste tiltakene for å ta vare på sikkerheten er utbedring av stien, parkeringsvakter og nødbu. Stien er utbedret med steintrapper og kjetting, som skal hindre skliskader på turen. Tilretteleggingen med steintrapper har også ført til at besøkende bruker mindre tid på turen og sannsynligheten for utmattelse reduseres. Parkeringsvakter er utplassert på parkeringen ved turstart for å informere besøkende om turen, vær og forhold. Parkeringsplassen er også et viktig tiltak når det kommer til sikkerhet, da den begrenser antall parkeringer langs mindre veier og dermed antallet trafikkulykker.

Stavanger turistforening sin nødbu halvveis opp til toppen står åpen for alle i nød, og er en god trygghet å ha for besøkende. Turistforeningen påpeker at store siktvarder også er et viktig tiltak for å vise vei under dårlige forhold, ettersom flere partier av stien går over nakent fjell og stien kan dermed «forsvinne». En utfordring knyttet til dette er at de besøkende også bygger varder i terrenget, noe som kan føre besøkende i feil retning. Dersom ulykker oppstår er flere organisasjoner involvert i beredskap og sikkerhetstiltakene, blant annet Røde Kors, Folkehjelp og speidere. Selv om besøkstallet er høyt opplever ingen av informantene at andelen ulykker stiger.

Bilde 15: DNT nødbu halvveis på tur opp til Kjerag (Foto: Per Henriksen).

De tilreisende og allemannsretten

Informantene mener at det er få konflikter mellom besøkende og lokale, ettersom stien ligger i et terreng som er lite brukt av lokale. Informering om søppelhåndtering og adferd ved ferdsel er gitt gjennom parkeringsvaktene og skilt langs stien. Disse tiltakene skal hjelpe de besøkende med å ivareta allemannspliktene sine gjennom oppfordring til hensynsfull ferdsel som tar vare på både naturen og lokalbefolkningen. Lysefjorden Utvikling har hovedansvaret for parkeringsplassen, med parkeringsvakter og servicebygg i starten av turen. Informanten fra Lysefjorden utvikling uttrykker et ønske om å kunne stanse besøkende dersom de ikke er godt nok forberedt, men dette er i strid med allemannsretten.

Statsforvalteren påpeker at båtkapasiteten i Lysefjorden kan være problematisk i høysesongen, og dette går utover lokale. Det ønskes heller ikke søppelkasser langs stien, da besøkende burde klare å ta med egen søppel ned igjen. Stavanger turistforening opplever at de besøkende går utenfor stien, uansett om stien er godt skiltet og markert. Videre inn fra Kjerag finnes det både selvbetjente og ubetjente DNT hytter. En utfordring som turistforeningen opplever er manglende forståelse av det norske hyttesystemet blant utenlandske turister, som fører til at besøkende forlater hytta i dårlig stand. Her mener Stavanger turistforening at de har en jobb å gjøre med formidling.

Lokal verdiskapning

Statsforvalteren mener stien bidrar til betydelig lokal verdiskapning, spesielt i Lysebotn og Øvre Sirdal, hvor besøkende bruker både overnattingsteder, spisesteder og andre tjenester. Turismenæringen har også skapt flere arbeidsplasser i høysesongen, og det er muligheter for mer verdiskapning gjennom kreative løsninger og god planlegging. Utbygging av gondoler er ønsket fra reiselivsaktørene, mens vernemyndigheten er sterkt imot dette. Dersom båtkapasiteten i Lysefjorden økes, vil det ifølge Statsforvalteren kunne være potensiale for å øke antallet besøkende,

men informanten mener dette også kan påvirke de lokale negativt da de føler at de mister tilgang til båtene.

Stavanger turistforening påpeker at Kjerag og Kjeragbolten fungerer som en stor turistmagnet, og det er stort potensiale for mer verdiskapning i området. Parkeringsplassen og parkeringsavgiften er viktig for finansiering av tiltak knyttet til besøksforvaltningen, men finansieringen av tiltak på stien er det Stavanger turistforening som står for. Det er likevel gjort et godt samarbeid med Lysefjorden Utvikling om besøksforvaltningen. Turistforeningen påpeker at det er viktig å være proaktive i planleggingen av tilrettelegging, da turistene kommer veldig raskt etter å ha sett bilder av attraksjonen på sosiale medier. Samtidig må man passe på at de lokale ikke blir utmattet av mengden turister, og man må ta hensyn til både turistbehov og lokalbefolkningens interesser.

Annet

Lysefjorden Utvikling mener at det er et behov for bedre finansiering av staten og mulighetene for turistskatt. Statsforvalteren deler samme syn om finansiering, og ønsker bedre offentlig støtte, samt turistskatt. Begge påpeker at det er viktig at gitte midler og eventuell turistskatt går til riktige og nødvendige tiltak rundt stien.

3.5 Preikestolen

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning forstås fra kommunens perspektiv som et verktøy for å gi besøkende en trygg og informert opplevelse. Det handler om å tilrettelegge for at besøkende kan oppleve naturen på en ansvarlig måte, samtidig som man styrker den lokale næringsutviklingen knyttet til reiselivet. Kommunen fokuserer på å utvikle rammene rundt besøket, som logistikk, infrastruktur og et godt vertskap.

Når det gjelder Preikestolen har kommunen vært heldig med en organisk vekst i besøkstallene som har økt jevnt over tid. De har arbeidet strategisk over 30 år for å balansere behovene for besøkende, naturen og de lokale. Kommunen reviderte reiselivsstrategien for to år siden, der de la vekt på å ha en helhetlig tilnærming som både fremmer næringsutvikling og vektlegger ansvar og utfordringer lokalsamfunnet får som følge av økende turisme. De har også utviklet en beredskapsplan som er bedre integrert i reiselivets og besøksforvaltningens arbeid. Kommunen mener det har vært lite utfordringer knyttet til stien, ettersom de har vært proaktive i planleggingen.

For Stiftelsen Preikestolen handler besøksforvaltning om å håndtere og styre besøkende på en måte som gir dem en god opplevelse samtidig som man ivaretar klima- og miljøhensyn. På Preikestolen har de allerede implementert flere tiltak for å håndtere den store turistmengden, som trafikkregulering og andre tiltak for å beskytte naturen. Informanten påpeker at besøksforvaltning er avgjørende for sikkerheten, og for å håndtere menneskemengdene og naturpåvirkningen på Preikestolen. Utfordringer som personellmangel, økonomi og offentlige reguleringer påvirker effektiviteten av arbeidet, men stiftelsen mener at de har vært proaktive i utviklingen av Preikestolen.

Naturverdier

Både Stiftelsen Preikestolen og kommunen mener naturverdiene er godt ivaretatt i forhold til den store mengden besøkende. Stiftelsen Preikestolen forteller at det er gjennomført kartlegging av fauna og dyreliv, og iverksatt tiltak for å minimere skade på naturen. Preikestolen har bemanning 365 dager i året, som formidler informasjon til de besøkende. Begge informantene påpeker at stien er godt tilrettelagt med sherpatrapper på de sårbare partiene for å minimere ferdsel utenfor stien.

Kommunen forteller at de ikke er med på å gjennomføre de fysiske tiltakene, men at de har en forvaltningsrolle og har vært pålagt å gjennomføre sårbarhetsanalyser. De påpeker at det har

vært en mer omfattende kartlegging av dyretråkk i tilknytning til flytting av stien, men at det ellers ikke er noen sårbare arter i nærheten av stien. Kommunen nevner også at det har vært snakk om noen sjeldne arter i tilknytning til landingsplass for helikopter, samt ved den alternative traséen fra øvre til nedre parkeringsplass, men de har ikke kjennskap til om disse er rødlista arter.

Når det gjelder utfordringer knyttet til naturverdier, mener kommunen at de største utfordringene kommer av støy fra helikopter, fly og andre flyvende gjenstander. Kommunen opplever det som utfordrende å regulere flytrafikken. Utfordringene ligger i liten grad blant besøkende og deres atferd, men ulovlig camping og droneflyving er observert flere ganger.

Bilde 16: Tilrettelagt sti opp til Preikestolen (Foto: Helge Kjellevold).

Sikkerhet

Både Stiftelsen Preikestolen og kommunen påpeker at det er mange utrykninger per år, men de fleste er knyttet til mindre skader. Kommunen jobber med å sørge for bedre finansiering til Norsk folkehjelp som utfører mesteparten av utrykningene. Sherpatrappes, QR-skilt med lokalisasjon, nødbu, informasjonsverter/parkeringsvakter, parkeringsplass for besøkende og AMK, samt landingsplass for helikopter er tiltak iverksatt for å bedre sikkerheten. Preikestolen er bemannet hele året med verter som sørger for å informere besøkende, samt leie ut bedre utstyr til besøkende som ikke er forberedt på turen.

Antall ulykker har økt med antall besøkende, men graden av alvorlige ulykker har ikke økt. Omfanget av ulykker kan være utfordrende å kartlegge for Stiftelsen Preikestolen og kommunen ettersom skadde personer kontakter AMK direkte. Kommunen mener antallet ulykker er svært væravhengig, og påpeker at det som oftest er besøkende som ikke er vant til å gå i ulent terreng som er utsatt for skader. Med den store variasjonen i alder og erfaring blant besøkende vil det

alltid være hendelser. Kommunen påpeker at Norsk folkehjelp tidligere har hatt problemer med kapasiteten, men ikke i 2024.

Bilde 17: Tilrettelagt landingsplass for redningshelikopter (Foto: Helge Kjellevold).

De tilreisende og allemannsretten

Begge informantene påpeker at det er lite konflikter mellom besøkende og lokale i tilknytning til Preikestolen. Kommunen informerer om at stien til Preikestolen kun har vært stengt ved hendelser hvor politiet har vært involvert, noe alle besøkende forstår og respekterer. Stien til Preikestolen har også vært stengt et par ganger grunnet filminnspilling. Ellers er stien til Preikestolen mer eller mindre alltid åpen. Stiftelsen Preikestolen forteller at lokalbefolkningen er stolte av Preikestolen, og de største utfordringene er knyttet til parkeringsplassene og trengsel på stien. Dette kunne etter deres mening vært løst med en hjemmel til å stanse og spre trafikken utover dagen, men dette bryter med allemannsretten. Kommunen nevner også at fricamping er et problem i kommunen, og finansiering til skilting burde utdeles til grunneiere.

Stiftelsen Preikestolen forteller at servicebygg med toalett, informasjon om søppel og toalett, parkeringsplass og snuplass er tiltak for å ivareta de besøkendes allemansplikter om hensynsfull ferdsel. Parkeringsvakter dirigerer trafikken og oppfordrer besøkende til å snu og komme tilbake senere på dagen dersom trengselen er høy. Ifølge Stiftelsen Preikestolen vil dette tiltaket ivareta en bedre opplevelse ettersom trengselen på stien reduseres. Kommunen informerer om at det har vært problemer knyttet til avføring langs stien, men at det ikke er ønskelig å etablere toaletter langs stien. En slik utbygging av infrastruktur vil kreve mye tilsyn og vedlikehold, samt en bedre vei opp tilrettelagt for ATV. Utdeling av avføringsposer har vært omdiskutert, men er ikke blitt iverksatt ettersom det er uklart hvor mange som vil benytte seg av disse. Stiftelsen Preikestolen påpeker at det er minimalt med søppel langs stien, ettersom ansatt personell plukker søppel ukentlig. Kommunen mener Norge generelt har blitt flinkere til å inkludere variasjonen

i norsk natur og norske forhold i markedsføringen sin de siste årene, noe som er viktig for å forberede de besøkende.

Lokal verdiskapning

Både Stiftelsen Preikestolen og kommunen mener Preikestolen og turstien bidrar til god lokal verdiskapning. Besøkende benytter seg i stor grad av blant annet hoteller, Airbnb, restauranter og aktivitetstilbud i forbindelse med turen til Preikestolen. Stiftelsen Preikestolen sier at besøkende i snitt oppholder seg i området i 2,9 dager. Likevel påpeker kommunen at ikke alle grupper besøkende er like mye ønsket, og det må jobbes mer målrettet med markedsføringen for å tiltrekke seg besøkende som er bedre forberedt på turen og som ferdes hensynsfullt i naturen. Det er viktig å balansere potensiale for verdiskapning og de lokales behov. Begge informantene mener det er potensiale for ytterligere lokal verdiskapning. Stiftelsen forteller at utsatte skjærmer med spørreundersøkelser ved stiens start er med på å skape en oversikt over besøkendes bruk av tilbud i området. Informantene har ikke gjennomført noen markedsanalyser, men Lysefjorden Utvikling har markedsanalyser knyttet til bærekraftige reisemål i området.

Annet

Stiftelsen Preikestolen mener det er et offentlig ansvar å finansiere tiltak knyttet til besøksforvaltning, da private aktører ikke vil ha nok midler til å håndtere det store besøkstallet på egenhånd. Kommunen mener finansieringen burde være et spleiselag, og at lokale skattebetalere ikke burde få konsekvenser av utbygging i et område de ikke benytter seg i stor grad av. Kommunen mener også at det ikke er et ønske om å håndheve turistskatt, da inntektene fra parkeringsplassen bidrar godt til utbedring av stien. Stiftelsen beskrives denne parkeringsavgiften som en form for turistskatt.

3.6 Segla

Besøksforvaltning

Informantene mener besøksforvaltning i stor grad handler om samarbeid på tvers av sektorer som næringsliv, friluftsliv og teknisk drift, og med samarbeid mellom eksterne aktører som destinasjonsselskaper og lokalsamfunnet med lag og foreninger. Målet for besøksforvaltning er å håndtere utfordringer fra økt turisme på en bærekraftig måte og samtidig skape positive ringvirkninger for lokalsamfunnene som påvirkes. Tilrettelegging og kanalisering av turisttrafikken pekes på som essensielt. Samtidig er det viktig at områdene rundt utvikles som gode steder å bo for at det skal være gode steder å besøke.

Populariteten til Segla har økt raskt på grunn av sosiale medier og kommunen føler at de er på etterskudd med besøksforvaltningen her. Arbeidet har vært utfordrende, ikke minst fordi Senja er en nylig sammenslått kommune, noe som har krevd økt grad av organisering og samarbeid da de tidligere kommunene jobbet med besøksforvaltning på ulike måter før sammenslåingen. Besøksforvaltning er nå inkludert i kommunens næringsstrategi og er forankret i kommuneplanens samfunnsdel. En egen besøksstrategi beskriver hvordan planverket henger sammen og hvordan strategien skal innlemmes i kommuneplanens arealdel. Den inkluderer egne områder avsatt for tilrettelegging for å styre strømmen av besøkende. Det legges vekt på god sammenheng mellom planer og stedsspesifikke besøksstrategier for friluftsområder i kommunen.

Informantene beskriver at den største utfordringen med besøksforvaltning på Segla er mangel på finansiering til å gjennomføre og drifte tiltak. I tillegg pekes det på som utfordrende å koordinere et godt samarbeid med lokalsamfunnet hvor det er flere ulike interesser å ta hensyn til. Selv om de har tilskudd fra nasjonal turiststier, er det vanskelig å få brukt midlene på en god måte når de nødvendige samarbeidene ikke er på plass.

Naturverdier

Sårbarhetsanalyse er gjennomført på Segla. Informantene forteller at området har sårbar subarktisk vegetasjon med flere lav- og mosearter, og det er funnet to rødlistede plantearter og fire

røddlistede naturtyper i sårbarhetsanalysen. Erosjon og slitasje er hovedutfordringer når det gjelder naturverdier, særlig fra spredning av småstier.

Informantene forteller at hovedfokus på besøksforvaltningen hittil har vært på infrastruktur, og naturverdier har havnet litt i bakgrunnen. Slitasje på stien og tiltak for å redusere dette har vært et viktig tema, men det har ikke i utgangspunktet vært søkt midler til å ivareta naturverdier direkte. Bratt og ulendt terreng gjør også slik tilrettelegging utfordrende.

Ingen tiltak er foreløpig gjennomført når det gjelder bevaring av naturverdier, og kommunen er fremdeles på tenkestadiet og i prosess med å fordele ansvar og roller når det gjelder fremtidige tiltak. Informantene påpeker at mangel på godt samarbeid med lokalbefolkningen utgjør en betydelig utfordring. De uttrykker et ønske om en kontaktperson eller et rådgivende organ som kan representere de lokale interessene, for å sikre at tiltak gjennomføres på en rettferdig måte.

Sikkerhet

Informantene har ingen offisiell statistikk på ulykker og hendelser, men inntrykket er at det er få alvorlige hendelser på Segla. Det er heller trafikksikkerheten til startpunktet som pekes på som utfordrende. For å komme til startstedet for turen, bygda Fjordgård, må de besøkende kjøre gjennom en smal tunell som ikke har plass til biler i begge kjøreretninger samtidig. Dette utgjør en risiko for sikkerheten med tanke på fremkommelighet for utrykningskjøretøy, i tillegg til at det hindrer fremkomst for de lokale.

Ingen særlige sikkerhetstiltak er gjennomført på stien per nå, foruten enkel skilting for å løse folk opp og ned. Informantene uttrykker et ønske om å implementere tiltak som fjellvakter eller parkeringsverter for å informere turgåere om sikkerhet og vær, likt tiltakene på Trolltunga. På generell basis for Senja har informantene inntrykk av at det skjer flere hendelser med økt besøksvolum, og regner med at det vil bli flere ulykker på Segla også. De ser også at flere kommer utenfor sesong når stien er isete og glatt, og det er å anta at dette vil føre til flere ulykker.

De tilreisende og allemannsretten

Informantene forteller at det ikke er mange konflikter knyttet til selve stien, men besøksvolumet fører til utfordringer knyttet til villparkering og forsøpling. Lokalbefolkningen opplever også invasjon av privatlivet og frustrasjon over uorganisert ferdsel. Rapporter om besøkende som gjør fra seg på uegnede steder og ferdsel over private hager er en utfordring. Flere tiltak er iverksatt for å redusere disse problemene. Sjøppelhåndtering og mobile toaletter er satt opp, og selskapet som drifter parkeringsplassen (med midlertidig driftstillatelse av kommunen) har krav om drift av toaletter. Det er gitt støtte til lokalbutikken for utbedring av toalettfasiliteter og døgnåpen drift. De besøkende blir forsøkt ledet til fiskerihavna hvor det er parkering, toalett og informasjonsskilt. Bedre informasjon om allemannsretter- og plikter ønskes, men er ikke på plass enda.

Lokal verdiskapning

Informantene mener at trafikken til Segla har ført til mye verdiskapning og stor utvikling på få år for bygda Fjordgård og områdene rundt. Det er blant annet etablert en selvbetjent døgnåpen butikk med 86 % økning i salgsomsetning i sommermånedene, overnattingsvirksomhet og serveringssted med Segla som hovedmerkevare, parkeringsplass med en fast ansatt parkeringsvert, mange utleiesteder på Airbnb og utleie av badstuer. Segla har altså ført til god lokal verdiskapning og flere arbeidsplasser, og noen har også flyttet til bygda for å drive virksomhet rettet mot turisme.

Annet

Informantene mener de har mye å gå på når det gjelder mulige løsninger. Med besøksstrategien i grunn er det potensial for å gjøre flere tiltak. De ønsker blant annet bedre samarbeid i bygda, regulering av parkering, og bedre skilting. Informantene mener at finansiering av tiltak bør være et spleiselag mellom det offentlige og de som bruker stien, og er positive til innføring av besøksbidrag. Det uttrykkes at besøksbidrag er viktig da det ikke legges igjen proporsjonalt med penger

basert på besøksvolumet for å drifte tiltakene på en bærekraftig måte, og ønsker at også villcampere skal bidra.

3.7 Reinebringen

Besøksforvaltning

Informanten mener besøksforvaltning handler om å ha kontroll på, og oversikt over, besøkende for å unngå farlige situasjoner. Hovedfokuset i besøksforvaltningen av Reinebringen er sikkerhet, utbedring av sti, skilting og informasjonsformidling. Besøksforvaltningen er et ansvar fordelt på flere aktører, men økonomisk støtte fra Miljødirektoratet spiller en stor rolle for stiutbedringer og stivakter. Besøksforvaltningen er ikke implementert i stor skala i kommunens arealplaner, da de økonomiske midlene er begrenset.

Naturverdier

Det er ikke gjennomført en formell sårbarhetsanalyse i tilknytning til Reinebringen, og det er dermed vanskelig å si noe om viktige naturverdier i områdene i nær tilknytning til stien. Stien faller utenfor viktige verneområder, og går over privat grunn i enkelte partier. For å ta vare på naturverdiene er det iverksatt tiltak som blant annet sherpatrapper og skilting, hvilket gjør det enklere å lede besøkende inn på riktig sti. På grunn av disse tiltakene er slitasje et mindre problem langs stien, men på toppen av fjellet er slitasje fortsatt en utfordring. Her slutter stien og mange besøkende går ut fra stien for å finne seg en egnet plass for å sette seg ned. Kommunen ønsker midler til et servicebygg, da søppel og menneskelig avfall er en konsekvens av flere besøkende. Igjen er økonomiske midler en utfordring.

Sikkerhet

Reinebringen har hatt flere dødsfall, samt flere ulykker med beinbrudd og mindre skader. En av utfordringene er tilgang på landingsplass for helikopter. Stien er smal, og det er dermed begrenset plass til å håndtere ulykker og hjelpe skadde på. Trafikken av besøkende på den smale stien gjør det også vanskelig for besøkende å snu, noe som øker risikoen for fallskade. For å bedre sikkerheten ønsker kommunen å utbedre stien med flere møteplasser, bedre skilting og informasjon. Turruta er ikke egnet for ferdsel på vinterstid, noe som også må informeres bedre om. I tillegg til etableringen av sherpatrapper er det per nå gitt førstehjelpskurs til stivaktene for å ivareta sikkerheten. Stivaktene jobber også med å informere besøkende om forholdene.

De tilreisende og allemannsretten

Informanten legger vekt på at det ikke er noe spesielt preg av konflikter mellom lokale og besøkende i tilknytning til Reinebringen. Parkering og søppelhåndtering er og har vært en utfordring, da besøkende tar opp store deler av parkeringsplassene i sentrum og ikke tar med seg søppel. Det er mangel på servicebygg i tilknytning til stien, men det er iverksatt informasjonstiltak for å påminne besøkende om plikten til å ta med seg avfall, samt ønske om at de følger stien. Ifølge informanten er det flere utenlandske turister som er dårlig forberedt på den bratte smale stien. Besøkende fra Asia og Sør-Europa utgjør en stor andel av disse.

Lokal verdiskapning

Til tross for økende turisme i kommunen, delvis grunnet Reinebringen, er det mindre økonomisk uttelling enn tidligere. Turistene legger igjen mindre penger enn tidligere. Flere bedrifter, restauranter og utleiebedrifter i kommunen er avhengig av turismen for å holde åpent, men inntektene øker ikke i takt med antall besøkende. Parkeringsavgift er en viktig inntektskilde for kommunen. Informanten uttrykker at det er potensiale for økt verdiskapning. Det er ikke foretatt noen markedsanalyse av kommunen, men derimot av Destinasjon Lofoten.

Annet

Det legges vekt på behovet for større økonomisk støtte til bærekraftig håndtering av turismen. Et ønske er muligheten til å søke om tilskudd fra Miljødirektoratet for flere år, siden en årlig søknadsprosess tar mye tid og ressurser. Informanten mener finansiering til tiltak rundt Reinebringen er et offentlig ansvar, men ansvaret bør også deles med næringslivet. Ønske om

turistskatt er uttrykt, men det er også tvil rundt iverksettelsen av touristskatt. Lokalt besøksforvaltningskontor for bedre koordinering av besøksforvaltning er ønsket.

3.8 Rødøyløva

Besøksforvaltning

Informanten definerer besøksforvaltning som tilrettelegging og styring av bruken i naturområder slik at naturverdier og gode opplevelsesverdier ivaretas. Det er også viktig å legge til rette for lokal verdiskapning og strategier som støtter både lokale og besøkende. For å finne frem til gode løsninger er lokalbefolkningen godt involverte gjennom dialog og «kræsjkurs», hvor lokale gir uttrykk for sine meninger og ønsker. Det er utarbeidet både en besøksforvaltningsplan i kommunen og en besøksstrategi for Rødøyløva, som skal sikre bevaring av naturen. Utfordringer knyttet til besøksforvaltning er mangel på ressurser og personale.

Naturverdier

Informanten forteller at bevaring av naturverdier var et viktig tema i søknadsprosessen mot ordningen Nasjonale turiststier. Det er gjennomført en sårbarhetsanalyse på fauna og flora i området rundt Rødøyløva. Ifølge informanten finnes det både hekkende havørn og vandrefalk rundt stien. Sherpatrapper og tilrettelegging av sti er et tiltak som er iverksatt for å unngå slitasje på naturen. Dersom besøkende velger å gå stien som en rundtur kan man gå innom en gapahuk. Gapahuken ligger i nærheten av hekkende rovfugl, og kommunen vurderer derfor å flytte gapahuken. Terrengtet på toppen av Rødøyløva er preget av slitasje ettersom besøkende sprer seg utover når de kommer opp. Slitasje på toppen og hekkende rovfugl defineres som de største utfordringene med tanke på naturverdier. Slitasje på resten av stien er også en utfordring, og det vil være nødvendig med utbedring av møteplasser og stimarkering.

Bilde 18: Utsikt fra stien på Rødøyløva (Foto: Gunnar Bergo).

Sikkerhet

Turen til Rødøyløva har ikke vært preget av større ulykker, men heller typiske mindre turskader som benbrudd og dehydrering. For å bedre sikkerheten har det blitt iverksatt tiltak som utbedring av sherpatrapper, merking og skilting av stien, og utvikling av beredskapsplan. Ettersom ambulansen kan bruke lang tid til området, er det etablert en førstehjelpsgruppe innad i kommunen som kan håndtere nødsituasjoner midlertidig. Antall ulykker har ikke økt betydelig i takt med antall besøkende, hvilket er et resultat av nevnt tilrettelegging.

De tilreisende og allemannsrettene

Søppel og menneskelig avfall har vært konfliktskapende mellom besøkende og lokale. Mangel på servicebygg har resultert i at flere besøkende kaster søppel i private søppelkasser. Menneskelig avfall i private hager har også vært en utfordring. Til tross for dette er både grunneiere og lokalbefolkningen positive til turismen. Arrangerte folkemøter gjør det mulig å kartlegge meningene til lokalbefolkningen, noe som resulterer i bedre forståelse og samarbeid med de lokale. Informanten beskriver at det er et stort behov for bedre formidling slik at besøkende er bedre forberedt på turen. En annen utfordring knyttet til økende turisme er behovet for transport til øya. Besøkende må benytte seg av ferge for å komme til øya, noe som resulterer i mindre plass på ferga for lokalbefolkningen. Økt informasjon og mer selektiv markedsføring menes å kunne være en løsning på utfordringen.

Lokal verdiskapning

Økende turisme gir lokale butikker og overnattingsplasser mulighet til å holde åpent året rundt. Turismen gir dermed økonomiske gevinster som lokalbefolkningen kan dra nytte av hele året. Økt turisme resulterer også i flere arbeidsplasser, og dermed befolkningsvekst i kommunen. Flere overnattingsplasser er under utvikling i dag, og informanten mener at turismen gir en økt lokal stolthet.

Annet

Turistskatt er ønsket av informanten, med videre ønske om at dette skal gå til å støtte nødvendige infrastrukturelle tiltak i kommunen. Rødøy er en liten kommune som opplever stort press fra turismen, og det burde derfor være et offentlig ansvar å bidra med finansiering til tiltak som omhandler besøksforvaltning.

3.9 Torghatten

Besøksforvaltning

Informanten forteller at det jobbes med å ferdigstille en besøksforvaltningsplan basert på malen fra Miljødirektoratet. Besøksforvaltningen skal beskrive både Torghatten, de besøkende og utfordringer knyttet til attraksjonen og omgivelsene. Et område med forbedringspotensial er kartlegging av hvem de besøkende er, som er det temaet rundt besøksforvaltning de har kommet kortest med. Det er fortsatt en del usikkerhet rundt besøkstall og demografi. Informanten forteller at Visit Helgeland har en ambisjon om at alle kommunene på Helgeland skal ha en besøksforvaltningsplan for sin kommune, dermed kan det hende at Brønnøy kommune sin besøksforvaltningsplan kommer til å inngå i en helhet i ettetid. Kommunen har investert mye penger i besøksforvaltning rundt Torghatten. En utfordring med å ferdigstille besøksforvaltningsplanen har vært en konflikt med grunneiere om eiendomsrett på stien og plassering av parkeringsplass og servicebygg.

Besøksforvaltning på Torghatten er viktig for å kunne ta imot de besøkende på en god måte. Per i dag er det rundt 70 000 besøkende årlig, noe som er håndterbart med dagens infrastruktur. Selve Torghatten kunne tatt imot enda flere besøkende, men infrastrukturen i området rundt ville da møtt kapasitetsutfordringer. Informanten påpeker at Torghatten enda ikke har møtt "selfie-turismen" på samme måte som for eksempel Preikestolen, og at presset fra de besøkende ikke er like stort her. Det blir en del av besøksforvaltningsplanen å drøfte hva kommunen skal gjøre dersom det kommer mange flere besøkende i fremtiden.

Naturverdier

Informanten sier at det finnes begrenset kunnskap om naturverdiene rundt Torghatten, og det er ikke gjennomført noen utredning på dette enda. Stien består for det meste av stein, noe som minimerer mulige skader på vegetasjon. Hovedutfordringen med ivaretagelse av naturverdier er derfor kunnskapsmangel. I besøksforvaltningsplanen som snart ferdigstilles, vektlegges behovet for økt kunnskap om naturverdier og gjennomføring av grundigere sårbarhetsanalyser. Kulturminner, spesielt steinalder lokaliteter er derimot godt kjent og utgjør viktige vernepunkter. En

utfordring her har vært at de besøkende bygger varder, noe som kan skade steinalder lokalitetene ved at stein flyttes.

Hovedtiltaket for å skåne naturverdier har hittil vært å kanalisere besøkende langs en tilrettelagt sherpatrapp. Informanten påpeker at dette først og fremst er et sikkerhetstiltak, men gjør at man sparer naturverdier også. Informasjon og skilting oppfordrer besøkende til å holde seg på stien for å beskytte området og minimere slitasje. Inntrykket er at folk i større grad følger stien nå enn før tiltaket ble innført. Informanten er usikker på om naturverdiene er ivaretatt på en god måte, og det trengs videre analyser på naturmangfold for å jobbe videre med dette.

Bilde 19: Tilrettelagt steintrapp opp til Torghatten (Foto: Magnar Solbakk).

Sikkerhet

Det har vært en dødsulykke og noen småhendelser på Torghatten. Steinfoall og fallulykker på ujevne stier er de største sikkerhetsrisikoene. Det har vært noen redningsaksjoner gjennomført av Røde Kors for å hjelpe besøkende ned fra fjellet. Det er gjort flere tiltak for å bedre sikkerheten på stien. En ny sti med sherpatrappes er etablert og flyttet til en annen trasé enn tidligere sti for å øke sikkerheten med tanke på rasfare. Det finnes informasjonsskilt om rasfare og det gjennomføres regelmessig (omtrent annethvert år) geologiske inspeksjoner for å vurdere risiko for ras. Taket i selve Torghatten er en sikkerhetsutfordring, da det er relativt høy fare for steinfoall og mange besøkende i nærheten. Det er foreløpig ikke gjort noen tiltak for å utbedre dette.

De siste 15-20 årene har det vært gitt advarsler mot å gå stien om vinteren på grunn av glatte steiner og økt fare for steinfoall, men informanten sier at ferdselstellere likevel viser omtrent 2 000 passeringer om vinteren. Informanten har ikke noe statistikk på om det er blitt flere eller færre ulykker, men antar at økt besøksvolum vil føre til flere hendelser, særlig hvis flere folk trosser advarselen om å ikke gå stien om vinteren.

Informanten mener at besøkende stort sett er godt nok forberedt på turen, med noen unntak. Generelt er folk bedre forberedt nå enn før, spesielt fordi de har tilgang til informasjon på internett.

De tilreisende og allemannsretten

Ifølge informanten har det ikke vært noen konflikter på Torghatten som går direkte på allemannsretten. Det har derimot vært konflikter mellom kommunen og lokale grunneiere/næringsdrivende, som har ønsket kontroll over arealer med parkeringsplasser og servicebygg for å kunne kreve avgifter selv. Kommunen vant nylig en rettssak som sikrer offentlig kontroll, noe som tilrettelegger for å kunne tilby gratis parkering. Det har vært noen mindre konflikter knyttet til villparkering av bobil, som har ført til at skilt om privat vei har dukket opp. Ifølge informanten går dette ut over lokales bruk av friluftslivsområder da de ikke lenger føler seg velkommen. Tiltak for å ivareta allemannspliktene inkluderer etablering av søppelhåndtering og gratis toaletter ved servicebygget. Det er ingen søppelhåndtering langs stien, men informanten opplever at de fleste turgåere følger norsk friluftstradisjon om å ta med seg eget søppel.

Lokal verdiskapning

Torghatten bidrar til direkte verdiskapning hovedsakelig gjennom to nærliggende reiselivsselskaper som tilbyr parkering og toaletter med avgift, overnatting, matservering og bobilparkering. Den offentlige parkeringsplassen er gratis, men tillater kun fire timers opphold og tillater ikke overnatting, noe som gir grunneiere mulighet til å tjene på bobilparkering og camping. Det er også økonomisk verdiskapning knyttet til transport og guidede turer til Torghatten.

Noen grunneiere i tilknytning til Torghatten driver også næring med bobilcamp, restaurant og overnatting. Det har vært uoverensstemmelser rundt eiendomsgrenser som har ført til konflikt, men kommunen oppfordrer grunneiere til å samarbeide om aktiviteter og arrangementer for å styrke Torghattens omdømme og skape flere muligheter for verdiskapning.

Turistene som besøker Torghatten bidrar til lokal næring også i Brønnøysund, hvor de handler på butikker og overnatter. Navnet Torghatten brukes også av lokale bedrifter her for markedsføring. Informanten tror at en ytterligere økning i turisme kan gi økt verdiskapning, men vil også føre til store kapasitetsutfordringer i byen. Generelt får lokale bedrifter fordeler av økt turisme, mens kommunen primært vil stå igjen med ulempene og utgiftene.

Annet

Informanten forventer ikke en stor økning av tilreisende grunnet Torghattens noe avsidesliggende beliggenhet. Likevel påpekes det at finansiering av tiltak for flere besøkende er problematisk. På grunn av ordningen med Nasjonale Turistveger er vegen godt rustet for noen år fremover, men den er ikke rustet for å ta imot 200-300 000 besøkende i fremtiden. Å ha nok parkeringsplasser i fremtiden ses også på som en mulig utfordring. Informanten mener at det bør være

et offentlig ansvar å finansiere tiltak knyttet til store attraksjoner som Torghatten, og at det er stat og fylkeskommune som først og fremst må bidra. Det blir en for stor påkjenning for kommunen å bære alt det finansielle ansvaret alene med så mange besøkende. Grunneiere som tjener på turismen bør også bidra økonomisk. Per i dag må ikke næringsdrivende som tjener på turismen betale noe. Informanten støtter ideen om turistskatt, men påpeker at det kan være utfordrende å bestemme hvor denne skal kreves inn, og at det er viktig at det ikke blir for komplisert eller fører til at turistene ikke vil komme.

3.10 Knivskjelodden

Besøksforvaltning

Informanten fra kommunen ser besøksforvaltning som en helhetlig prosess for å håndtere og tilrettelegge for besøkende på et område, inkludert hvordan man markedsfører destinasjonen – eller unngår markedsføring for å beskytte det. Som Europas nordligste punkt er Knivskjelodden ikonisk, og selv om majoriteten av turistene i området dras mot Nordkapp, er det ingen grunn til å tro at det blir færre besøkende på Knivskjelodden. Besøksforvaltning er viktig her for å kanalisere trafikken til faste stier, noe som bidrar til å redusere slitasje og bevarer naturområdet. Uten en slik besøksstrategi ville området trolig hatt flere opptrakkede stier og unødvendig slitasje.

En regulering er laget for området som inkluderer både Nordkapp, Knivskjelodden, og Tufjorden. I denne planen legges det til rette for besøkende på Knivskjelodden, mens man ønsker å styre besøkende vekk fra Tufjorden hvor det er flere sårbare kulturminner. Tanken er å styre besøks trafikken mot Knivskjelodden for å spare Tufjorden mot høyt besøkstrykk.

En utfordring med å gjennomføre god besøksforvaltning er at kommunen har for lite kunnskap om antall og demografi for de besøkende. De er i gang med å gjennomføre tellinger, noe som viste minst 10 000 besøkende og 88 % utenlandske besøkende i fjor sommer, men nøyaktige tall er fremdeles uvisst. Det er også noen utfordringer med søppelhåndtering per i dag.

Naturverdier

Det er gjennomført sårbarhetsanalyser av eksterne konsulenter som en del av områdereguleringen for å sikre at naturverdier blir ivaretatt. Informanten husker ikke selv hvilke verneverdier som er kartlagt, men det finnes en oversikt over rødlistede arter og generelt utsatte naturområder.

En utfordring når det gjelder naturvern er at området har et subarktisk miljø. Dette gjør at naturlige reparasjonsprosesser går sakte, og spor etter besøkende kan bli liggende lenge. Storparten av de besøkende holder seg til stien, men ved slutten av stien på selve odden er det større forekomst av fri vandring. Dette området består hovedsakelig av stein og informanten antar at denne trafikken har liten innvirkning på vegetasjonen.

Det er foreløpig ikke gjennomført noen tiltak for å ivareta naturverdier spesifikt, og kommunen vet enda ikke hvilke tiltak de skal gjøre. Informanten er tvilende til at naturverdiene er ivaretatt på en god måte per i dag, men kan ikke uttale seg noe videre om dette. Hen påpeker at det kommer an på hvor mange som besøker området.

Sikkerhet

Det har ikke vært rapportert alvorlige ulykker, men det har vært noen nesten-hendelser. Dette handler mest om besøkende som har blitt overrasket av plutselig tåke og gått seg vill. Hjelpemannskap har bistått i slike tilfeller, men det har ikke vært alvorlige personskader.

Ingen konkrete sikkerhetstiltak er gjennomført hittil. Det finnes informasjon om turen og anbefalinger for bekledning på diverse nettsider, men det er ingen skilt om dette på parkeringsplassen eller ellers på stien. Informanten tror det muligens kan ha blitt flere hendelser de siste årene, men er usikker på om det handler om besøksvolum eller andre faktorer.

De tilreisende og allemannsretten

Informanten kjenner ikke til noen konflikter hverken med allemannsretten eller med andre som bruker området. Området benyttes ikke til landbruk eller andre næringer, og slitasje er den største konsekvensen av turisttrafikken. Det eneste tiltaket for å ivareta allemannspliktene er en søppelcontainer som foreløpig er satt ut på parkeringsplassen om sommeren etter ønske fra besøkende om å kunne kaste både eget søppel og marint søppel de kommer over på turen. Gratis parkering gjør området lett tilgjengelig for alle besøkende. Utover dette har stien generelt lite tilrettelegging.

Lokal verdiskapning

Informanten tror at Knivskjelodden bidrar noe til lokal verdiskapning, selv om majoriteten av tilreisende til området primært kommer for å besøke Nordkapp. Noen lokale selskaper tilbyr guidede turer til Knivskjelodden, men dette er en liten del av reiselivsnæringen sammenlignet med Nordkapp.

Selv om Knivskjelodden er det nordligste punktet i Europa, blir det ikke aktivt markedsført som det. De fleste anser Nordkapp som det nordligste punktet, og reiselivsnæringen bruker Nordkapp som trekkplaster. Knivskjelodden blir en mer eksklusiv destinasjon for de som ønsker en lengre og mer utfordrende opplevelse. Denne mangelen på markedsføring sparer Knivskjelodden for en stor del av masseturismen som besøker Nordkapp, og informanten mener at også dette er en del av besøksforvaltningen.

Informanten mener at det nok er et potensial for ytterligere utvikling av turisme og verdiskapning rundt Knivskjelodden, men det finnes per i dag ingen markedsanalyser spesifikt for dette området.

Annet

Informanten påpeker at kommunen fremdeles er i planleggingsfasen når det gjelder besøksforvaltning. Det er litt for tidlig å svare konkret på hvordan problemer bedre kan løses, men en form for tilrettelegging med mer merking og skilting på stien for å bedre kanalisere folk på samme sti er ønskelig.

Informanten mener det stort sett burde være et offentlig ansvar å finansiere tiltak for besøksforvaltning, men at de besøkende også kan bidra. Hen er positiv til besøksbidrag/turistskatt, og påpeker at dette er noe de fleste utenlandske besøkende er vant med fra andre land. At det stort sett er nordmenn som er negative til besøksbidrag ses på som en slagside ved allemannsretten.

3.11 Steinsfoss tømmerrenne

Besøksforvaltning

Informanten forstår besøksforvaltning som et vidt begrep, som inkluderer både kartlegging av et områdes egnethet for å håndtere et stort antall besøkende og vurdering av om området egnert seg for videreutvikling. Besøksforvaltning har til nå ikke vært spesielt viktig for driften av tømmerrenna, men det vil være viktig for fremtidig utvikling. Tømmerrenna er en unik tursti og det er andre utfordringer her enn på vanlige stier. Mye av jobben hittil har gått på drift og vedlikehold av selve renna, og å finne midler til å holde den i stand. Halve tømmerrenna går gjennom nabokommunen, og det er derfor ingen spesielle reguleringer i kommuneplanen per nå. Det er planlagt å starte besøksforvaltningstiltak når midler fra Miljødirektoratet er mottatt. Prosjektet har politisk forankring i Vennesla kommune, med en million kroner fra Miljødirektoratet som vil støtte oppstartsprosessen.

Naturverdier

Informanten opplyser om at området har noen verna skogområder på vestsiden av renna, men ingen naturkartlegging eller sårbarhetsanalyse er gjennomført enda. Det er planlagt å

gjennomføre dette snart med midlene fra Miljødirektoratet for å oppfylle kravene for å bli nasjonal turiststi. Tømmerrenna fungerer som en lukket gangvei og belaster dermed ikke nærliggende natur særlig, med unntak av områdene hvor de besøkende går av og på. Dermed er selve trafikken meget skånsom for naturen, og bevaring av naturverdier har ikke vært et stort fokus hittil. Foreløpig er det få tiltak for å beskytte naturen, men etter gjennomføring av sårbarhetsanalysen vil det iverksettes tilpasninger etter behov.

Bilde 20: Steinsfoss tømmerrenne som lukket gangvei (Foto: Ingvald Røinås Ingebretsen).

Sikkerhet

Det har ikke vært noen registrerte ulykker langs tømmerrenna. Renna er enkel å gå uten mye helning eller utfordringer, og det blir regelmessig utført vedlikehold for å reparere hull/skader for å unngå hendelser. Skilt med kontaklinformasjon er satt opp slik at besøkende kan melde fra om hull/skader i renna, og det er inngått avtale med et firma som sørger for reparasjoner ved behov.

Det finnes varselkilt fra NVE som advarer om risiko for flom dersom demningen åpnes, men det har ikke vært noen ulykker i forbindelse med dette. Generelt anses renna som en trygg attraksjon for besøkende som hverken krever særlig erfaring eller spesielt utstyr/bekledning.

Bilde 21: Tømmerrenna ved siden av demningen (Foto: Ingvald Røinås Ingebretsen).

De tilreisende og allemannsretten

Informanten opplyser om at det ikke er noen konflikter mellom de tilreisende og andre brukere av arealet, foruten noe økt trafikk av turister som kjører feil til et nærliggende boligfelt. Den største utfordringen for turistene har vært mangelen på toaletter, som i år har blitt løst med en midlertidig toalettløsning om sommeren. Ingen spesielle tiltak er iverksatt for å ivareta allemannsretter eller – plikter da informanten mener at dette ikke er noe særlig problem. Sjøppeldunker er plassert ved parkeringen, men med det økte besøksvolumet ser informanten et behov for mer søppelhåndtering. Frivillige bidrar til å plukke søppel langs renna ved behov, men det er et ønske om å øke denne innsatsen i fremtiden.

Lokal verdiskapning

Informanten tror ikke tømmerrenna har ført til noe betydelig verdiskapning enda. Selv om besøkstallet har økt har ikke dette bidratt ikke verdiskapning i form av for eksempel overnattingssteder, da mange besøkende kommer med bobil eller telt. Grunneiere har sett på muligheten for etablering av campingplass med bobilparkering, men dette er fremdeles i tenkestadiet. Informanten ser at det er et potensial som ikke er utnyttet med å kanalisere turister til Vennesla sentrum hvor det er handelsvirksomhet i form av butikker og serveringssteder. Det er foreløpig ikke gjennomført noen markedsanalyse, men dette blir en del av den videre besøksforvaltningen med midlene som er mottatt.

Annet

Siden renna er smal blir det mye møtende trafikk når folk går begge veier. Det er en idé å etablere en ny trasé slik at man går en annen vei tilbake og det blir "enveiskjøring" på renna. Dette kan tilrettelegge for mer trafikk. Tilrettelegging av søppelhåndtering og tilgjengelige toaletter anses som de viktigste tiltakene for å håndtere økende besøkstall og opprettholde et godt tilbud for besøkende.

Informanten mener at det ikke er et offentlig ansvar å finansiere tiltak akkurat på tømmerrenna, men er positiv til en avgift, for eksempel parkeringsavgift, fra de som besøker attraksjonen. Når det gjelder besøksbidrag/turistskatt er informanten positiv til dette dersom det ses i en utvidet forstand for å kunne håndtere ekstraavgifter med forsøpling og lignende for hele regionen.

3.12 Gaustatoppen

Besøksforvaltning

Informantene forstår besøksforvaltning som essensielt for arbeidet i reiselivsnæringen. Både reiselivsnæringen og kommunen har et stort fokus på å tilrettelegge for besøkende, samt bostedsattraktivitet og lokal utvikling for å gjøre området attraktivt for både tilflytting og turisme. Besøksforvaltning har vært, og er, svært viktig for Gaustatoppen som turmål. Dette er et fokusområde i reiselivsnæringen og de jobber tett med lokale aktører og kommunen for å få til god besøksforvaltning.

Informantene påpeker at den største utfordringen med å gjennomføre god besøksforvaltning er byråkrati og langsomme prosesser i kommuner og fylkeskommuner. Det vektlegges at søknadsprosesser ofte tar både svært lang tid og krever mye ressurser. Finansiering er også en utfordring, ettersom midler til prosjektene hele tiden må søkes om fra flere kilder for å dekke behovet.

Naturverdier

Informantene har ikke selv så mye kunnskap om naturverdier i forbindelse med Gaustatoppen, men informerer om at det har vært gjort en sårbarhetsanalyse i forbindelse med søknad om autorisasjon som nasjonal turiststi i 2019. Sårbarhetsanalysen identifiserte noen tiltak for å utbedre og ivareta myrområder, og legging av sherpatrapper i en ustabil skråning, men utenom dette har ikke informantene oversikt over om det var noen spesielt sårbare naturverdier til stede. Det påpekes at stien for det meste består av hardfør stein, noe som minimerer slitasje på vegetasjonen.

En utfordring som fremheves er et problem med turgåere som lager småstier utenfor hovedstien. For å begrense dette har DNT forbedret merkingen og oppgradert stien med sherpatrapper for å bedre informere de besøkende om hvor stien går. Alternative stier er også skiltet for å hindre dannelse av småstier som kan føre til slitasje på vegetasjon. Informantene forklarer at DNT gjør en god jobb med tilrettelegging og vedlikehold av stien for å minimere slitasje, og mener at naturverdiene er ivaretatt på en god måte under de nåværende forholdene.

Sikkerhet

Det skjer veldig lite ulykker, men enkelte utrykninger har skjedd. Dette er i hovedsak på vinteren under vanskelige værforhold. Stien er ikke særlig krevende å gå, men de har et godt samarbeid om varsling med Røde Kors slik at eventuelle hendelser raskt tas tak i. Det er ingen merkbar økning i antall ulykker til tross for økt besøk, og informantene mener sikkerheten håndteres godt.

Når det gjelder tiltak for sikkerheten er det gjennomført en risikoanalyse som del av resertifisering som bærekraftig reisemål. Det er et godt etablert samarbeid med Røde Kors, Gaustabanen, DNT og politiet for å sikre beredskap ved hendelser. Informasjon om terreng og bekledning gis på skilt ved stiens start, og vertskapet ved servicebygget advarer og snakker med besøkende med for dårlig bekledning. De deler også ut brosjyrer og bruker et kamera på toppen for å sjekke forholdene før folk går opp.

De tilreisende og allemannsretten

Det er lite konflikter mellom de besøkende og lokale. En utfordring har vært parkering langs veien som kan blokkere utrykningskjøretøy, og biler som lager synlige hjulspor. Det har blitt satt inn ekstra parkeringsverter for å hjelpe med dette. Et annet mindre problem er besøkende som mater sauer som står inngjerdet ved starten av stien, men heller ikke dette ses på som noe stort problem mener informantene.

Informasjon om ansvarsfull ferdsel og forventninger til besøkende er synlig gjennom oppslag. DNT har en kampanje som oppfordrer besøkende til å ta med eget søppel ned fra fjellet, med skilt/informasjon og søppelposer lagt ut på benker langs stien for å oppfordre folk til å ta med søppelet sitt ned. Det er søppelcontainere på parkeringsplassen, men ingen søppelkasser langs

stien. Informantene synes dette fungerer godt, og besøkende er generelt flinke til å ta med søppelet sitt tilbake.

Lokal verdiskapning

Informantene mener at Gaustatoppen bidrar til god lokal verdiskapning ved å tiltrekke seg et stort kundegrunnlag i form av turister som kjøper varer og tjenester både på Gaustabanen, turistinformasjonen og i området generelt. Reiselivsnæringen i området bruker Gaustatoppen aktivt i sin markedsføring for Rjukan-området, noe som fører til at flere kommer til Tinn og bruker fasiliteter her.

Det er et potensial for ytterligere verdiskapning i forbindelse med Gaustatoppen, med planer om mulig etablering av ny restaurant på Gaustabanen og utvidelse av DNT-hytta. Det jobbes også med et prosjekt for etablering av et selskap med mål om å hjelpe lokale bedrifter knyttet til Gaustatoppen med utvidelse og økt verdiskapning. Det er ønskelig å samle alle aktører for å sikre bærekraftig utvikling. Informantene mener at økningen i besøkende har generert flere arbeidsplasser, noe som er positivt for lokalbefolkningen.

Informantene forklarer at den største utfordringen med å legge til rette for verdiskapning er byråkrati og finansiering. Det er mye regelverk og retningslinjer man må forholde seg til, noe som kan gjøre utviklingen av nye produkter vanskelig og tidkrevende. De påpeker at det hadde vært enklere å finansiere tiltak for verdiskapning med en grunnstøtte fra nasjonale turiststier.

Annet

Informantene fremhever igjen at byråkrati og prosessen med å søke på midler er for komplisert og tidkrevende. Det går mye tid og ressurser til å skrive søknader og de mener at mange søknader er vanskelige å skrive. De vet ikke alltid hvordan søknader skal skrives på riktig måte, og føler seg stoppet av det offentlige på dette viset. Det uttrykkes en urettferdighet rundt det at aktører som har erfaring med søknadsskriving og er gode på dette oftere får tilskudd, mens de som er mer uerfarne på dette området oftere får avslag.

Når det gjelder finansiering mener informantene at det er viktig med et godt samarbeid mellom offentlige og private aktører. Reiselivsnæringen er avhengige av eksterne midler og å gjennomføre prosjektene sine, og må ha dette finansiert på et vis. De mener at både offentlig støtte og privat finansiering er nødvendig. De får en del støtte av bedrifter, men de er usikre til hvor mye som burde belage seg på privat finansiering når det gjelder besøksforvaltning og tilrettelegginger på stien.

Informantene er positive til turistskatt, men påpeker at det er utfordringer med hvordan og hvor skatten skal innkreves. De mener det bør gjøres på selve destinasjonene, ikke på hoteller, og de ønsker at det skal være lett å få tilgang til inntektene uten at de forsvinner i kommunale budsjetter.

3.13 Midsundtrappene

Besøksforvaltning

Informanten forstår besøksforvaltning som en bærekraftig utvikling av en destinasjon, der lokal verdiskapning balanseres med hensyn til ivaretagelse av natur og lokalbefolkningen. Besøksforvaltning på Midsundtrappene har vært viktig for å utvikle nye reiselivsprodukter for å gi muligheter for økt lokal verdiskapning. Det er et stort potensial for økonomisk vekst, men per nå sitter de lokale igjen med lite til tross for høyt besøksvolum.

Hovedutfordringen med besøksforvaltning har vært å håndtere økningen i besøksvolum de siste årene. Utviklingen av Midsundtrappene har vært båret av ildsjeler og lokale idrettslag, som har stått for mye av innhenting av midler og ressurser. Det er likevel krevende å tenke dimensjonering i en tidlig fase og det har vært utfordrende å følge opp når det oppleves som at besøkstallet

bikker over kapasiteten til tilretteleggingen, og det blir behov for enda mer infrastruktur. Selv om steintrappen har fungert godt etter sin hensikt med å kanalisere folk opp og ned, blir det et økt behov for både parkeringsplasser og flere toaletter når flere besøkende trekkes mot stien. Informanten påpeker at besøksforvaltningen har falt litt mellom to stoler, hvor det ofte er mye støtte i starten og mange steder man kan søke om midler og hjelp, men når det kommer til driftsfasen blir det et spørsmål om hvem som skal ta kostnaden. Det er fremdeles en del infrastruktur som må utbedres, for eksempel toaletter og økt parkeringsmulighet, men det er ikke nok penger igjen til dette.

Naturverdier

En gjennomført sårbarhetsanalyse konkluderte med at stien ikke påvirker verneverdige naturtyper eller naturverdier. Området rundt stien består i hovedsak av kyst- og myrterreng. Den tidligere stien var veldig nedtråkket og preget av høy slitasje, og sårbarhetsanalysen kom frem til at tiltaket med steintrapp var et godt tiltak for å minimere videre erosjon og slitasje av terrenget. Informanten opplyser om at bærekraft var en stor del av søknadsprosessen og det ble gjort en grundig jobb med evaluering av naturverdier og bærekraftig utvikling, hvor både kommunen, lokale organisasjoner og næringslivet ble påkoblet.

Hovedutfordringen er å unngå slitasje og å finne gode modeller for drift og vedlikehold. Økt mengde nedbør og ekstremvær på grunn av klimaendringer kombinert med økt besøkstall krever hyppigere vedlikehold, spesielt i et fuktig klima hvor ting råtner raskt. Informanten mener steinlegging er den mest bærekraftige løsningen, men påpeker at det er kostbart og utfordrende å legge stein over alt.

Hovedtiltaket for ivaretagelse av naturverdier er kanalisering av folk på steintrappen for å unngå ferdsel i randsonen, likevel lager noen snarveier og småstier. Her er det satt opp sperringer og skilting om å bevege seg på riktig sti. Informanten mener at naturverdiene er ivaretatt på en god måte med tanke på at det ikke er mange spesielle vernehensyn akkurat i det området. Trappen ligger også i en type terreng som gjør at det ikke er naturlig å bevege seg utenfor.

Sikkerhet

Det har ikke vært rapportert alvorlige ulykker eller behov for redningsaksjoner ved Midsundtrappene. For sikkerhets skyld har de en avtale med Røde Kors for eventuell bistand. Informanten fremhever at de fleste klarer turen uten problemer, og hen har ikke merket noen flere ulykker med økt besøksvolum.

Et annet sikkerhetstiltak er vannpåfyllingsmuligheter ved parkeringsplassen for å unngå dehydrering. Turene har tydelig merkede vanskelighetsgrader fra grønt til svart, noe som gir besøkende en indikasjon på turens utfordringer. I markedsføringen er det også bevisst kommunisert hvilken vanskelighetsgrad turene har.

De besøkende er stort sett forberedt på turen når de kommer. De har prøvd å tydeliggjøre i markedsføringen at man må ha på riktige klær og kommet med eksempler på hva riktige klær kan være. Det kan likevel være vanskelig å kommunisere værforhold og subjektive opplevelser som kulde og utmattelse.

De tilreisende og allemannsretten

Informanten kjenner ikke til noen konflikter mellom tilreisende og lokalbefolkningen. En avtale på 40 år er inngått med grunneiere for arealer. Området ble brukt som trimtur av de lokale før steintrappen kom, og de fleste ser positivt på tilretteleggingen da det har forbedret stien betraktelig.

Det er ingen spesifikke tiltak for allemannsretter- og plikter annet enn stien i seg selv og søppelhåndtering på parkeringsplassen. Det er et ønske om å få på plass en digital informasjonsskjermer om hvordan man skal oppføre seg i naturen.

Lokal verdiskapning

Midsundtrappene har bidratt til lokal verdiskapning både gjennom etablering av nye tilbud, som en ny hengekøypark, og flere kunder til eksisterende tilbud som campingplasser og serveringssteder. Takket være markedsføringen av Midsundtrappene har man også fått flere med på diverse gruppeturer og reiselivsprodukter. Informanten fremhever at reiselivet i regionen har vært noe usynlig før Midsundtrappene kom, men at det i senere tid har vært en økt etterspørsel etter tilrettelagte turer. Også butikker og serveringssteder i Molde nyter godt av turister som går Midsundtrappene og overnatter i Molde. I Midsund finnes det flere aktører som tilbyr aktiviteter til turister som en ekstraintekt, men få som jobber med dette fulltid.

Mangelen på hoteller og overnattingssteder gjør det utfordrende å holde besøkende lenger i regionen. Informanten ser et stort potensial for verdiskapning dersom overnattingsmuligheter og pakkeprodukter kunne utvikles i større grad. Det har vært forsøkt å arrangere forretningsutviklingsmøter for aktører i regionen. Det er flere som ønsker å tilby guidede turer for turister som kan øke lokal omsetning, men ser at nordmenn spesielt har litt høyere terskel for å benytte seg av guider enn de utenlandske besøkende.

Annet

Det kan være en utfordring å klare å tenke helhet og bærekraft fra start når det er usikkert hvor stort besøkstrykket kan bli i fremtiden. Dimensjonering og bærekraftig vekst i etterkant er ofte mer utfordrende enn startfasen, fordi ressurser og midler for drift er mindre. Informanten ønsker en verktøykasse/guide for hva man bør tenke gjennom når man starter et slikt prosjekt. Det kan fort bli for komplekst for små organisasjoner og enkeltpersoner å tenke gjennom alt i startfasen. Hen mener det hadde vært fint med noen retningslinjer på hva som bør tenkes gjennom på forhånd og eksempler på løsninger fra andre steder med tanke på drift, vedlikehold og toalett/søppelhåndtering. Det vil automatisk komme flere utfordringer på sikt når flere besøkende trekkes mot et område, og det blir en kamp om å få hentet nok midler og kunnskap.

Informanten mener det til en viss grad er et offentlig ansvar å finansiere besøksforvaltningstiltak, men at det blir feil å legge alt ansvaret på det offentlige. Det må være et samarbeid mellom det offentlige og det private om prosjekter som tjener alle. Det er viktig å finne gode bærekraftige løsninger som på sikt ikke er avhengig av kommuneøkonomi. Det er naturlig at kommersielle aktører som tjener penger på turismen også skal dra en del av lasset.

Informanten er til en viss grad positiv til turistskatt, spesielt for å håndtere press på populære naturområder. Hen mener at allemannsretten ikke lenger er bærekraftig i sin opprinnelige form, på grunn av økende press spesielt fra utenlandske turister som har et annet forhold til hvordan man oppholder seg i naturen. Turistskatt kan bidra til å finansiere tiltak som sikrer bærekraftig bruk av naturen, men hun mener det er viktig å tilpasse løsninger til hvert enkelt sted.

3.14 Kvalvika - Ryten

Besøksforvaltning

Informanten mener at besøksforvaltning ikke bare handler om struktur og infrastruktur, men også trivsel og atferd. Atferd kan blant annet forvaltes gjennom tilrettelegging av sti og skilting. Besøksforvaltningen er en kontinuerlig prosess hvor tiltak må testes underveis, ettersom ulike atleksjoner kan ha ulike utfordringer. En god besøksforvaltning bør ha utgangspunkt i lokalbefolkningen og deres behov. Dette er helt essensielt for å håndtere den økende turistmengden samtidig som man tar vare på både lokalsamfunnet og naturens interesser. En større uenighet blant lokale knyttet til omfanget av tiltak ansees å være den største utfordringen for besøksforvaltningen. Økonomiske ressurser er også et stort hinder for videre utvikling av besøksforvaltningen.

Naturverdier

I forbindelse med nasjonalparken har det blitt gjennomført utredninger om naturverdiene. En mindre del av stien ligger utenfor nasjonalparken og er derfor ikke vurdert i like stor grad, men

det antas at naturen her er relativt lik resten av stien. Vurdering av naturverdier har vært et fokus i søknadsprosessen, men et større fokus har vært rettet mot daglige utfordringer lokalsamfunnet møter ved den økte turistmengden. Dette omfatter blant annet telting og menneskelig avfall på private eiendommer. Informanten er usikker på viktige naturverdier i området, men nevner lynghei og fuglelivet som mulige viktige naturverdier. Informasjon, skilting og nasjonalparkverter er iverksatte tiltak som skal hindre ferdsel utenfor stien og i sårbare områder. Kvalvika og Ryten ligger i et beitelandskap som nå trues av gjengroing. Økende turisme har ført til store utfordringer knyttet til beite på utmark, noe som informanten anser som svært alvorlig.

Sikkerhet

Terrenget og stien til Kvalvika og Ryten beskrives som relativt enkel, men et mindre parti med ur kan gjøre turen utfordrende for besøkende med nedsatt mobilitet. Antallet ulykker har økt i samsvar med besøksvolumet. Informanten nevner en dødsulykke langs stien, men utenom denne er det ikke noen betydelig mengde skader og ulykker på stien. For å unngå ulykker er stien utbedret med sherpatrappes over et parti med ur. I forbindelse med søknadsprosessen til nasjonal turiststi ble det foretatt en risiko- og sårbarhetsanalyse ved økende besøkstrykk. Før parkeringsplassene ble etablert var parkering langs veien en stor utfordring for sikkerheten.

De tilreisende og allemannsretten

Informanten beskriver flere konflikter mellom de tilreisende og lokalbefolkningen, spesielt når det gjelder parkering og bruken av utmark. Bøndene har ikke lenger tilgang til beiteområder på grunn av økt turistaktivitet, og flere lokale føler at området deres har blitt «overtatt» av turismen. Når det gjelder allemannsretten, påpeker informanten at turister ofte er uvitende om grensen mellom innmark og utmark, som fører til telting på private eiendommer. Det har tidligere vært gjort prosjekt med bæsjeposer for å unngå menneskelig avfall i området, men dette viste seg å være kostbart. Informanten beskriver søppelhåndteringen langs veien og stien som ganske god. Informanten har fått inntrykket av at de fleste er forberedt på turen, men besøkende fra varmere land kan være noe uforberedt på turen på vinteren. Når det gjelder håndtering av konfliktene som har oppstått på grunn av økt turisme, peker informanten på at lokalsamfunnet er delte meninger på hva som bør gjøres. Det er også en konflikt mellom lokale og kommunen, spesielt rundt etableringen av kommunale parkeringsplasser. Informanten mener at det burde vært bedre kommunikasjon og en mer samordnet tilnærming for å løse disse konfliktene.

Lokal verdiskapning

Informanten ser et klart potensiale for verdiskapning knyttet til stien og området. Parkeringsplassen er en viktig inntektskilde som går tilbake til stien gjennom engasjerte bønder. Det vil kunne være potensiale for økt reiseliv, overnatting, spisesteder og arbeidsplasser i forbindelse med turen. Et problem er likevel at stien berører mange grunneiere som har ulike meninger og ønsker om økt turisme. Det er ikke gjennomført noen formell markedsanalyse på verdiskapningen.

Annet

Informanten mener at finansiering av tiltakene bør være et offentlig ansvar, ettersom dette er en del av nasjonal infrastruktur. Informanten er også positiv til innføring av turistskatt, og mener at dette kunne vært et middel til å finansiere tiltakene som trengs for å håndtere turismen på en bærekraftig måte.

4 Oppsummering – sammenstilling på tvers av lokaliteter

4.1 Besøksforvaltning

Informantene gir omfattende og presise beskrivelser av besøksforvaltning, og det er tydelig at de har en solid forståelse av konseptet. De forteller at besøksforvaltning i hovedsak handler om å håndtere og styre turiststrømmen på en måte som tar vare på både de besøkende, de lokale, natur og klima. Når det gjelder de besøkende ansees det som viktig å skape gode opplevelser og ta vare på sikkerheten. Lokale interesser og ønsker er også viktig å ta med. Tiltak for å ta vare på naturen er tatt med i besøksforvaltningen, men flere aktører mener at kunnskapsnivået ikke er godt nok.

Informantene mener besøksforvaltning er særlig relevant for de nasjonale turiststiene som opplever store tilstrømninger av besøkende, uansett hvor godt tilrettelagt infrastrukturen er. Med den sterke påvirkningskraften fra sosiale medier kan et viralt bilde eller innlegg føre til en eksplosiv økning i antall besøkende på kort tid. Dette gjør at aktørene bak de nasjonale turiststiene i stor grad må være proaktive og implementere føre-var-prinsippet for å kunne håndtere plutselige endringer i besøkstall. Uten god besøksforvaltning risikerer man betydelig slitasje på naturen, dårlig sikkerhet og i verste fall en kollaps av attraksjonens bæreevne.

En annen utfordring er den økende tilstrømningen av uerfarne turister, som ofte mangler turerfaring og kjennskap til norske forhold og regler. Dette øker behovet for tydelig kommunikasjon, bedre tilrettelegging og et systematisk arbeid for å bygge opp kunnskap blant de besøkende. Hovedutfordringene for en bærekraftig besøksforvaltning ligger i finansiering, kompetanse og kapasitet. Mindre kommuner har ofte problemer med å finansiere tiltakene som kreves for å håndtere besøkspresset, og de er avhengige av statlig støtte eller private midler. Det er også utfordringer knyttet til rekruttering av kvalifisert personell for besøksforvaltningen. Noen opplever få eller ingen søkere grunnet kommunens perifere geografi.

Til slutt kan man stille spørsmål om hvor grensen for akseptabel besøksforvaltning i sårbare naturområder går. Et eksempel kan være en spiral av tilrettelegging som er drevet av stadig flere besøkende med lite turerfaring og derav nye tiltaksbehov. Et annet eksempel er at flere nasjonale turiststier er benyttet til arrangementer som filmminnspilling og konsert, noe som innebærer mye planlegging og transport av utstyr inn i sårbar natur med blant annet helikopter. En slik bruk vil kunne bidra til økt markedsføring av stien, men også kunne true naturens bæreevne. Det er viktig å finne en balanse som ivaretar både menneskelige og økologiske behov.

4.2 Naturverdier

De fleste informantene har selv begrenset kunnskap om naturverdier rundt stiene og hvordan disse er både utredet og ivaretatt. Når det spørres om naturverdier er det i hovedsak slitasje på terrenget på grunn av tråkk som fremheves som problematisk. Generell forstyrrelse av arter som følge av mye ferdsel er lite i fokus. Informantene har ikke selv oversikt over tilstedeværelse av spesifikke sårbare arter eller naturtyper. Flesteparten informerer likevel om at det er gjennomført, eller er planer om å gjennomføre, en sårbarhetsanalyse eller andre utredninger om naturgrunnlaget. De autoriserte stiene Fosseråsa, Besseggen, Preikestolen og Trolltunga har i større grad fokus på naturverdier og har gjort tiltak og utbedringer i samsvar med resultatene fra sårbarhetsanalyser, enn de ikke-autoriserte stiene. På Kjerag har dette fokuset vært mindre, noe informantene begrunner med at stien stort sett ligger på nakent fjell og har få sårbare naturverdier.

Inntrykket er at naturverdier tidligere har kommet litt i bakgrunnen når det gjelder besøksforvaltning, ofte fordi andre problemer som sikkerhet og mangel på infrastruktur har vært mer

pressende, særlig dersom besøksvolumet har økt brått. Unntaket er stier i nasjonalparker, som Besseggen og Kvalvika-Ryten, hvor naturverdier i større grad har blitt utredet og overvåket over tid. Kunnskapsmangel og mangel på midler og ressurser blir ofte pekt på som årsaker til at naturverdier ikke har vært prioritert i besøksforvaltningen fra start av. Gjennom intervjuene ble det også gitt en indikasjon på at naturverdier har hatt en lavere prioritet på stier som i hovedsak forvaltes av kommuner enn på stier som i hovedsak forvaltes og utvikles av andre aktører innen utvikling og reiseliv. Her er det særlig mangel på finansiering som pekes på som årsak for dette. Det er en ekstra utfordring med å ivareta naturverdier på de mye brukte stiene i Lofoten, grunnet den store mengden besøkende og kommunenes begrensede økonomi til å iverksette tilstrekkelige tiltak. Midler fra ordningen for nasjonale turiststier, sammen med kravet om å utrede naturverdier for å oppnå autorisasjon, ser ut til å ha hatt en positiv effekt ved å motivere aktørene til å prioritere dette temaet.

Når det gjelder tiltak for å skåne naturverdier mot høyt ferdselstrykk forslås i hovedsak tiltak for kanalisering på en hovedsti. Dette inkluderer merking og skilting av stien, samt kart og informasjon på internett. Steinlegging blir ofte pekt på som et særlig effektivt tiltak for å hindre tråkk utenfor stien, dannelsen av villstier og slitasje på vegetasjon. Mange informanter forteller likevel at disse tiltakene ikke nødvendigvis ble implementert med bevaring av naturverdier som hovedmål. Begrunnelsen var heller tilrettelegging for enklere ferdsel og økt sikkerhet for de besøkende. Det påpekes likevel at kanaliseringen har en positiv effekt også for naturverdiene ved at slitasjen blir konsentrert på hovedstien. Tiltak på de autoriserte stiene har i større grad enn de ikke-autoriserte hatt spesifikt fokus på naturverdier. Eksempler er nedlegging av stier inn til villreinområder og etablering av anbefalte teltsteder utenfor sårbar natur på Trolltunga. Flere informanter fra de ikke-autoriserte stiene uttrykker at de gjerne skulle gjort flere tiltak for å ivareta naturverdiene, men at de hverken har kunnskap om effektive tiltak eller midler/ressurser til å gjennomføre det.

4.3 Sikkerhet

Det er stor variasjon i hvor mye vekt som legges på sikkerhet i besøksforvaltningen mellom de ulike stiene. Bratte, lange og utfordrende stier med et stort besøksvolum og en høy andel utenlandske turister har stort fokus på sikkerhet og har flere sikkerhetstiltak. Eksempler fra de autoriserte stiene er Trolltunga, Besseggen, Kjerag og Preikestolen, men også Reinebringen og Torgghatten har et høyt fokus på sikkerhet. De fleste informantene forteller at det sjeldent er alvorlige ulykker på stien, men at mindre hendelser skjer relativt ofte i hovedsesongen. Et problem er utenlandske og turister som er uerfarne og ikke har forstått hvor krevende en fjelltur i norsk natur kan være. Selv om de fleste besøkende er godt forberedt, vil det alltid være turister som ikke er godt nok kledd og som utgjør en risiko. De fleste stiene har grunnleggende sikkerhetstiltak som skilting og merking av stien og informasjon på nett om vanskelighetsgrad.

På stier hvor det tidligere har vært mange redningsaksjoner, har tiltak som parkeringsverter og stipatroljer vært særlig effektive tiltak for å redusere dette antallet. Erfaringer fra Trolltunga og Besseggen vitner om en kraftig reduksjon i antall redningsaksjoner med involvering av luftambulans og Røde Kors etter innføring av stipatrolje. Også for Reinebringen fremheves stipatrolje som det viktigste tiltaket for sikkerheten. Stipatroljen jobber forebyggende ved å observere de besøkende og gi løpende informasjon og råd til de som virker dårlig forberedt, samt bistå med førstehjelp for småskader som overtråkk og utmattelse. Patruljene har god kommunikasjon med AMK og Røde Kors og bidrar i høy grad til avlastning og ressurs sparing hos redningsmannskap. Det fremheves av flere av informantene at disse tiltakene er en svært god investering som sparer samfunnet for store utgifter knyttet til utrykninger. Patruljene er også særlig nyttige for å få bedre oversikt over antall hendelser. Et eksempel er fjellvaktordningen på Trolltunga som rapporterer og fører statistikk på alle hendelser, noe som gir nøyaktige tall på sikkerhetsnivået til enhver tid. Flere informanter fra stier som per i dag ikke har stipatroljer eller parkeringsverter, uttrykker at dette er noe de ønsker å få på plass dersom de finner midler til det. Selv om stipatroljer og

parkeringsverter på de autoriserte stiene var etablert før autorisasjon, uttrykker informantene at grunnbevilgningen fra nasjonale turiststier i stor grad sikrer kontinuitet.

En utfordring med å ivareta sikkerheten er mangelen på juridiske virkemidler for å hindre besøkende som ikke er forberedt på turen, samt å kunne stenge stier for ferdsel eller pålegge å ha med guide når værforhold tilsier et økt risikonivå. Per i dag er det kun politiet som har myndighet til å gjøre dette, og det gjøres kun unntaksvis (for eksempel ved ekstremvær). Informantene som arbeider med sikkerhet uttrykker at en slik hjemmel kunne avverget flere hendelser og redningsaksjoner, spesielt på vinteren når de fleste stipatroljer ikke er operative.

4.4 De tilreisende og allemannsrettene

På tvers av intervjuene kommer det frem meninger om at allemannsretten i sin opprinnelige form ikke lenger er bærekraftig i et besøksforvaltningsperspektiv. Flere informanter peker på at allemannsretten ble etablert som juridisk rettighet med Friluftsløven (1957), i et samfunn som hvor både folketall, bosettingsmønster, økonomi og ressursbruk var noe helt annet enn det vi ser i dag. Hensikten var å sikre allmennheten lik tilgang til å høste av naturens goder, samt oppholde seg og ferdes fritt i utmark. Moderne samfunnsstrukturer, med økt mobilitet, mer fritid, økt turisme fra utlandet, og nye måter å bruke naturen på, fører til stort press og slitasje på naturen når besøksvolumet øker. Informantene fremhever ofte at dette problemet har økt de senere årene, og peker på sosiale medier og markedsføring på internett som hovedgrunnen til at tidligere lite besøkte steder plutselig kan oppleve et voldsomt trykk av besøkende på kort tid. Eksempler fra Trolltunga og Segla viser at slike plutselige økninger i besøksvolum uten tilstrekkelig ressurser til tilrettelegging fører til rask slitasje, utvidelse av stien og dannelse av villstier, som kan påvirke naturen negativt. Slike store og plutselige økninger i besøkstall er ofte vanskelige å forutse, da bilder og videoer spres raskt gjennom sosiale medier og kan nå ut til mennesker over hele verden. Selv om allemannsrettens hovedformål er å ivareta innbyggernes rett til naturen, kan den altså oppleves som dårlig tilpasset i et bærekraftig besøksforvaltnings perspektiv.

En generell konsensus blant flere av informantene er at utenlandske turister ikke er godt nok informert om omfanget av allemannsretten. Mange turister har utelukkende lært om retten til å ferdes fritt, men er ikke klar over allemannspliktene og skille mellom utmark og innmark. Dette har i flere tilfeller ført til konflikter med lokale, som opplever at turister forsøpler, forstyrrer husdyr, gjør fra seg "hvor som helst" og setter opp telt på innmark. Bedre formidling av allemannspliktene, særlig mot det internasjonale markedet, bør derfor være en viktig del av besøksforvaltningen. Når dette er sagt viser en rekke brukerundersøkelser som er gjennomført i nasjonalparker at dette bildet er mer nyansert. Det er stor variasjon blant nordmenn hvor stor kunnskap man har om allemannsretten, og med perioden etter korona har det blitt en større andel uerfarne friluftslivsutøvere som har relativt lite kunnskap om allemannsrettens plikter og retter (Zouhar mfl. 2023a, b). Utenlandske besøkende er ofte vant til strengere regler for å ferdes i natur i hjemlandet, og kan dermed tro det er strengere enn det er i Norge.

Det uttrykkes et ønske om sterkere juridiske virkemidler for å kunne dempe konfliktene som dagens bruk av allemannsrettene medfører, både for å ivareta sikkerhet, lokale interesser og naturverdier. Dette gjelder særlig hjemmel til å kunne stanse besøkende som virker dårlig forberedt til å gå en krevende tur, og å kunne stenge enkelte stier for ferdsel når behovet tilsier det. Det har eksempelvis vært gjennomført kostbare redningsaksjoner på Trolltunga om vinteren som kunne vært unngått med en slik hjemmel. I villreinområder og områder med mye sårbar natur uttrykkes det et ønske om å kunne stenge helt for ferdsel av hensyn til bevaring av natur. Dette er per i dag ikke mulig med praktisering av allemannsretten, og det diskuteres hvorvidt allemannsretten er egnet for bærekraftig besøksforvaltning. Samtidig er allemannsretten svært viktig for lokale beboere som skal ha mulighet til å benytte seg av turområdene i lokalmiljøet sitt. Flere aktører uttrykker også et ønske om bedre muligheter til å sanksjonere besøkende som ikke følger lovverket og retningslinjer. Det henvises til praksis fra utlandet hvor besøkende som har trosset anbefalinger og utløser redningsaksjoner selv må stå for deler av kostnadene. Det

uttrykkes at en mer selektiv markedsføring vil kunne bidra til bedre bruk og atferd blant de besøkende, men dette er likevel utfordrende på grunn av sosiale mediers store rekkevidde.

4.5 Lokal verdiskapning

De fleste informantene forteller at turismen knyttet til stiene bidrar til lokal verdiskapning, men omfanget av dette varierer stort mellom steder. Dette kan for eksempel forklares med nærhet til servicefunksjoner. De autoriserte stiene, som opplever et svært høyt besøksvolum og som har en høy andel utenlandske turister, forteller om omfattende lokal verdiskapning, med etablering av lokale spisesteder, butikker, overnattingssteder, og selskaper som tilbyr guidede turer og friluftaktiviteter med attraksjonene som hovedmerkevare. Økt turisme har også ført til etablering av nye arbeidsplasser for parkeringsverter og stipatruljer. Det jobbes her aktivt med å få de besøkende til å bli værende i området i flere døgn for å få mest mulig gevinst av besøket. Inntrykket er at den lokale verdiskapningen er tett knyttet opp mot utvikling av infrastruktur, nye attraksjoner og mulighet til å ta imot gjestene på en god måte. Det påpekes at selve autorisasjonen i seg selv ikke har ført til mer verdiskapning eller arbeidsplasser enn tidligere. Statusen som nasjonal turiststi kan likevel fungere som et trekkplaster, og gjøre at finansiering av tilrettelegging og infrastruktur holder et høyt nivå for å fortsette å kunne tilby de besøkende en attraksjon de ønsker å besøke.

Informanter fra kommuner uttrykker at selv om de ser verdiskapning fra turistene som positivt, sitter ofte vertskommunene igjen med store utgifter knyttet til besøksforvaltning mens andre områder rundt attraksjonene kan høste av kundegrunnlaget uten å bidra. Det anses også negativt at mye av gevinsten fra turistene går direkte til privatpersoner som driver privat utleie via Airbnb, og ikke til lokalt næringsliv eller kommunen. Samtidig får kommuner ofte økte inntekter fra parkeringsavgifter og gjennom skatt. Flere av informantene påpeker at selv om turismen fører til utfordringer, er den ofte en essensiell del av muligheten til å drive næringsvirksomhet i små lokalsamfunn og anses i det store og hele som positivt.

Selv om turismen bidrar til lokal verdiskapning, kan lokale føle seg fortrent fra sine faste møteplasser i høysesongen. Dette gjelder særlig i mindre kommuner uten tilrettelagt parkeringsplass nær stien. Det blir ofte fullt på parkeringsplassene og serveringsstedene, og kø på lokalbutikken i sentrum, noe som går ut over de lokales bruk av sentrumsområder. Flere informanter skulle gjerne hatt midler til etablering og drift av parkeringsplasser med servicebygg nært stiene for å bøte på dette problemet, og for å unngå misnøye fra de lokale mot de besøkende. Det legges vekt på at de besøkende må føle seg velkommen av de lokale for å ville benytte seg av tilbud som serverings- og handelssteder.

Flere uttrykker at det er potensial for enda mer verdiskapning ved å tilrettelegge for andre brukergrupper til attraksjonene. Dette inkluderer for eksempel bygging av gondolheis, som kan tiltrekke besøkende som ikke ønsker å gå selve stien, men kun besøke attraksjonen. Slike tiltak møter ofte motstand fra vernemyndigheter og er ikke lett å gjennomføre.

4.6 Annet

De aller fleste av informantene peker på at finansiering for tilrettelegging av stier med høyt besøksvolum burde være et offentlig ansvar. Flere kommuner sliter med det store besøkstrykket, og spesielt små kommuner har ikke midler eller personell til å håndtere problemene som oppstår ved høyt besøkstrykk. Staten er med på å markedsføre de nasjonale attraksjonene i Norge, og burde dermed være en bidragsyter til viktige utredninger og tiltak knyttet til for eksempel tålegrense, sårbarhet og slitasje. De aller fleste ønsker også en form for turistskatt hvor de besøkende bidrar til finansieringen av viktige tiltak i området de belaster, men samtidig stiller de seg skeptiske til om det noen gang vil bli innført. Det fremheves at man må finne effektive og rettferdige metoder for både å kreve den inn og fordele pengene slik at midlene kommer lokal

besøksforvaltning til gode og ikke forsvinner i stats- eller kommunebudsjetter. Det er skepsis til å kreve inn en slik skatt på overnattingssteder, da det både kan føre til at besøkende velger å ikke benytte seg av disse tilbudene. For å slippe å betale kan mengden villcamping i naturen risikere å øke, noe som skaper et større fotavtrykk i naturen.

Dersom turistskatt i forbindelse med stiene skulle bli innført, er det veldig viktig at inntektene går direkte tilbake til stiene/den lokale besøksforvaltningen. Samtidig må man legge til rette for at lokale kan benytte seg av turmulighetene i lokalmiljøet sitt uten store utgifter knyttet til for eksempel bomavgift og parkeringsavgift. Et eksempel er Besseggen, hvor lokale ofte kan bli avskrekket fra å parkere grunnet avgiftene, og velger derfor andre og kanskje mer sårbare friluftsområder. Flere steder oppleves det også at kollektivtransport og ferje er på maks kapasitet og likevel overfylt i høysesongen, noe som påvirker de lokales muligheter for å ferdes samt deres følelse av trengsel. Flere kommuner påpeker at besøkspresset skaper gode muligheter for lokal verdiskapning og næringslivet, men lokalsamfunnet føler også på negative påvirkninger. For eksempel har det blitt mindre attraktivt å bo i Geiranger grunnet det store besøkspresset, og ved Kvalvika-Ryten har sauebønder sluttet med utmarksbeite grunnet stor ferdsel i beiteområdene.

Enkelte informanter påpeker at det er særlig utfordrende å skaffe midler til utvikling av attraksjonen grunnet vanskelige offentlige søknadsprosesser. Det krever ofte mye tid og ressurser å skrive søknader som blir godkjent, og det uttrykkes en urettferdighet i at de som har erfaring fra slike prosesser, og dermed har bedre forutsetninger for å skrive gode søknader, oftere får godkjent søknader om bevilgning enn de som ikke har like mye erfaring. Informantene ønsker et enklere søknadssystem og mindre omfattende byråkrati rundt bevilgning til besøksforvaltning. Flere kommuner ønsker også egne stillinger for besøksforvaltning i kommunen, men har ikke nok midler til å innføre dette selv. En slik stilling vil kunne føre til bedre koordinering og oppfølging av besøkstrykket og sårbar natur.

5 Hovedfunn og konklusjoner

Kjernes spørsmålet for denne rapporten er i hvilken grad erfaringer fra besøksforvaltningsordningen for dagens fem Nasjonale turiststier (NT) kan bidra til å oppnå målet om bedre besøksforvaltning og bedre problemløsning i andre områder med høgt besøkstrykk, og særlig langs andre mye brukte stier. Bestillingen fra Miljødirektoratet gjelder særlig temaene naturverdier, sikkerhet, allemannsretter og lokalt friluftsliv, og lokal verdiskapning. Sikring av naturverdier er spesielt vektlagt. En ting er om erfaringen med besøksforvaltning fra de Nasjonale turiststiene er gode og kan «kopieres», en annen ting er om den økonomiske evnen til å gjennomføre/kopiere tiltakene er til stede. I dette sluttkapitlet legger vi mest vekt på kvalitet og innhold slik informantene fra dagens fem NT rapporterer, fullt vitende om at det er økonomien som styrer hva «de andre» kan få til, selv om de gjerne skulle ha «kopierte» tiltakene fra eksisterende NT.

5.1 Naturverdier

Intervjuene med representanter for de andre stiene/turmålene viser at mange av disse har særlig mye å strekke seg etter når det gjelder nettopp kunnskap om **naturkvaliteter** og eventuelt hensynet til særlig sårbare lokaliteter langs turruta/på lokaliteten. Intervjuene viser at de fleste informantene har begrenset kunnskap om naturen og også usikkerhet om det er gjort relevant kartlegging eller satt i verk tiltak for å ivareta naturverdier. Dette ser ut til å gjelde særlig der kommunene selv er utviklings- og forvaltningsaktør. NINA har utarbeidet en håndbok for sårbarhetskartlegging (Hagen mfl. 2019) som retter seg nettopp mot samspillet mellom ferdsel (ulike aktiviteter, mengde, sesong mm) og sjeldne/sensitive naturtyper (med vekt tilhørende pattedyr, fugler og vegetasjon). Det er dette samspillet som ofte viser ulike grader av sårbarhet for ulike deler av en sti/turveg eller andre (del-)lokaliteter. For å få fram den nødvendige lokalkunnskapen om natur og sårbarhet må de «lokalitetsansvarlige» gjennomføre, eller få gjennomført, sårbarhetsvurderinger som kan følges opp med forslag til kompenserende tiltak, der det er nødvendig.

Dette bør være en tydelig instruks fra Miljødirektoratet, dersom en dokumenterbar sårbarhetsvurdering er forventet.

5.2 Sikkerhet

Noen stier/turruter kan ha tydelige utfordringer med **sikkerhet** pga. bratt og krevende turrute, lang turrute, risiko for fall utfor skrenter/i elver mm. I prinsippet vil disse risikomomentene bli forsterka ved uvær, ved en økende tendens til også vinterferdsel, og ved det store/økende antallet besøkende med lite turerfaring og naturkunnskap. Alle dagens fem NT hører til denne kategorien, og i størst grad Besseggen, Trolltunga og Kjerag. Uansett: Det dominerende mønsteret er ganske mange småskader også for disse tre/fem (overtråkk, skrubbsår mm). Og mengden alvorlige skader med redningsoperasjoner har faktisk ikke økt i takt med besøksmengden. Informantene fra de fem NT er samstemte: Hovedforklaringen mener de er økt innsats på bemanning og informasjon/vegledning, ved startpunktet (P-vakter, fjellvakter) og/eller langs turruta (stipatrukker, fjellvakter, guider). Derfor er det viktig at vaktene ikke erstattes av automatiske betalingsordninger, pga. informasjons-/påvirkningseffekten av vaktene. Dette var ordninger som kom på plass før de fikk status som Nasjonal turiststi, men statusen har gjort det økonomisk mulig å fortsette denne bemanningsordningen.

I tillegg praktiserer alle 5 NT kontinuerlig vedlikehold/utbedring av stier/steintrapper, varding og stimerking, samt noe bruk av kjetting og gjerder der det styrker sikkerheten.

Langs rutene til Kjerag, Preikestolen og Trolltunga er det også bygd ei nødbu. De som skal til Preikestolen har også mulighet for å leie turutstyr som vil bedre sikkerheten. Stadige redningsaksjoner på Besseggen, men få alvorlige ulykker (stipatrukker). Fosseråsa er regna som en

ganske enkel sti å gå der en ikke er utsatt for mye vær og vind, så de fleste klarer å gå selv med dårlige klær.

Her er det mye å lære og å videreføre i andre mye besøkte turistområder. Dersom økonomien tillater det. Særlig den personlige kontakten og guidingen/hjelpen er uvurderlig.

5.3 Allemannsretten

Av dagens fem NT er det bare én (Besseggen) der det er selve stien og landskapet rundt som er hovedattraksjonen. For Preikestolen, Kjerag og Trolltunga er stien først og fremst en tilførselsveg fram til en hovedattraksjon i «enden av stien». Fosseråsa kan vel sies å ha en mellomposisjon, der både stien i Vestnorsk fjordlandskap (Geiranger) er attraktiv, i tillegg til Storseterfossen i enden av stien. Men uansett så er det selvsagt **den frie ferdselsretten** som muliggjør gratis gange på stien og fram til attraksjonen. Alle fem attraksjonene har lange besøkstradisjoner. Derfor har det sosiale konfliktpotensialet med lokal bruk i stor grad flata ut – de lokale har tilpassa seg. Dette også fordi stitraseene er tilpassa og lagt slik at de styrer utenom lokaliteter med tidligere/mulige konflikter – besøksforvaltninga er tilpassa både gjestene og andre brukere (hytteområder, beiteinteresser ...). Men visse uheldige lokale effekter kan oppstå, som at lokale fiskere ved Gjendeosen føler seg fortrent og at parkeringsavgiften ved Gjendeosen og full Gjendebåt også rammer de lokale.

De vanlige utfordringene med stor ferdsel i utmark er stadig til stede over alt, særlig knytta til forsøpling og dobehov. Ingen har «falt for fristelsen» til å plassere doer og søppeldunker jevnt langs stien, men valgt servicepunkt ved parkeringa, ved brygga, på båten, ved nødbuer mm. Dette er kobla opp mot omfattende informasjon (muntlig, på nettet, tavler) om krav til gjestene ved gjennomføring av turen. Uansett: dobehovet kan en ikke informere seg bort fra og vil forbli et problem, særlig ved lengre turer.

Noen ønsker å begrense ferdsel utenfor stien, når det er stor trafikk og trengsel. Altså mulighet for å regulere trafikken, noe som bryter med allemannsretten. For ferdselen over Besseggen er det slik at Gjendebåten lager en «naturlig» puljeinndeling som begrenser kø-problematikken. Men langs stier med stor vanskelighetsgrad og stor ferdsel (av dels veldig uerfarne gjester) synes det nødvendig å tilrettelegge spesielt for disse besøkende. De fleste følger skiltingen og merkingen på stiene, men enkelte tar snarveier, og det er noen steder der folk forlater stien i farlige og nakne fjellområder der det er vanskelig å orientere seg (kanskje særlig Kjerag og Trolltunga).

Fosseråsa skiller seg fra de andre fire ved at stien starter inni bygdesenteret Geiranger og følger delvis dyrkamark. Her ser konfliktene mot lokale interesser til å være tydeligere enn for de andre, bla. fordi noen gjester ikke er klar over/respekterer forskjellen mellom utmark og innmark når det gjelder ferdselsrett. Geiranger-bygda er mer splitta om turistkapasiteten, dels i form av turistnæringa mot deler av lokalsamfunnet ellers. Og noen vil ha tålegrenseundersøkelser, utover denne nasjonale turiststien: Hva kan bygda tåle? Hva tåler Verdensarven? Hvordan skal en få finansiert nødvendige infrastrukturiltak for å takle store volum? Geiranger er en nasjonal merkevare, men med for lite nasjonal finansiering. Hvordan kan en turistskatt-ordning best og mest rettferdig organiseres? – det spør en stadig, lenge etter at den diskusjonen starta i kommunen.

Mot dette bakteppet fra de fem NT så etterspør representanter for flere av de andre lokalitetene om den frie ferdselsretten i dag er bærekraftig. Kan den være en grunnpremiss i framtidig besøksforvaltning? Når besøkstallet kan vokse så raskt, med dels veldig stor andel uerfarne og ukyndige utmarksbrukere, bør en ikke da ha en juridisk mulighet til å kunne regulere ferdselen lokalt? Hva når også vinterbruken av slike attraksjoner nå ser ut til å øke, bør en ikke da kunne ha mulighet til å stoppe «dagens tur» pga. farlig vær eller fordi det er villrein i området? Og bør en ikke ha mulighet til å sanksjonere «uvettig» ferdsel når det blir store økonomiske konsekvenser for samfunnet (redningsaksjoner) eller sterk negativ effekt på dyrelivet?

Eller kan en bli mer føre-var gjennom bedre kunnskapsbasert informasjonsprogram om både naturkvalitet, risiko, rettigheter og plikter knytta til bruken av norsk utmark?

5.4 Lokal verdiskaping

Alle fem NT viser til viktige økonomiske effekter av turisthordene som benytter parkering, besøker kafeer, butikker, restauranter, overnattingssteder mm i sine områder. Men den økonomiske gevinsten var i stor grad til stede før statusen som NT var på plass. Men autorisering fungerer nok mer som et kvalitetsstempel og har ført med seg midler til ulik bemanning i drift av selve stien, noe som også er verdiskaping og arbeidsplasser. Dels er også det økonomiske nedslaget fordelt godt utenfor nærmiljøet til attraksjonen og også utenfor vertskommunen (Besseggen, Kjerag, Preikestolen). For flere områder er den nasjonale turiststien en motor i det lokale/regionale reiselivet. For Geiranger er Fosseråsa bare ett av mange attraktive innslag, og stien er et bidrag som sannsynligvis forlenger oppholdstida i bygda for mange turister. Stien blir aktivt brukt av hoteller, campingbedrifter mm i sin markedsføring, i tillegg til Verdensarvstatusen og det stor-slagne fjordlandskapet i seg selv.

Noen har gjort markeds- og verdiskapingsanalyser (Preikestolen, Geiranger), andre ikke. De fleste peker på et stort økonomisk vekstpotensial, mens flere i Geiranger (Fosseråsa) stiller spørsmål om grenser for turistveksten. Langs Fosseråsa har en gjort tiltak langs stien for å ytterligere å øke attraktiviteten (lyssetting, utsiktspunkt), mens reiselivsaktører i Trolltunga- og Kjerag-områdene har lansert planer om å utvide tilbudet med fjellheis / gondol. Dette siste er selvsagt kontroversielt/negativt for andre involverte interesser.

Lokal verdiskaping er ikke det samme som god finansiering av NT-driften. Alle fem uttrykker at det må være et offentlig ansvar å finansiere nødvendige tiltak for å drifte stien på en god måte, både for et økende gjestetall, for naturen og for lokalbefolkningen. Alle støtter også ideen om en turistskatt, da den kan bidra til å finansiere nødvendige tiltak for sikkerhet og bærekraftig turisme. Spørsmålet er hvordan. Parkeringsinntektene er svært viktige, men ikke tilstrekkelig for å finansiere alle nødvendige tiltak.

De fleste informanter som representerer de andre turiststiene enn de fem med autorisasjon forteller om dagens bidrag til lokal verdiskaping. Men omfanget varierer. De aktuelle (og særlig de mindre) kommunene har ofte dette som en drivkraft, men opplever at de praktiske, sosiale og forvaltningsmessige utfordringene gir mange negative effekter som de ikke klarer å hanske med.

5.5 Konklusjoner og anbefalinger

Ordningen Nasjonale Turiststier oppleves som et positivt tilskudd til besøksforvaltningen av informantene. Det er i hovedsak det finansielle aspektet som løftes frem som særlig positivt. Ordningen gir mulighet for langsiktig finansiering av kostbare, men effektive, sikkerhetstiltak som stipatrukker. Disse tiltakene bidrar ikke bare til økt sikkerhet og avlastning av utrykningstjenester, men skaper også personlig kontakt med gjestene, noe som kan forbedre besøksopplevelsen og styrke ansvarlig bruk av naturen. Videre bidrar ordningen til bevaring av naturverdier ved å motivere aktører til å gjennomføre sårbarhetsanalyser for å møte kravene til autorisasjon, samt bidra med midler for gjennomføringen.

Samtidig er det flere områder med forbedringspotensial som kan styrke ordningens effekt på besøksforvaltningen. Søknadsprosessen oppleves av enkelte informanter som komplisert, spesielt for aktører med begrenset erfaring i utarbeidelse av offentlige søknader. Det bør derfor tilbys bedre veiledning om kravene både for å oppnå autorisasjon og for søknader om midler. I tillegg er det behov for tydeligere kommunikasjon og avgrensning av hva Nasjonale Turiststier skal være, samt en bedre forklaring på hvorfor kravene for autorisasjon er høye. Dette for å unngå at aktører på stier som åpenbart ikke kan bli autorisert bruker unødvendig tid og ressurser på en

krevenne søknadsprosess uten realistiske muligheter for å oppnå godkjenning. Mange aktører uttrykker også usikkerhet om hvilke tiltak som bør gjennomføres etter en sårbarhetsanalyse for å ivareta naturverdier. Her bør veiledning om mulige tiltak være en integrert del av prosessen som en oppfølging til kravet om sårbarhetsanalyse/utredning. Ordningen i seg selv bidrar ikke direkte til lokal verdiskaping, med unntak av noen arbeidsplasser knyttet til stivakter.

6 Referanser

- Anderzén, M.E.A. 2017. Preferences and attitudes toward facilitation among hikers on hiking trails on Senja. Master thesis. Norwegian University of Life Sciences.
- Andreassen, N. D. 2014. Overføring av besøksforvaltning som strategi til lokal og regional samfunnsplanlegging. Masteroppgave 2014. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.
- Evers, A.B.M. 2016. Transforming a Norwegian Landscape into an Iconic Tourist Attraction: The Trolltunga Experience. Master thesis. University of Stavanger.
- Fredriksen, M. 2017. The experience of social and recreational impact on popular hiking-tracks in Troms – A quantitative study. Master thesis. Norwegian University of Life Sciences.
- Gundersen, V., Andersen, O., Kaltenborn, B. P., Vistad, O. I. & Wold, L.C. 2011. Målstyrt forvaltning – Metoder for håndtering av ferdsel i verneområder. NINA Rapport 615. Norsk institutt for naturforskning.
- Gundersen, V., Andersen, O., Kaltenborn, B. P., Nerhoel, I., Vistad, O. I. & Wold, L.C. 2012. Målstyrt forvaltning i verneområder – en kunnskapsoversikt. s. 20-27. I: Kaltenborn, B.P. 2012. Bruk og vern i utmarksområder. Sluttrapport. Strategisk instituttprogram for perioden 2009-2011. NINA Temahefte 50. Norsk institutt for naturforskning.
- Gundersen, V. & Singasaas, M. 2020. Forvaltning av hensynsfull ferdsel i villreinområder. Tidsskriftet Utmark 2020-1.
- Gundersen, V., Strand, O., van Moorter, B., Panzacchi, M. & Rauset, G.R. 2021a. Villrein-ferdselsanalyser på Hardangervidda - Anbefalinger og tiltak. NINA Rapport 1903. Norsk institutt for naturforskning.
- Gundersen, V., Selvaag, S. K., Dokk, J. G., Wold, L. C., Romtveit, L., Rauset, G. R., van Moorter, B., Strand, O., Holter, T., Singasaas, M. og Mossing, A. 2021b. Ferdsel i Hardangervidda villreinområde – Antall brukere og fordeling på areal over tid. NINA Rapport 1909. Norsk institutt for naturforskning.
- Gundersen, V., Myrvold, K. M., Kaltenborn, B. P., Strand, O., & Kofinas, G. 2022. A review of reindeer (*Rangifer tarandus tarandus*) disturbance research in Northern Europe: towards a social-ecological framework? *Landscape Research*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/01426397.2022.2078486>
- Gundersen, V., Singasaas, M., Grønn, J. F., Köhler, B. & Simensen, T. 2023. Tradisjon og destinasjon - en studie av fritidsboliger, ferdsel og fremtidsbilder på Hardangervidda. NINA Temahefte 83. Norsk Institutt for naturforskning. <https://hdl.handle.net/11250/3077502>
- Gundersen, V., Selvaag, S., Junker-Köhler, B. and Zouhar, Y. 2024. Visitors' relations to recreational facilities and attractions in a large vulnerable mountain region in Norway: Unpacking the roles of tourists and locals. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* 47 (2024) 100807.
- Hagen, D., Eide, N.E., Evju, M., Gundersen, V., Stokke, B., Vistad, O.I., Rød-Eriksen, L., Olsen, S.L. & Fangel, K. 2019. Håndbok. Sårbarhetsvurdering av ferdselslokaliteter i verneområder, for vegetasjon og dyreliv. NINA Temahefte 73. Norsk institutt for naturforskning.
- Khasanova, R. 2018. The role of social media in creating a hot spot mountaineering destination: the Trolltunga case. Master thesis. Norwegian School of Sport Sciences.
- Landa-Mata, I., Dybedal, P., Gundersen, V., Knapskog, M., Gundersen, F., Haukeland, J. V., Stokke, K. B., Stange, E. & G. Pettersen, R. 2024a. Bare på besøk? Metoder for integrering av besøksforvaltning i planarbeid. TØI-rapport: 2018/2024. Transportøkonomisk institutt.
- Landa-Mata, I., Dybedal, P., Gundersen, V., Knapskog, M., Gundersen, F., Haukeland, J. V., Stokke, K. B., Stange, E. & G. Pettersen, R. 2024b. Veileder for integrering av besøksforvaltning i planarbeid. TØI veileder 2024. Transportøkonomisk institutt.
- Lundberg, A. K., Gundersen, V., Fauchald, O. K., Vistad, O. I., Fedreheim, G. E., Bardal, K. G., Gjertsen, A. 2021. Evaluering av forvaltningsordning for nasjonalparker og andre store verne områder. NF rapport nr. 01/2021. Nordlandsforskning

- Miljødirektoratet. (2015). Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder.
- Mykletun, R. J., Oma, P.Ø., & Aas, Ø. 2021. When the hiking gets tough: "New adventurers" and the "extinction of experiences". *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 36, Article 100450. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2021.100450>
- Nordland fylkeskommune 2019. Pilotprosjektet på besøksforvaltning. Underveisrapport 2019. https://www.nfk.no/besoksforvaltning/_f/p31/i75cb6d4c-f7d7-4939-8f29-9fa9afa07f53/underveis-rapport-pilotprosjekt-besoksforvaltning.pdf
- Oma, P. F. 2017. Tourists' on unsafe grounds. Master's thesis. Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Selvaag, S. 2017. Brukerundersøkelse ved Kjerag sommer/høst 2017. Innspill til besøksstrategi for Setesdal Vesthei, Ryfylke- og Frafjordheiane (SVR). – NINA Rapport 1411. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag, S.K., Wold, L.C., & Gundersen, V. 2020. Lokalbefolkningsundersøkelse på Hardangervidda. Bruk og meninger om forvaltning blant hytteiere, rettighetshavere og lokale. NINA Rapport 1855. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag, S. K., Wold, L. C., Gundersen, V., Keller, R. & Vistad, O. I. 2021. Norgesferie i krisetider – Hvordan så sommeren 2020 ut i fjellet? *Tidsskriftet Utmark* 2021-1.
- Singsaas, M. & Gundersen, V. 2021. Fritidsbygg, friluftsliv og ferdsel i villreinområder: Sonering som forvaltningsredskap? *Tidsskriftet Utmark* 2021-1.
- Singsaas, M., Grønn, J. F. & Gundersen, V. 2024. Besøksforvaltning i hyttekommuner – spenninger mellom tradisjon og destinasjon (Visitor Management in Second-Home Municipalities – Tensions Between Tradition and Destination). *Kart og Plan* 117 (1): 139–156. DOI: <https://doi.org/10.18261/kp.117.1.8>
- Stange, E., Gundersen, V., Simensen, T. & Frassinelli, F. 2024. Ferdsel fra hytter i villreinområdet Norefjell-Reinsjøfjell. Analyse av Strava data, villreinens arealbruk og tomtereserve. NINA-Rapport 2462. Norsk Institutt for Naturforskning.
- Stokke, K. B., Haukeland, J. V. & Clemetsen, M. 2016. Koordinert besøksforvaltning som redskap for bærekraftig reiselivsutvikling. En casestudie av Nærøfjordområdet. *Kart og Plan* 4-2016.
- Stokke, K.B. & Clemetsen, M. 2021. Planning the tourism landscape across protected area borders. I Fredman, P. & Haukeland, J.V (red.). *Nordic Perspectives in nature-based Tourism. From place-based resources to value-added experiences*. Edward Elgar.
- Søreng, Ø. og Myrvoll, K.-S. 2019. Bærekraftig Besøksforvaltning i Midt-Troms. Nordavind Utvikling KF og Næringsshagen Midt-Troms.
- Sørensen, M.E. 2017. Hiking trails at Senja - a motivation study of national and international visitors. Master thesis Norwegian University of Life Sciences.
- Vestvågøy kommune 2020. Kommunedelplan næring.
- Viken, A., Benonisen, R. og Svensson, G. 2018. Besøksforvaltning – tilrettelegging og regulering av friluftsliv og naturbasert turisme. Norges arktiske universitet.
- Vågan kommune. 2020. Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel for Vågan kommune. Kommuneplanen - Vågan kommune (vagan.kommune.no): <https://vagan.kommune.no/kommunal-planlegging/overordnet-planlegging/kommuneplanen.21807.aspx> (nedlastet oktober 2021)
- Zouhar, Y., Wold, L. C. og Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2299. Norsk institutt for naturforskning.
- Zouhar, Y., Wold, L. C. og Gundersen, V. 2023. Brukerundersøkelse i Reinheimen nasjonalpark. Sommeren 2022. NINA Rapport 2294. Norsk institutt for naturforskning
- Zouhar, Y., Gundersen, V., Vistad, O. I., Selvaag, S. K., Köhler, B. og Wold, L.C. 2024. Hvem bruker nasjonalparkene i norske fjell? Karaktertrekk ved bruken og klassifisering av områdene. *Tidsskriftet Utmark* 2024-2.

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1. Intervjuguide

Tema 1: Om informanten

Fortell litt om deg selv/om jobben (hvis informant intervjues i lys av sin rolle)

Tema 2: Besøksforvaltning

Hvordan forstår du begrepet besøksforvaltning?

(Hvordan...) mener du besøksforvaltning har vært/kan være viktig for stien/turen/attraksjonen?

Tema 3: Om stien

Kan du kort beskrive stien/attraksjonen?

Beliggenhet, tilgang-tilgjengelighet, tilrettelegging, attraksjoner, besøkstall, hvem er de besøgende osv.

Tema 4: Naturverdier

Hvordan er naturverdiene utredet? Er det gjennomført sårbarhetsanalyse?

Var bevaring av viktige naturverdier et tema i søknadsprosessen? På hvilken måte?

Hvilke naturverdier finnes i tilknytning til stien og hvordan ble disse vurdert?

Er det gjennomført noen tiltak og tilpasninger for å styre de besøgende/bruken for å ivareta naturverdiene?

Mener du naturverdiene er ivaretatt på en god måte? Er det fortsatt noen utfordringer?

Tema 5. Sikkerhet

Kjenner du til om det har vært noen ulykker eller utrykninger ifm stien/attraksjonen?

Hvilke tiltak er iverksatt for å ta vare på sikkerheten langs stien?

Eventuelt, er det blitt færre eller flere ulykker og utrykninger, og i takt med økende besøksvolum?

Tema 6. De tilreisende og Allemannsrettene

Kjenner du til konflikter mellom de tilreisende (f.eks. Allemannsretten eller tolking av denne) og andre brukere av arealet? F. eks. landbruk, jakt, lokalbefolkning, andre brukere, slitasje sti osv.

Er det gjennomført noen tiltak for å ivareta gjestenes (f.eks. knyttet til Allemannsrettene) rettigheter og plikter?

Er det gjennomført andre tiltak for dempe negative effekter av bruksmengde, bruksmåter mm?

Har du inntrykk av at de besøgende er forberedt på turen/stien når de kommer?

Tema 7. Lokal verdiskapning

Dersom stien/attraksjonen gir lokal verdiskapning; Hvilke former for lokal verdiskapning mener du tiltaket med sti har medført? Er det et potensial for (ytterligere) verdiskapning?

Overnatting, dagligvare, spisesteder, arbeidsplasser

Er det gjennomført noen analyser (marked) på dette?

Annet du vil ta opp?

Har du f.eks. synspunkter på hvordan ev. problemer/konflikter (pga. mange tilreisende) kan bedres/løses?

Syns du det er et offentlig ansvar å finansiere ev. tiltak? Hvordan? Alternativt?

Har du tanker om 'turistkatt'?

*Norsk institutt for naturforskning, NINA,
er en uavhengig stiftelse som forsker på natur og
samspillet natur–samfunn.*

*NINA ble etablert i 1988. Hovedkontoret er i
Trondheim, med avdelingskontorer i Tromsø,
Lillehammer, Bergen og Oslo. I tillegg driver NINA
Sæterfjellet avlsstasjon for fjellrev på Oppdal,
og forskningsstasjonen for vill laksefisk på lms i
Rogaland.*

*NINAs virksomhet omfatter både forskning
og utredning, miljøovervåking, rådgivning og
evaluering. NINA har stor bredde i kompetanse og
erfaring med både naturvitere og samfunnsvitere
i staben. Vi har kunnskap om artene, naturtypene,
samfunnets bruk av naturen og sammenhenger
med de store drivkreftene i naturen.*

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-5330-7

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger